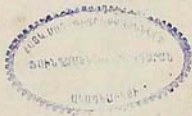

Աբբաղան ԱՄՆ մերոյ ԱՄՆ
 Ք Ե Ն Ե Ղ Ի Կ Մ Ո Ս Ի
 : Պ Ա Պ Ի Ն
 Չորեքտաւաներորդի
 Թ-ու-դը- Հանրապետ
 քա միստնարս կարգեալս ընդ արեւելս :
 Տաղազս պանպանուԹԵ Ծիսից եկեղեցւոյս
 յունաց եւ այլոց արեւելեայց :

A
 790

Ք Ե Ն Ե Դ Ի Կ Մ Ո Ս

Պ Ա Պ

ՉՈՐԵՔԱՊԱՆՔՆԵՐՈՐԴ.

Աիտեցելոյ որդւոյդ ողջոյն, և առաջ
քելական օրհնութիւն.

Ատուցան 'ի Ճողով յար-
դելի եղբարց մերոց՝ կար-
դիւտարաց սրբոյ հռովմեա-
կան եկեղեցւոյ՝ ոստիկա-
նաց իրողութեց տարած-
ման հաւատոյ, Թուղթք
քահանայի ուրումն՝ կար-

դելոյ 'ի վարել զսրբազան առաքելութեան
սլաշտօնս 'ի բարսոյ քաղաքի. զոր ռամիօ-
րէն կոչեն (սասրա) որև հնգետասանօրեայ
ճանապարհ հեռի է 'ի բաբելօնէ. և տուր-
և առ ի ք վաճառականց մեծահոջակ. որովք
գրովք զգացոյց մեզ, Թէ բազումք կան յայ մ
քաղաքի ուղղափառք արևելեայ ծիսովք,
այսինքն հայք կամ ասորիք, որք չունելով
ընկալական տաճար, դան յեկեղեցի լատին
միսոնարաց. ուր քահանայք նոցա՝ ըստ սեպ-
հական ծիսից իւրեանց՝ պատարագս մա-
տուցանեն, և զայլ սրբազան արարողութիւն

կատարեն . Իսկ աշխարհականք՝ այսպիսի պաշ-
տամանց յանդիման ընդն . և զխորհուրդս
՚ի նոյն քահանայից ընդունին : Տայսմանէ
առիժ էառ հարցանելոյ . Թէ արդեօք վէ-
րորենալ հայր և ասորիք պահտիցին զուղ-
ղափառ ծէսս իւրեանց պահել , Թէ վս բառ-
նալոյ զպէսպիսութի յեկեղեցւոյ անտի , յոր
և լատինք՝ սպ ասացաք , Ժողովին , պատ-
շաճագոյն ևս Թռւիցի՝ զի Թողեալ հայոց և
ասորւոց զհին տօմարն՝ զսորն ընդունիցին ,
չստայնց՝ որք վերաբերին ՚ի սահմանել զժա-
մանսահս զատկական տօմարսմբու , և տա-
րեկան հաղորդութեան , սպ և զբառասնոր-
դացն , և զաւուրց տօնից՝ զչարժականաց
և զանշարժականաց : և այլ ևս անցեալ յա-
ռաժ , հարցանէ . որպէս զի այսց՝ ՚ի բասրայ
եղեալ հայոց և ասորւոց զսոր տօմարն
պահել սահմանեսցի , արդեօք և այլոց ա-
րեկեայց պահտիցե սահմանադրել . որք
ունին այն՝ զտեպհական տաճար , այլ այնչափ
անձուկ , որ ՚ի վայելչաբար կատարել ըզ-
սոբազան պաշտամունսս ին Թռւի պատշա-
ճական . և վս այսր յեկեղեցին լատնաց
Ժողովին յորովակն :

Բ. Եւ ևս նոյն միտնարն յաւելլ դրել
առ նոյն Ժողովն , Թէ վս զի արեւելեան ուղ-
ղափառաց հայոց և ասորւոց հրամայեալ է ,
յաւուրսս նո՛ւիրեալսս պահոց ժուժկալել ՚ի
ձկանց ,

ձիւս՝ ք, բազումք գտանին ՚ի նս որք զայս
 ոչ պահն, ոչ եթէ արհամարհանօք իսչ վա
 բալք, սյլ կէս ՚ի տկարութե բնութեան
 ձգեալք, և կէս յայնմանէ՝ զի տեսանն Թէ
 լատինացոց ուղղափառաց այլ է սովորու
 Թիւն, վսկ ոչ անպատշաճ Թո՛ւն, Թէ տա
 ցի միսոնարաց հրաման Թոյլ տալոյ՝ ոչ ամե
 նեցուն, այլ մասնաւորապէս սց կամ նց,
 զի կերելն ձուկն ՚ի ժամանակս պահոց, սս
 կայս այսպէս՝ զի ոչինչ գայթակղութի յայն
 մանէ ծագեսցի, և զի այլինչ գործ բարեպաշ
 տութե փոխանակ ժուժկալելոյ ՚ի ձկանց՝
 հրամայեսցի նոցա առնել՝

7. Էջս ամ, ոտ ասացաք, ՚ի վերորդեալ
 միսոնարէն առաջադրեցաւ ժողովոյն առ
 բաժման հաւատոյ, որ ըստ սովորուե եթող
 քննել զոյն այլում ժողովոյ ընդհանրական
 քննութե, Էւ այս եղև առաջի մեր ՚ի 13,
 մարտի, ՚ի Թո՛ւնականիս, 1755, և միտքան
 հաւանութե կարդինարաց քննաց՝ տո՛ւաւ
 պատասխանի, Թէ (ոչինչ է նորոգելի)
 Օսոյս և մէք հեղինակութե մերով հաստա
 տեցաք, շարժեալք մասնաւոր ՚ի վճարոյս
 եղելոյ յայլում նո՛ւագի ՚ի ժողովոյ անտի
 տարածման հաւատոյ, ՚ի 31, յունվարի,
 յամին, 1702, որ յայնմհետէ բազում ան
 դամ հաստատեցաւ և նորոգեցաւ, և է
 այսպիսի, (՚ի զեկուցանել պատրուտիսն

Կօր՝ տն կարողութի օգոստինոսի փաբրոնոյ
 քարաուղարի , սբ Ժողովն պատուէր եւ
 հրամայել , ոպ հրամայե իսկ վճաւս՝ մի-
 քստմիտէ տմ վերահացուաց առաքելական
 միսոնարուԹեց , եւ միսոնարաց , զի մի՛ ոք՝ ի
 նոցանէ առյապայ՝ զիսչեւիցէ պատճառանօք
 կամ պատրուակաւ՝ իշխեսցէ տնօրինել ուղ-
 դարիառաց որոյեւիցէ արեւելեան աղգի , ՚ի
 վր պահոց՝ աղօթից՝ արարողուԹեց՝ եւ նմա-
 նեաց , որք ՚ի սեպհական ծիսէ այսց աղանց
 սահմանելք իցնն , եւ ՚ի սբ յառաքելական
 աԹոռոյ հաւանեալք : Եւ դարձեալ նոյն
 սբ Ժողովն հաստատէ , Թէ չէր եւ չէ օրէն
 սյսց ուղղարիառաց իրօք իւրք խոտորիլ ՚ի
 սոփորուէ եւ ՚ի պահպանուԹէ իւրեանց ծի-
 սի , ՚ի սբ հռօմեական եկեղեցւոյ՝ ըստ վերո-
 դրելոցդ՝ հաւանեցելոյ : Չայսպիսի վճիռ
 այսպէս հաստատեալ եւ նորոգեալ նոյն վն-
 մապատիւ հարք տմ նախասացեալ վերա-
 կացուաց եւ միսոնարաց տմ իրօք , եւ առանց
 ինչ բաղբաղելոյ՝ պահել հրամայեցին :) Ըր
 վճիռ հայի յուղղարիառսն արեւելեան եկե-
 ղեցւոյ . եւ ՚ի ծէսս նոցա յառաքելական ա-
 Թոռոյ հաւանեալս : Էրդ յայտ է ամենե-
 ցուն , Թէ արեւելեան եկեղեցւոյ չորք են
 ծէսք . այսինքն , յունացն՝ հայոցն՝ ասոր-
 ւոցն՝ եւ իսիտեացն . եւ զայս տմ ծէսս ընդ-
 միով անու՛ամբ՝ յունաց կամ արեւելեան
 եկե

Եկեղեցւոյ իմանամբ . որպէս և ըսդ ան-
 ունամբ հռոմեական լատին եկեղեցւոյ իմա-
 նամբ զձէսն հռոմեական , զամբրոսեան ,
 զմողարաբեան , և զպէսպէս առանձնական
 ծէսս հարդաց հրօսաւորաց .

Դ. Էջնչափ բացայայտ է վճռոյս իմաց-
 ունած , մինչ զի ոչինչ մեկնութե հարօտի .
 Էջն մերս այս հանրական Թուղթ զայսինչ
 դիտէ , զի այսպիսի օրէսք ամենեցունս ծա-
 նուցեալ լիցին և յայտնի . և զի յայսմէնտէ
 զգուշադոյս դնիցին ՚ի գործ . քանզի յիրաւի
 է երկբայիլ , Թէ ինդիօրքն ՚ի բասրայեան
 միտնարէն առաջարկեալք , յառաջդան յան-
 դիտութե վճռոց վաղուրեմն եղելոց . բայց
 քանզի յայլոց բազմապատիկ նշանաց ենթա-
 դատեմք , Թէ լատին միտնարաց փոյթ և
 մտածութի յայն բերի , զի ՚ի դարձուցանելն
 զարեւելեայս ՚ի հերձունածոյ և ՚ի մորտու-
 Թենէ ՚ի միութի և ՚ի սԷ յուղղափառ հրօս ,
 զարեւելեայ ծէսս ՚ի միջոց բառնայցեն , կամ
 դոնէ աղաւաղեսցեն , և զարեւելեան ուղ-
 ղափառս յանկուսցեն յըսդուանելութի լա-
 տինական ծիսի , ոչ այլնչ իրաց աղադաւ 3
 բայց Եթէ ջանիւ զհրօսն ըսդարձակելոյ ,
 և գործ բարի և անձաճոյ գործելոյ : մնկ
 (ձեռնամուխ լեալ ՚ի գրել ,) իրաւունս հա-
 մարեցաք մերոյս սյսո՛ւնիկ հանրական Թղ-
 Թով , համառօտ ըստ հարի , բովանդակել

դամենայն զոր ըստ մտաց այսր առաքելա-
 կան ամթոռն՝ սարս է ունիլ որպէս զգա-
 ղափար , բանիցս անդամ դարձուցանին ար-
 ևելեայք յուղղափառ կրօն . զորս և սարս
 է պահել ընդ արևելեան ուղղափառսն և
 ղէտըս՝ ի տեղիս , ուր կամ ոչ գոն լատինք .
 և կամ լատին ուղղափառք խառն ընդ ար-
 ևելեան ուղղափառս բնակին :

Ե. Ապաքէն ՚ի պատմութիս Լիկեղծցա-
 կանսն և ոչ ծագիւ շրթանց , ըստ առակին ,
 մերձեալ համարի , որ ոչն զիտիցէ որչափ
 ինչ աշխատ Եղեն քահանայապետք հոռ-
 մայ ՚ի դարձուցանել զարևելեայս ՚ի մի
 ութի՝ յետ մահաբեր հերձուածոյս փո-
 տիոսի , որ առ ժամանակօր մեծ ի քահանայա-
 պետին սքյն նիկողայոսի առաջներորդի ,
 բնակալեաց զամթոռն կոստանդնուպօլսի՝
 հալածեալ բնի զսքն իգնատիոս զօրն
 նաւոր պատրիարհն : Առերքս ղեռն ինսն
 որդի նախորդ մեր հրեշտակս արձակեաց
 ՚ի կոստանդնուպօլս , զի զայնպիսի հեր-
 ձուած՝ զմտնեայն գրեթէ ընդ Երկուս
 դարս , զոր միջայլ Կերուղար վերստին
 նորոգեաց՝ արմատարի խլեսցէ . այլ ջանք նք
 ընդունայն Եղեն : Ապա որբանոս Երկրորդ
 զյոյնս ՚ի բարեան ժողով հրաւիրեաց . այլ
 դոյնս պտուղ եղիտ . Թեպէտ և սքն անսել-
 մսս արհեստիսկարոս կանաղաբիոյ զամ փոյթ
 յան

յանձին կալաւ , զի հաշտեցուցե զնս ընդ
 եկեղեցւոյն հռոմայ . և զմոլորուեթիւնսն
 յորս կոչին լուսով վարդապետուէ իւրոյ՝
 յայտ արար նոց : Ի յոգոսնեան ժողովն զոք
 դումարեաց երանելին դրեգոր տասներորդ ,
 միքայել պաղողոզոս կոչսր , և յոյն եպիս-
 օպոստուլոս միաբանեցան ընդ եկեղեցւոյն
 հռոմայ . բայց շրջեալ զմիտս՝ միւսանդամ
 սարտեան ՚ի նմանէ : Իսկ ՚ի ժողովն միւր
 բնատեան առ եւրոպայն չորրորդաւ ծայ-
 րագոյն քահանայապետաւ , յոր եկեալն էին
 յօհաննէս պաղողոզոս , և յովսէփ պատրի-
 արդ կոստանդնուպօլսի , հանդերձ այլովք
 արեւելեան եպիսկոպոսօք , հաստատեցաւ
 միաբանութիւն , և իւրաքանչիւրոց ստորա-
 դրուէ եղև ընկալեալ . և ՚ի նոյն ժողովն ե-
 կեղեցիք հայոց և յակովբեանց՝ դարձան ՚ի
 հասղանդուեթի առաքելական աթոռոյն .
 ապա երթեալ եւրոպայն քահանայապետի
 ՚ի միտրենտիոյ ՚ի հռօմ , զհրեշտակս և ս-
 դարքայնս եթեովպացւոց ընկալաւ , և զս-
 սորիս՝ զքաղաքին և զմարտնս՝ ՚ի հնա-
 դանդուի հռօմայ դահին նսւածեաց : Բայց
 քանզի ըստ որեցելուծն յաւետարածն սքիս
 մատթէի , (զլ. 13.) սերմն անկեալ յապա-
 ռաթի՝ ոչինչ պտուղ բերէ , առ ՚ի չոյնէ
 տեղոյ՝ ուր զարմատսն օրձակիցէ : (Լորբա
 նս որք խնդուէ ընդունին վաղվաղակի ըզ-
 բանս

բանս շտի, բայց զի ոչ ունին արմատս յին քեանս, 'ի յինի ներդուէ և հարած-ունաց՝ վս բանին, վաղվաղակի գայթակղին) վսկ այս նս ճարկոս արհնս և փետոսի իբրև զայլոմս փոտիոս՝ զմիաբանութիւն ջրել ջանացաւ, և ընդդէմ այսմ խրախուսել ձեռնարկեաց, անդէն վաղվաղակի ամ ստուղ ըղձանաց կորեաւ:

զ. Դարձեալ Եկեղեցական ստամուէց, անհմուտ զանձն ցուցանէ, որ ոչ գիտիցէ, Թէ այսպէս կատարեցաւ և հաստատեցաւ միաբանութիւն ընդ արեւելեայս՝ զի զվրդայութիւն բղխման հոգւոյս սբյ 'ի հօրէ և յորդւոյ դաւանեսցին. որով և դյաւելլումս բառին (և Տորդւոյ), 'ի հանգանակն՝ օրի նաւոր յինի ընդունեսցին. և զի ուր զխմոթեալ հացն՝ նոյսպէս և զանխմոթն՝ նիւթ յինի խորհրդոյ հաղորդութե՝ խոստովանեսցին. զի զվարդապետութի բաւարանին՝ զներանական տեսութիւն և զգլխաւորութիւն քահանայապետին հռոմայ՝ ընկալցին: և 'ի մի բան բովանդակեալ՝ ամ փոյթ 'ի մեջ մատուցաւ, զի մտրորութիւն ուղղափառ հաւատոյ հակառակք 'ի միջոյ բարձցին: այլ ոչ Երբէք, զի յարդական ծիսի արեւելեայց ինաս նս հասուեսցի: շտի և զայժմու ուսուցմս Եկեղեցւոյ ամենեին անդիտանայ, որ ոչ քաղած-անօթ իցէ, Թէ քահանայապետք հռոմայ:

մայ , որք յողորմ պատահարս անցելոց ժա-
մանակաց աներկեւան գտեալք , վն դարձի
յուշացն 'ի միաբանութի միշտ հոգացան ,
'ի դոյն ճանապարհ զոր փոքր մի յառաջ ցու-
ցաք՝ միշտ կացին , և արդ իսկ կան , ոսկ 'ի
բանից նոցին և 'ի գործոց՝ յայտ յանդիման
երևի :

Է. ԷՂՁ մետասաներորդ դարուն՝ 'ի կոս-
տանդնուպօլիս՝ յաղէքսանդրիայ , և 'ի վիճակ
պատերհարգութեն Են Եղմի՝ գտանէին Եկեղե-
ցիք ինչ լատինացւոց . յորս լատին ծէս պա-
հիւր . ոսկ և 'ի հռովմ ոչ պակասէին տա-
ճարք յուսաց , յորս նոքա յոյն ծիսովք
զմածային պաշտամունսն կատարէին . ԷՖ
բայէլ կերուղար՝ ամբարիշտ նորոգիչ հեր-
ձո՛ւածոյն՝ զլատինացւոց Եկեղեցիս հրա-
մայեաց փակել : ԷՂՂԵՆ զԵոն իններորդ ,
քհնայակետն հռոմայ՝ սչինչ վրիճուց վրէժ
հատոյց . Թէպէտ և դիւրին էր նմա զայն
առնել . և ոչ զտաճարս յուսաց 'ի հռովմ
փակեաց . սյլ կամեցաւ՝ զի կացցին բաց .
ԷՂՅ 'ի գանդատել իւրում զղրկանաց՝ զոր
առնէին լատինացւոց , ('ի Թղթն իւր ա-
ռաջներորդ . զլ . 9 .) ասէ : (ԷՂՇ ասիկ յայտ
սիկ կողմանս Եկեղեցին հռովմայ քանի՛ ան-
խայուբ , մեղմութի և մարդասիրութի դնայ
ընդ ձեզ . զի բաղում մենաստանք և Եկե-
ղեցիք գտանին յուսաց 'ի հռոմ , ներքոյ և

ար ,

արտաքոյ , սակայն և ոչ զմի 'ի նոցանէ
ցայսվայր խոււնցաք՝ կամ արդելաք 'ի հայ
քննի աւանդուածէ , կամ յիւրմէ սովորուէ .
այլ մանաւանդ յորդորենիք , և խրատենիք
զնոյն պահել :

Ը. 'Ի սկիզբն երեքտասաներորդ դարուն ,
յորժամ լատինք տիրեցին կոստանդնուպոլ
սի , և կամ ևղև քահանայապետին մեծի
ենովկենտիոսի երրորդի զլատին պատրիարք
նստուցանել 'ի քաղաքի անդորում ոչ միայն
լատինք՝ այլև յոյսք իցեն հնազանդք , 'ի վր
այսր ամի ոչ զանց արար յայտնի հրատա
քակել , Թէ ոչինչ մնաս հասուցանել կամ
յուշական ծիսիս . բայց և Թէ դուրեւ սովո
րուիք ինչ իցեն առ նոսա ընկալեալք . ուք
մտանդաւորք իցեն հողւոց , կամ եկեղե
ցական համեստութե հակառակ . Պատճէն
մի՞ռոյ քահանայապետին՝ արարեալ 'ի չոր
բորդ ժողովն լատերանեան , 'ի մեջ բերի , Թէ'
('ի հատորն Է Երգ . քաղուածոյ ժողովոյ՝
զոր արարել է արդու՛նոյ , յէջն . 22 .) և Թէ
('ի զլ . Թէպետ . յաղագս մկրտուէ .) (Թ-է
պետ (ասէ) զյոյնս դարձեալս յաւուրս մեր
'ի հնազանդուի առ քերական դահն , ինս
մարկել և մեծարել կամսիք , զսովորուիս և
զձեւս նոցա ըստ կարի տէ պատասպարեալ .
սակայն ոչ կամսիք և ոչ պատրիսք տանել
նոյ յայն՝ որք մտանկեն զհողիս , և զեկե
ղեցա

ղեցա՛հան համևատուհն արատեն ։) Տե տ ս ր
 ոնորիոս երօ՛ որ անընդմիջապէս յաջորդեաց
 Ենովկենտիոսի՛ զսոյս ասաց , յորժամ գրեաց
 դիր առ Թագաւորն կիպրոսի , որ ՚ի բաղաբս
 ինչ Թագաւորութե իւրոյ՝ խնդրէր կրկին
 Եպստէսս , զմին լատին՝ վս լատինացւոց
 Եղելոց ՚ի բաղաբսս յայնոսիկ , և զմիւսն յոյն՝
 վս յունաց ՚ի նոյս տեղիս բնակելոց ։ Եւ
 այս Թուղթ ոնորիոսի տպագրեալ գտանի
 ՚ի տարեգիրս հռենայրոսի , (՚ի վր ամին
 քսի . 1222 . համար . 5 .)

Թ . Է յսմ ապացոյց բազում ունիմք յե-
 ռեքտասաներորդ դարէն ։ Օի յայս դար վե
 բաբերի Թուղթն Ենովկենտիոսի չորրորդի
 առ դանի՛ լ արքայ ռուսաց , որ առ հռենալ-
 դոսի , (՚ի վր ամին . 1247 . համար , 29 .) յոր-
 ում զԹագաւորին զմասնաւոր ջերմեռան
 դուրսն առ կաթուղիկէ Եկեղեցի դրո՛ւ ա
 տեալ , շնորհէ , զի ծէսք՝ որք ոչ հակառա
 կին հաւատոյ հռոմեական Եկեղեցւոյ , ՚ի
 Թագւորութե նր սպհեսցին . գրեալ առ նա
 դօրինակ զայս ։ (Ասկս որոյ սիրելի որդեակ
 իմ ՚ի քս ՚ի բո աղաչանսդ խոնարհեալ , Եպիս-
 կոպոսաց և այլոց Երեցանց ռուսաստանիդ՝
 հեղինակուի նամակիս շնորհեմք , զի կարօղ
 իցնս ըստ սովորուե իւրեանց խմբուս հա
 ցիւ պատարագելչև զայլ ծէսս իւրեանց՝ որք
 ոչն հակառակին ուղղափառ հւտոյ՝ զոր դու
 ւանի

ւանի Եկեղեցին հռոմէայ՝ անվթար պահել :)
 Տայս հայի և Թուրք նոյնոյ ենովկենտոսի
 չրթի առ թոն կարդին չ տոսկողեցի, նո՛ւն
 բակ սբյ գահին՝ի կղզւոջ կիպրոսի, որու մ
 գործ յալն արարեալ էր՝ խաղաղելոյ զհա
 կառակուհիս ինչ յարուցալս ՚ի մեջ յունաց
 և լատինացոց . ուր երեւի ՚ի սահմանա
 դրուէնք, որոյ սկիզբն է . (՚ի ներքոյ ուղ
 ղափառ .) որ և (՚ի հիս կոնդակագրի .
 հատ , ւն .) ընդ չորեք տասան եօրե Թու՛ով
 դասի . (առէ) Ասկայն վնդի ոմանք ՚ի յու
 նաց յաւջբան զաւուրս զայսոսիկ դարձեալք
 ՚ի հպատակուհի առաքելական գահին, յար
 գանօք հաղանդին նմա , և անսան , արժան
 է և օգուտ , զի սովորուէց և ծիսից նց՝
 տք ըստ կարի զիջեալ, զնս՝ի հաղանդուէ
 հռոմէական Եկեղեցոյ պահեսցուք : Թէ
 պէտ յայսս՝ որք վտանգ ինչ հոգւոց հասու
 ցանն , կամ զԵկեղեցական համեստութիւն
 արատեն , ոչ կամիմք և ոչ պարտիմք տա
 նիլ նց բնաւ .) Իսկ իբրև սահմանադրեաց
 ՚ի Թղթի անդ՝ զոր ինչ առնել էր յունաց ,
 ապա և զայսս Թու՛եալ զորս իրաւունս
 համարէր Թողացուցանել նոցա , յայս բան
 զիտօսն վճարեաց . (ւշրդ վերոյիշտակեալ
 արհեւոսին նիկոսիոյ , և օժանդականաց
 նք լատինաց՝ առհասարակ իշխանուէ մերով
 պատուէր տացես , զի զյոյնսն զայսոսիկ ՚ի
 վթ

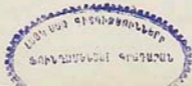
վր նախագրելոցդ Իրաց՝ ընդդէմ այսպիսի
 զգուշաւորութե և ընտրողութե մերոյ՝ մի՛
 ի՛նչիք նեղեսցեն կամ աշխատ արասցեն .)
 Եւ նոյն քահանայապետն Ենովկենտիոս չոր-
 րորդ՝ զլաւընտիոս միսորիտն զապաշխարա-
 հայր Իւր առաքելական նո՛ւիրակ կացու-
 ցեալ , և լիալիր իշխանութի տո՛ւեալ նմա՛ ՚ի
 վր ամ յուսաց բնակելոց՝ ՚ի Թագաւորութեն
 կիպրոսի , և ՚ի վիճակ պատրիարքութեց ան-
 տիոքայ և եղմի . և ս և ՚ի վր յակոբեանց՝
 մարոնեաց՝ և նեստորեանց , զայս ինչ ա-
 ռաւելապէս հրամայեաց նմա , զի զյոյսս
 զամ իշխանութե Իւրով պաշտպանեսցէ յամ
 նեղութեց՝ զորս կարէին հասուցանել նց լա-
 տինք . (Հրամայեմք (առէ ,) զի զյոյսս այնց
 կողմանց՝ յինչ անուն և անուանեսցին , ա-
 ռաքելական իշխանութե պաշտպանեալ , մի՛
 Թողացուսցես հարստահարել նց բռնութեք ,
 կամ զիարդևիցէ նեղութեք , զամ զզրկանս
 և զվասս հասուցեալս նց՝ ՚ի լատինացւոց
 լիով յուղղութի ածեալ , և լատինացւոցն
 խստիւ պատուէր տացես , զի յայսպիսեաց
 աստի յայսմհետէ իսպառ կասեսցին .) և յս
 Բանք ևն Ենովկենտիոսի առ վերոյասացեալ
 նո՛ւիրակն առաքելական . զորս բերէ հռենալ-
 դոս , (՚ի վր ամին քի . 1247 . համր . 30 .)

Դ . և զի քսանդր չորրորդ , որ յաջորդեացն
 անմիջապէս Ենովկենտիոսի քահանայապետի ,
 Ի Բրև

Իբրև ետես՝ եթէ ՚ի դերև ելին կամք նա-
 խորդին իւրոյ, և ծանեալ՝ Թէ դեռ զօրա-
 ցեալ կան աղմուկք, և երկպառակուԹիք ՚ի
 մեջ յոյս և լատին ետնաց ՚ի Թագաւորուէն
 կիսարոսի, պատուէր ետ եպիսկոպոսացն լա-
 տինացւոց, զի զյուսաց եկեղեցականս՝ ՚ի
 սիւնհոգոսս իւրեանց կոչեցցեն. և զյոյսն
 ցուցեալ սարտաւորս ՚ի հնազանդիլ սիւն-
 հոգոսեան վճռոց, զայս պայման էա՞ծ ՚ի վրձ
 (Ընդունիլ և պահել զսիւնհոգոսի սահ-
 մանսն, որք ոչն իցեն արգել յուսական ծի-
 սից, չհակառակելոց ուղղափառ հաւատոյ,
 և Թողացուցելոց ՚ի հռօմեակն եկեղեցւոյ.)
 Սայս գովելի օրինակի զհետ երթել եղիաս
 արհեստս նիկոսիոյ՝ յամին. 1340. ՚ի սիւն-
 հոգոսեան վճիռս իւր՝ յաւել ՚ի վերոյ զայս
 յայտարարուի. (Ըլ յայսու՛նի ոչ դիտեմք
 արգելուլ յոյս ետնաց, և նոցին հպատա-
 կաց, զի մի՛ զծէսս իւրեանց՝ զհակառա-
 կեալս ուղղափառ հւտոյ՝ վարեցցեն, ըստ
 կարգադրուէն ՚ի բարեյիշատակ անձ աղէք-
 սանդրէ՝ բահանայապետն հռոմոյ, ՚ի Թղւո-
 բուէն կիսարոսի ՚ի մեջ յուսաց և լատինաց-
 ւոց արարելոյ, և պահեցելոյ.) Սայս ան-
 է տեսանել ՚ի քաղո՛ւածսն լաբբեայ՝ տպա-
 ցըրեալս ՚ի վէսէտիկ. (հատ. 14. յէջն. 279,
 և հատ. 15. յէջն 775.)

Ժն. Յաւարտ Եթե՛րտասաներորդ դար-
 ուն

ուն կատարի վերոյիշատակեալ միաբա-
 նութիւն յունաց և լատինացոց՝ սահմանեալ
 յընդհանրական ժողովի լողատնեան, առ-
 երանելեալ գրեգորի՛ն տասներորդաւ ծայ-
 րագոյն քահանայապետաւ, որ յղեացն առ
 միքայել սաղողոզոս զդաւանութիւն հաւա-
 տոյ, և զվճիռն միաբանութե հիաստատեալս
 ՚ի ժողովոյն, և զընկալեալս երգմամբ ՚ի
 հրեշտակացն արեւելեաց, զի և կայսրն և
 այլ եպիսկոպոսուք յունաց զոյնս ստո-
 րագրեցնս: Արարին զամ կայսրն, և ա-
 րեւելեաց, բայց զոյս պայման ՚ի վր յաւե-
 լեալ. որ կայ ՚ի նոցին իսկ գիրս. զորս ՚ի
 մեջ բերէ հարդու՛նն ՚ի քաղաքա՛ծս իւր =
 (հատ. 8. յէջս. 698.) (Այլ աղաչեմք զմե-
 ծութի ձեր, և այլն, զի կացցուք միաս-
 ցուք ՚ի ծեսս մեր, զոր վարեաք յառաջբան
 զհերձու՛ածսն, որք չեն ինչ հակառակ նա-
 խասացել հաւատոյ, և ոչ ընդդէմ ամայնս
 պատու՛իրանացն:) Արդ Թէպէտ պատաս-
 խանի քահանայապետին գրեգորի առ այսո-
 սին Թուղթս արեւելեաց՝ ոչ ուրեք երեւի.
 Բայց քանզի նա զմիաբանութիւն ՚ի նոցանէ
 ընկալեալ և ստորագրեալ, հաստատունս
 համարեցաւ, յայսմանէ յիրաւի է մտաբե-
 րել, Թէ յանձն էառ նա զայս պայման, և
 հաւանեցաւ այսմ: Այսպէս նիկողայոս
 երրորդ՝ յաջորդ գրեգորի, ՚ի ձեռն հրեշ-
 տա

A
797

տակաց իւրոց՝ զորս յղեաց՝ ի կոստանդնու-
սպօլիս, այսոքիւք բաննւք զիւր միտսն յայտ
արար, ուի դրեալ կայ առ հռենալդոսի, (՛ի
վի ամին քսի. 1278.) (ասէ.) Ըսկ զայլ յու-
նական ծէսս՝ նոյն Եկեղեցին հռօմսք՝ ըստ
կարի տէրամբ, խնամողօրէն դիտէ զարեւ
յունաց. և Թողացուցանէ՝ նց կալ մեալ հաս-
տատուն ՛ի ծէսսն, յորս առաքելական ա-
Թոռոյն Թո՛ւհցի, Թէ ոչինչ յնասի՝ սոքօք
ամբողջօրի ուղղափառ հաւատոյ, և ոչինչ՝
արատին սրբազան սահմանք կանոնաց.)

ԺԲ. Տաղադս հնդեոտասաներորդ դար-
ուն, շատ իցէ նախաձառեալ միաբանութիւն
սահմանեալ ՛ի Ժողովի փլորենտինոյ, որում
եւ՛ղինէոս քահանայապետ հաւանեալ, յօ-
հաննէս պաղղողոս ստորագրեաց՝ այսո՛ւիկ
դաշամբք, (զի մի՛ ՛ի ծիսից Եկեղեցւոյ մերոյ
փոփոխեցի ինչ,) ուի երեւի (՛ի հատ. 9.)
քաղո՛ւածոց հարդո՛ւնոյ, (յէջս. 395.) Էւյլ
քանզի ոչ են մեզ կամբ՝ միւստմիտքէ առաջի
առնել զամ, որ ինչ ՛ի քահանայապետաց
հռօմայ ՛ի յաջորդ դարս գործեցաւ. ինչինչ
յերեւելեացն ՛ի մեջ մատուցուք, յորոց
յայտնի երեւեցի, Թէ՛ նոցա ամ փոյթ և
ջանք այն էին, զի զմոլորութիս սերմանեալս
՛ի սիրտս արեւելեայց՝ ՛ի նոցուսց՝ ՛ի բաց խը-
լեացն, միանգամայն և յայտանդիմանութեք
ցուցեալ, Թէ կամին ողջ անարատ մեալ ծի-
սից,

սից, զորս նախնիք նոյ յառաջբան զհերձ-
 ունա՞ծսն՝ առաքելահայն աթոռոյն հաւա-
 նութի՞ վարէին. և ոչ երբէք պահանջէին
 յարեւելիայց, զի եթէ ուղղափառ լինել կա-
 միցին, զլատինացւոց ծէս զիւրեանք ար-
 կանիցեն:

ԺԿ: Յնքոնտիոնի յուսաց՝ տպագրելոյ
 ՚ի բննիմնս, երկու սահմանադրուիք դատ-
 նին ծայրագոյն քահանայապետացս զւսնն
 տասներորդի, և կղեմայ եօթներորդի, յորս
 մեծապէս կշտամբին այնք լատինք, որք
 ըստդ տանեն ՚ի յոյս զպահպանութի այնց՝
 որք Թողացուցնալ են նոցա ՚ի փլորնատեան
 Ժողովն. մասաւանդ զայն՝ զի խնորուն հա-
 ցիւն մատուցանեն զպատարագ. և կին ս-
 ծան՝ յառաջբան զընդունելութի սբ աստի-
 ճանաց. և զի յետ ըսդուելոյ գոք աստի-
 ճանս՝ պահեն զնա առ իւրեանս. և զի գհտ-
 զորդութիւն ըսդ երկորումք տեսաւօք՝ և ս
 և մանկանց մատուցանեն: Պիտս չորրորդ՝ ՚ի
 սահմանադրութե. (քահանայապետն հոռ-
 մայ,) որ է ըսդ Թո՛ւնի, 75. (հատ. 2. հոյնս
 կոնդակագրի.) ՚ի վճակ իւրում, զի յոյնք
 բնակեալք ՚ի Թեմս լատինացւոց՝ լատին և
 պիսկոսոսաց հպատակք իղեն, զայս ինչ ՚ի
 վր բերէ: (Ասկայն այսու՛նիկ ոչ դիտեմն
 զի յոյնք ՚ի յուսական ծիսէ իւրեանց բեցի-
 ցին, կամ այլազգինչ զիարդևելցէ՝ յառաջ-

նորդաց տէղեաց կամ յայլոց արդելցին :)
 ԺԴ. ԱՄարեղիոք գրեգորի՝ Երեւտասան-
 Երորդի , դժնալք ՚ի հօրէն մափէոսէ , և
 տպագրեալք ՚ի հռօմ , յամին 1742. բաղում
 ինչ սլատմն , զոր արար նոյն քահանայա-
 պետն ՚ի դարձուցանել զխփտիս՝ և զհայս
 յուղղափառ հաւատս , Թէպէտ Ելք Իրացն
 իչ յաջողեցին : Բայց առ բան մեր առաւել
 նպաստեն այնք , որք ընթերցեալ լինին ՚ի
 63. Երորդ սահմանադրութեան յԲ . (՚ի նոր
 կոնդակագրի . հատ . 4. մասն . 3.) և յայլ
 Երկուս սահմանադրութիս , ինքն 157. Երորդն ,
 և ՚ի 173. Երորդն . (՚ի նմին կոնդակագրի .
 հատ , 4. մասն . 4.) յաղաղս կառուցման
 երկց դպրոցաց ՚ի հռօմ , կարգելոց ՚ի նոյն
 քահանայապետէն զՍ յուսաց՝ մարտնեաց և
 հայոց . յորս զուսանօղս այնց աղանց դաս
 տիարակել հրամայեաց . բայց այսպէս՝ զի
 միշտ յարեւելեան ծէսս Իւրեանց կացցեն
 մասօցեն : Հռչակաւոր Եղև յոյժ միաբա-
 նութիս ռուսաց ընդ առաքելական աթոռոյն ,
 որ Եղև ՚ի ժամանակս բարեյիշատակ պապին
 կղեմայ ութերորդի , որոյ յիշատակագրութիք
 ընթերցեալ լինին ՚ի տարեգիրս՝ յարգոյ կար-
 դինալին բարոնիտտի , տպագրեալս ՚ի հռօմ ,
 յամին . 1596. (հատ . 7.) ուր (՚ի յէջն . 682.)
 ՚ի մեջ բերի զձեռն ինչ արարեալ յարհեպետ
 հոսոսաց և յեպիսկոպոսաց ռուսաց , զՍ
 առ

Եւ յայնպէս զմիաբանութիւնսն յայտնէ ինչ պայմանաւ : (Լատինացիս յղը և անարատ պահեստիսն ծէսքս և արարողութիւնք կատարելոյ զածայինս պաշտամունսս , և զնք խորհուրդսն ըստ սովորութե արեւելեան եկեղեցւոյն . ուղղելի միայն զայն մատուսս , որք միաբանութե լինին խափան . զի ըստ սովորութեան առաջնոյ լինիցի ամ ինչ , ոպ կանխաւ , ՚ի տեւել միաբանութե լինէր .) Եւ յի իբրև յետ սակաւ միոյ շնորհսն հնչեաց խաղաղութե խոռվարար , եւ թէ բարձան ՚ի միաբանութե՝ ծէսքս ամ , որովք վարէին վարչութեց ռուսք՝ յածային սաղմոսերդութիւնսն ՚ի մատուցմունսս պատարագաց , ՚ի մատակարարութե խորհրդոց , և յայլ նք արարողութիւս . ստորո հինդերորդ առարել շսկան գրովք՝ տոնեցելովք ՚ի ձև նշանակի , յամին , 1615 . որք տպագրեալ կան ՚ի նոյն յնքրիտիտոսի յունաց , զկանս իւր այսոքիւք բանիւք յայտնաբարբառ ծանոց . (ասե .) (Լատինս թէ ճմարտութե , և վարդապետութե ուղղափառ հաւատոյ ոչ իցին հակառակ , և ոչ բառնայցեն զհաղորդութե ընդ հռոմեական եկեղեցի , միաբանութե եղելով՝ դիտուսն միտ և կամք եկեղեցւոյն հռոմմայ՝ ոչ եղև և ոչ է բառնալ զայն ծէսս կամ շնորհանել , և ոչ իսկ զայդ ասել կամ խորհիլ մարթէր՝ կամ մարթէ : այլ մանաւանդ զնոյնս վարել՝ ռուսացւոց եպիսկոպոսոաց ,

և ուխտի նոյն, յաւարելբանս գծոյ Թոյլ
տո՛ւնալ է, և շորհեալ՝ և ներեալ :

ԺԵ. Էջարի իսկ՝ ՚ի դէպ էր յայսմ վայրի
՚ի համար բերել զնկեղնցիս, զորս ընդ ժա-
մանակս ժամանակս՝ յետագայ քահանայա-
պետք հռովմայ՝ ՚ի հռոմ քաղաքի նստելի-
ցին յուսաց՝ մարտնեաց՝ հայոց՝ խփտեաց՝
և մելքեանց, որք և ցարդ հան և երեւին.
զի զսրբազան պաշտամուռս իւրեանց ըստ
իւրաքանչիւր ծիսից՝ յայնս կատարեսցեն =
ւհարթ էր և զայն և ս ՚ի մեջ բերել, Թէ
որպէս կղեմէս պատն ութերորդ, ՚ի սահ-
մանադրութե իւրում, 34. յօդ. 7. (հնոյ
կոնդակագրի,) կարդեաց ՚ի հռովմայոյն և
պիսկոսոս, զի զիտալացի յոյն՝ զբնակեալս
՚ի Թեմս յաթինացւոց ձեռնադրեսցէ ըստ
ծիսի յուսաց, և ապա ՚ի կղեմայ երկոտա-
սաներորդէ՝ ՚ի մերձաւոր նախորդէ մերմէ,
յիւրում սահմանադրութե, որոյ սկիզբս է,
(հովո՛ւնական) յա՛ւելլաւ միւս և ս յոյն եպիս-
կոսոս, որ հաստատուն աթոռ ունի ՚ի բե-
սիսիացւոց Թեմի, ՚ի ձեռնադրել զիտալացի
յոյն, զի մի՛ որք բացագոյն են ՚ի հռովմայ,
հարկեսցին երկար թանապարհ հատանել զս
ձեռնադրութի ընդունելոյ ՚ի յոյն եպիսկո-
սոսէ բնակեցելոյ ՚ի հռովմ. ըստ ասացեալ
սահմանադրութե կղեմայ ութերորդի = Էւ-
ոչ իսկ ուղղափառ եպիսկոսոսացն մարտ-
նեաց

նկայ՝ խփտեաց՝ և մելքեանց՝ որք դասանին
 երբեմն ՚ի հռոմ, բացասի իշխանունի ձևն
 նադրելոյ ըստ իւրեանց ծիսի՝ զմարդիկ աղ-
 դին իւրեանց, միայն Թէ բաւակարգ դաս-
 նիցին առ այն ։ Լոյսալէս յիրաւի էր յայսմ
 վայրի յաւելլուլ, Թէ քանիցս անդամ զվաթ-
 դապետութիւնն արեւելեացց կամ իտալա-
 ցի յուսաց յարուցաւ հակաճառութիւն, Եւթոռն
 առաքելական ոչինչ զանց արար զսորօք ։ զի
 Թէ կայցէ ինչ արժանի ուղղութիւն, ուղղեա-
 ցէ ։ անդէն իսկ ցուցեալ Թէ կամի՝ զի յայլ
 ամ իրս՝ ծէսն արեւելեան՝ անխախտ և հաս-
 տատուն մնացէ ։ և կամ յայտնի բացատրու-
 եալ՝ Թէ որինչ զս իտալացի յուսաց առ
 մեզ բնակելոց, և ըսդ իշխանութիւն լատին
 Լատինոսոսաց հպատակելոց՝ լինի սահմա-
 նեալ, պարտ է իմանալ Թէ զնոսին և Լատ-
 արտաւորէ ։ և ոչ բնաւ ձգի առ արեւե-
 լեայ յոյս ։ որք կարն իմն ՚ի մենջ տարա-
 կացեալք, հան ըսդ հպատակութիւն յոյն և
 պիսիոսոսաց իւրեանց ուղղափառաց ։

Ժդ ։ Տայտնեւելի այս ՚ի հաստատութի
 գաւառական սիւնհոդոսի ուսաց՝ դու-
 մարելոյ ՚ի զամսոսիա քաղաք, յամիս 1720,
 յորոյ ՚ի բնութիւն և միք իսկ որք յայսմամ
 բարտաւորն էաք ժողովոյս սիւնհոդոսի
 կոչեցաք ՚ի բարեյիշատակ սրապէս բնեւ-
 դիկատսե երբեք անսոսնորդէ, որ Թէ կէտ

սպառաճ համարեցաւ զիջանել ՚ի կամս հարց
 ժողովոյն , յորոց ծէսք ինչ եղևալք առ
 յոյնս , վճռօք նոցին կամ չսփաւորեալք
 էին , և կամ բարձեայք . և զսիւնհողոսն
 զայն հաստատեաց այս՝ Խրոզք առօք լա
 կան զրոզք ՚ի ձև նամակի տուեցելովք՝ յա
 մին 1724. բայց զայս մեկնութիւն յաւել ՚ի
 վճռ . (Լիակայն այնպէս զի մերովս այսր
 սիւնհողոսի հաստատութիւն մի՛ ինչ իսա
 վանունն լեալ համարեսցն սահմանադրու
 թեանց քահանայապետացն հռօմայ՝ նախոր
 դաց մերոց , և վճռոց ընդհանրական ժո
 ղովոց՝ եղևոց ՚ի վերայ ծիսից յուրաց , որոց
 անհակառակ զտրով այս հաստատութի ,
 միշտ մտալոց են յուր իւրեանց :) Եւրոյնս
 հաւաքի և ՚ի բաղմաց մերոց սահմանադր
 թութեց , որք կանն ՚ի կոնդակագրի մերում ,
 յաղագս ծիսից խփտեաց՝ մելքեանց՝ մարո
 նեաց՝ ռուսաց՝ և իտալացի յուրաց առհա
 սարակ . և ևս մասնաւորապէս յաղագս ծի
 սից ուխտի միաբանաւոր եկեղեցւոյն մես
 սանացւոց՝ անսուանելոյ սքոհւոյն մարիա
 մաւ (գրաւինայ :) և հուսի յետոյ յաղագս
 սահմանութեոյն ծիսի ՚ի կարգ սքն բա
 սիլիոսի : քանզի ՚ի 87. սահմանադրութե
 ոցոյն կոնդակագրի , հատոր . 1 .) յաղագս
 ծիսից մելքեան յուրաց՝ գրեալ կայ այնպէս .
 (Ընդա յաղագս ծիսից և սովորութեց եկե
 ղե

ղեցւոյն յուսաց նախ առաջին զայս ինչ ընդ-
 հանրապէս սահմանել հրամայեցաք, Թէ չէ՛ր
 և չէ՛ ումեք օրէն ունիցէ անուճամբ և պատ-
 րուակաւ, և զինչ իշխանութի կամ պա-
 տիճ և ունիցի, Թէպէտ և զպատրիարքա-
 կան կամ զեպիսկան, նորոգել ինչ, կամ
 մուծանել զիմն, որ զամբողջ և զանժրէպ
 պահպանութի նոցին նուճաղէսցէ:) Իսկ ՚ի
 նախընթաց սահմանադրութեն 57. Երորդի,
 որոյ սկիզբն է, (Թէպէտ և հովուական .
 յօդ. 9. համար. 1.) այսինչ յաղազս իտալացի
 յուսաց սահմանադրի: (քանզի արեճե՛ն իսն
 եկեղեցւոյ ծէսք, իբր մեծագոյն մասամբ ՚ի
 սբց հարց յառաջեկեալք՝ կամ ՚ի նախնեաց
 աւանդեալք, այսպէս ՚ի սիրտս յուսաց և
 այլոց սերտեալ կան. մինչ զի նախորդք մեր
 քահանայապետք հռոմայ՝ լաւագոյն և խո-
 հեմագոյն համարեցան, այսպիսի ծիսից՝ յոր-
 ժամ ոչ ուղղափառ հաւատոյ հակառակին,
 և ոչ վտանգ հասուցանեն հոգւոց, և ոչ
 զեկեղեցականն արատեն զհամեստութի, հա-
 ւանիլ կամ Թոյլ տալ, քան զսոսա ՚ի ճե-
 հռոմկական արարողութեց դարձուցանել .
 և այլն:) (Եւ ՚ի յօդ. 9. համար. 24.) որեալ
 կայ այսպէս: (Եւ և անիւ, զոր ինչ վե-
 րագոյն յնւիցէ մասին՝ իտալացի յուսաց
 շնորհեցաք, ներեցաք, մեկնեցաք, հրամայե-
 ցաք, կարգեցաք, և խափանեցաք, կամ ար-
 դե-

դելաք : գյուհաց որք բնակեալ են յարեւելս՝
 ընդ իւրեանց ուղղամիտ եպիսկոպոսօք
 արհեպիսկոպոսօք , կամ պատրիարքօք , եւ
 զայլոց ազանց քրիստոնէից՝ զինչ ծեսս եւ
 ունիցին՝ ՚ի սբ աթոռոյ հաւանեալս կամ
 Թոյլ տոճեալս , զոն իցէ զիրաճուսս , որ սյ
 յիրաւանց կամ ՚ի սոփորութի կամ այլուստ
 զիարդ եւ իցէ՝ օրիօք պատշաճիցի , կամ զա-
 բաբելլական սահմանադրութիս , կամ զընդ-
 հանուր եւ մասնաւոր սիւնհոդոսաց , կամ
 զժողովոց յարդելի եղբարց մերոց՝ սյ հոօ
 միական եկեղեցւոյ կարդնարաց՝ զվճիռս
 եղեալս ՚ի վր ծիսից յունաց կամ այլոց ար-
 եւելեայց , ոչ իճիք իրօք դիտեմք վթարելս
 կամ վասս ինչ այց հասուցանել :

ԺԷ. Արեւայս զսորօք , եւ զայլովք բազմօք
 զանցարարեալ , համարձակ հաստատեսցուք ՝
 Թէ քահանայապետք հառլմայ անդադար եւ
 անձանձրոյԹ ջանացան , զի զհերետիկոսու-
 Թիւսն՝ յորոց ծագեաց հերձուճած ՚ի մեջ
 արեւմտեան եւ արեւելեան եկեղեցւոյ բնա-
 ջննջս արացնն , եւ վս այսորիկ գրացտար-
 ձսութի , եւ զերդմի հրաժեշտ ՚ի մարտութեց
 անտի՝ պահանջեցին յայց արեւելեայց , որք
 ՚ի միութի եկեղեցւոյ դառնալ ինդրնն , կամ
 զորոց բնելի է ՝ Թէ արդեօք ճշմարտիճ մի
 իցնն ընդ առաքելական աթոռոյս : ԷՂԻԿ
 Երկու են ձեք դաւանութի հաւատոյ , որոց

դառաջինն կարգեաց վս յուսաց՝ Տայրագոյն
 քահանայապետն գրիգոր Երեքտասաներորդ,
 որ կայ (՚ի հատ. 2. հնոյ հռօմեական կոնդա-
 կագրի; ընդ Երեսներորդ Երրորդ Թռւնով.)
 Իսկ զԵրկրորդն վս արեւելեայց սահմանեաց
 որքանոս ուԹերորդ. Երկուցին Իսկ տպագր-
 եալ Եղեն ՚ի տպարանի Ժողովոյ տարած-
 ման հաւատոյ. առաջինն յամին, 1623. Իսկ
 Երկրորդն յամին, 1642. ԷՂՂ յետ այսորիկ
 յամին 1665. Իբրև յղեցին անտիրոջայ պատ-
 րիարզն՝ ասորի յերապօլիս, այլ և արհե-
 պիսկոսպոսն ասորւոց՝ Բսակելոց ՚ի նմին յե-
 րապօլիս քաղաքի, զդաւանուԹի հաւատոյ
 իւրեանց ՚ի հռօմ. և տո՛ւաւ այն ՚ի քննուԹի
 հօրն լաւբնտիոսի լաւբեանց՝ ՚ի կարգէ
 կրտսերաց վանականաց սԲյն Ֆրանջիսկոսի,
 որ ընդ այն ժամանակն՝ խորհրդական էր
 սԲյ պաշտամանն, և ապա կարդինար սԲյ
 հռօմեական եկեղեցւոյ. սա ՚ի 23. ապրիլի՛ն
 այնր ամի, զհաւանուԹի իւր ընդ գրով ար-
 կեալ մատոյց առաջի, որում անդէս Իսկ և
 Ժողովն հաւանեցաւ. և այս բանք էին ՚ի
 նմա. (Ընդունելի է նմն, բայց յուշ առ-
 նել պարտ է նց, որոց հասանի, յայսմհետէ
 զհոգ տանիլ. զի այն դաւանուԹի հաւա-
 տոյ յղեսցին, զոր հանխաւ կարգեաց բա-
 րեյիչատակ պապն որքանոս ուԹերորդ՝ վս
 արեւելեայց, զի կան ՚ի նմա ՚ի բազում հե-
 րե

բևտիկոսուէց հրաժարուից, և այլ բաղում
ինչ վս այսց կողմանց հարկաւոր :

ԺԵ՝ ԷՂՂ քանզի Թշնամին՝ զորոմն ՚ի վԺ
ցանեալ, ցայսվայր չարութե զոմանց սերտօ
գրգռեաց, մինչև ՚ի պատարագամատոյցս՝
՚ի ժամագիրս և ՚ի մաշտոցս խառխնել զմո
լորութիս, զի նոքիմբք Եկեղեցականք և
այլ ուխտ Եկեղեցւոյն շաղախեսցին. վս այս
պատշաճաւոր խորհրդով և յետ զգուշաւոր
քննութեան, քահանայապետք հռոմայ ՚ի
սպարանի ժողովոյն տարածման հաւատոյ՝
զպատարագամատոյցս խփտեաց և մարտ
նեաց, ուն և զլիւրիկեցո՛ւոց և զայլ այսպի
սի պատարագամատոյցս՝ Ետուն տպագրել :
Էւ ոչ կարեմք լուել, որչափ փոյթ և աշ
խատութի ընալ իցե ՚ի սրբադրելն զմաշտոց
յունաց. որ ՚ի սպարանե նոյնոյ ժողովոյն
յանցեալ ամիսս աւարտեալ ՚ի լոյս անաւ ւ
ԷՂՅր գործոյս քննութե՝ բաղում ջանիւ
առ սրբանոսիւ ութերորդաւ Եղև սկիզբս :
Բայց յետ ոչ բաղում ժամանակի խափա
նեալ, հուսկ յետոյ առ կղեմաւ երկուսու
սաներորդիւ, մերձաւոր նախորդաւ մերով
միւսանգամ ձեռն ՚ի գործ արկաւ : ԷՂՂ
բարերար և բարձրեալն ան՝ այնչափ Երից
զմեղ խնդութե. զի յետ անչափ տքնուէց՝
վաստակոց և մանրակտիտ զննուէց՝ Եղեւոց
առ քահանայապետութե մերով ՚ի կարգի
նա

նարաց՝ յառաջնորդաց՝ յածաբանից , և ՚ի
 քաջ լեղո՛ւագիտաց արև և լեայց , յորում ՚ի
 միզ իսկ ոչ խնայեցաք՝ հետազօտութեամբ ստեպ
 ընթերցմամբ՝ և հռութեամբ , զոր պարտն
 էր նկատել ընթեռնուլ և քննել , զայսպիսի
 սնոց որք ծանր տեսաք աւարտեալ . միշտ
 դպուշաւոր և իբր խղճահար իմս շրջահայե
 ցուի ունելով , զի մի՛ փոքու իմս արատես
 ցի ծէսն յուսական . այլ զի ողջ անարատ
 պահեսցի ամենևն ին . Թէպէտ յանցեալ ժա
 մանակս և զեն ՚ի միջի մերում անաբանք ,
 որք ամենևն անտեղեակ գորով արևելեան
 խորհուրդատեսորից , և ծիսից , զորս յա
 ռաջ քան զհերձո՛ւած՝ վարէին արևելեան
 Եկեղեցիք , անարդէին զամ որինչ ընդդի
 մանայր արևմտեան Եկեղեցւոյս ծիսի , որ
 ում միայն էին քաջածանօթ . Է՛ւ զի ՚ի մի
 քան բովանդակեսցուք զամենայն , ՚ի հոգալ
 զգարն յուսաց և հերձո՛ւածողաց արևե
 լեայց յուղղափառ կրօն , այսմ և Եթ քա
 հանայսպիսեք հռոմայ բազում փոյթ ցու
 ցին . զի ՚ի սրտից նց արմատաբի խլեսցեն
 զարիտսն՝ զմտկեղոնսն՝ զնեստորի՛ զե.տիգեայ՝
 զդեոսիորոսի՛ զմիտակամադաւանաց՝ և զայ
 լոց զմիջորութիս , յորս ողորմ անկեալ կային .
 սակայն ողջ և անխախտ մնալով ծիսից և
 աւանդութե , զոր յառաջան զհերձո՛ւածն
 պահէին և դաւանէին . որ և ՚ի հին խոր
 հրդա

հրդատեարս և ՚ի մաշտոցս նոյ արդոյս հաս-
տատեալ կայ : մանաւանդ թէ ոչ երբէք նոյս
քահանայապետք հռոմայ՝ պահանջեցին , զի
՚ի դառնալ նոյ յուղղափառ հաւատ , զիւր
եանց ծէս թողցնս , և զլատինսհանաւ
դիրկս արկցնս : զի այդ ան իրօք՝ զարեւ-
լեան եկեղեցւոյ և զյուսահան և զարեւ-
լեայ ծիսոյց՝ ըսդ իւր բերէ զկորուստ . յոր
ոչ միայն ոչ երբէք ձեռնարկեաց սբ գահս ,
այլ և յաւետ եղև և է՛ կարի իմս օտար
յայդպիսի խորհրդոյ :

ԺԹ. Տայսմ անէ , զոր մինչև ցարդ դրե-
ցաք յերկար , բաղում ինչ դիւրաւ մահա-
բերի : Եւ նախ թէ զան ջան և զփոյթ յայս
և եթ պարտ է ծախել միստնարին , որ զարեւ-
լեան հերձուհւածօղս և զյոյսս՝ օգնականու-
թեամբ ան՚ի միութի դարձուցանել նկրտի .
զի ՚ի սրտից նոյ հանցէ զմոլորութիս՝ զուղ-
ղափառ հաւատոյ հակառակեալս , զորովք
դիրկս արկին հարք նոցա . զի ունեցին ինչ
պատճառ՝ զատանելոյ ՚ի միութե եկեղեց-
ւոյս , և ՚ի բաց կալոյ ՚ի հասղանդութե
և ՚ի հպատակութե , զոր պարտն է ունիլ
առ քահանայապետն հռոմայ՝ իբրև առ-
ղուխ այսր եկեղեցւոյ : Իսկ որ ինչ է յա-
ղադս ապացուցից՝ զորս պարտ է վարել մի-
ստնարին , (որովհետև արեւելեանք՝ հսոց
հարց իւրեանց մեծասուէս անսան ,) արդէն

վճարեցան իրքն՝ ժրաջան աշխատասիրութիւն
 քաջափոյթ անողևոնի ալլատիտի, և այլոց
 յորժորջակ անօրհանից, որք յայտյանդիման
 ապացուցին, թէ հարի իսկ միաբան են ընդ
 միմեանս հին և երևելի հարք յունաց, և
 մեր արեմտեան եկեղեցւոյ հարք, յսյնմ
 ամենայնի, որ վերաբերի առ իմաստս հաւա-
 տոյ՝ և առ հերքումն մոլորութեց, որովք
 ողորմ վարակեալ կան այժմու ժամանակի
 արեւելեայք և յոյք = Այսորոյ այսց գրոց
 ընթերցումն օգուտ բազում գործէ անտա-
 բաւոյս = Կանոցան ապաքէն լուտերեանք
 յանցեալ դարուն զսրեւելեայս և դոյնսս
 իւրեանց մոլորութիւն ձգել = Էւ ՚ի նոյն
 ձեռնարկին կալվինեանք դժպհի Թշնամիք՝
 իրական ներկայութեն քի ՚ի խորհուրդ հա-
 ղորդութե, և գոյացափոխութե հացին և
 գիււոյն ՚ի մարմին և յարիւն նորին . և ՚ի
 կողմն իւրեանց՝ ուր ասեն, շրջեցին զպատ-
 բնարգս կիւրեղ = Ասկայն յոյք՝ Թեպէտ և
 հերձուած օղք, իբրև տեսին, թէ նորանոր
 մոլորութեցն լուտերեանց ընդդէմ դառ-
 նան իւրեանց հսոց հարց հեղինակութիւն,
 մանաւանդ՝ սրբոցն Կիւրղի, յօհաննու ոս-
 կեբերանի, գրիգորի նիւսացւոյն, և յօհան-
 նու դամասկացւոյն . և ս և վկայեալ ապա-
 ցոյցք, որք ՚ի խորհրդատեարից նց հանին,
 ՚ի հաստատութի իրական ներկայութե և
 գոյա-

գոյացափոխութեան, ոչ թողին անձանց պատ-
 րի . և ոչ իւր յուզողափառ ճմարտու-
 թեան խոտորի կամեցան : Եւս ամենայն
 յայտ է 'ի սբեղնատրատայ ճառսն : (Յո-
 ղոգոս յաւեժական համախոհութեան արեւ-
 լեան եկեղեցւոյ ընդդէմ լուտերեանց .) ընդ-
 մակադրով , (յՂգոս գոյացափոխութեան յեղն .
 717 . հատ. 2 . գործոց արեւելեան եկեղեց-
 ւոյ :) Էւս նոյնք յերկուս սիւնհոգոսս
 զպատրիարկս կիւրեղ , կամ զյանու նորա
 արարեալ կալվինեան աղանդոս , միաբան դա-
 տապարտեցին . ուր է տեսանել առ քրիս-
 տիանու լուսսի . (մասն. 5 .) 'ի վր ընդհան-
 րական և դաւառական ժողովոց , և մա-
 նաւանդ 'ի ճառն , (յաղագս տեղեաց ինչ-
 քի . 9 . 'ի վերջս :) Յորմէ նախ ոչ թեթեւ յոյս
 է մեզ , իցէ թէ՛ իբրև առաջի դնիցին նոյ
 վկայութիւն հնոց հարց , որք նորոյ մոլո-
 բութեց նոցա հակառակին , և մերումս ուղ-
 ղափառ վարդապետութեան կարի իմն նպաս-
 տեն , դիւրին ճանապարհ դարձի հորդեւ-
 ցեն նոյ . և 'ի ճմարիտ դարձումս մղեսցեն :
 Էրկորոգ և այսևս մակաբերի . թէ առ 'ի
 դարձուցանել զարեւելեայս և զյոյսս 'ի ճա-
 նապարհ միութեան , ոչ միայն չէ՛ պիտոյ խախ-
 տել զձեռս նոյ՝ կամ եղծանել , որովհետև
 միշտ օտար եղև այդ 'ի դիտմանէ առաքե-
 լական աթոռոյն , որ 'ի դոյն իսկ նիւթ սբ-
 բա

բանաւ ծիսից՝ զորոնս ՚ի ցորնսն, ըստ պի-
տելոյն՝ զիտաց որոշել: այլ և այդպիսի
ձևաւսն բազմօք դիմադարձի ըղձալի միա-
բանութեան, որպէս ուղիղ գրէ Թովմաս
յնեան: (Տաղադ Կոզաւորութե դարձի
մտ ազանց. գորք 7. դղ. 2.) (ասէ:) (Պարտ
է և ցուցանել, Թէ Եկեղեցին Կառմեական
հաւանի և Թոյլ տայ, զի իւրաբանչիւր Եկե-
ղեցի զիւրոց ծիսից և արարողութեց զհետ
Երթիցէ. զի որովհետեւ հարի իմս պիտոյ հան
հերձուածօղք ՚ի ծէսս իւրեանց, մի՛գուցէ
հարձիք ինչ կորուսանելոյ զայնս՝ ՚ի սօ ան-
կեալ՝ օտարացուցէ և խտտըցուցէ զսօ
՚ի Կառմեական Եկեղեցւոյ, պարտ է ըստ
պարսպոյ գու՛ն գործել, զի Կառմեակացին՝
Թէ Թալ ունին ՚ի պատգամութիւնս արարո-
ղութեց իւրեանց.) ՚Իդրաւ, յամենայնէ զոր
վերագոյնդ գրեցաք, այ՛ն ինչ Երբորհաբար
մտկաբերի, Թէ ամենեւն զգուշանալ պարտ
է միտսնարին, որ դարեւելեան որ հերձ-
ուածօղ դարձուցանել կամիցի. զի մի՛
ձեռնոցի ձգել զսա յընդունելութիւն շատ
նական ծիսի. զի այս գործ և Ե՛ւ յանձն
է միտսնարին, դարձուցանել զարեւելեանս
յուզղապառ հաւատ. և ոչ Թէ ՚ի լատինս
ծէսս զսա մտածանել:

Իս լոյս հատարի մտաբանութեւն ՚ի միտ-
բեանեան ժողով, զոր վերագոյնս յիշատակե-

ցաք, ոմանք 'ի լատին ուղղափառաց՝ բնա-
 կնալք 'ի յունաստան, օ՛րնուսր համարն
 ցան անձանց՝ 'ի լատին ծիսէ 'ի յոյն ծէս
 անցանել, հրապուրեալք Թեթև յաղա-
 տութէն, զոր տեսանին պահեալ յունաց,
 ունելոյ առ իւրեանս յետ սք աստիճանն՝
 զկանայս, զորս անկախ էին յառաջ քան
 զընդունելութի սք աստիճանն։ ԷՃՂՂ նիկո-
 ղայոս հինգերորդ՝ բահանայապետն մեծ,
 ոչ հեղգացաւ այսմ անկարգութե պատշաճ
 դէղ մատուցանել, ոսկ հաւաքի 'ի սահմա-
 նագրութե նք. (հատ. 3. մասն 3. կոդուակագր-
 քին նորոգ ասկելոյ 'ի հ.ոմ. յէջն. 64) (աւէ.)
 (Էհաս յականջս մեր, Թէ 'ի տեղիս՝ ուր ընդ-
 ձեւամբ ուղղափառաց են 'ի յունաստան,
 բազում ուղղափառք միաբանութե պատ-
 բուհաւ, յանդոնին անցանել 'ի յոյն ծէս։
 Օարմացաք յոյժ, և ոչ դադարեմք 'ի զար-
 մանալոյ, ոչ դիտելով՝ Թէ զի՛նչ իցէ, որ զնս
 'ի սովորութե և 'ի ծիսից՝ յորս ծնանն և
 սնան, յօտարազոյի ծէսս փոխադրեաց։ զի
 Թէպէտ և գովելի են արեւելեան եկեղեցւոյ
 ծէսք. սակայն չէ՛ օրէն զեկեղեցեաց ծէսս
 խառնակել. և ոչ այդմ Թոյլ ետ երբէք
 սրբազան սիւնհոգոսն փլորեմաքն։) Էւ զի՛-
 լատին ծէս այն է, զոր զարէ սք եկեղեցին
 հ.ոմ.մեական, որ մայրն է և ուսուցիչ այլոց
 եկեղեցեաց, ապա պարտ է քան զայլ մտ
 ծէսս

Ծէսս նախամեծար զսա համարիչ և Տիրմէ
 Խսկ հետեւի Թէ չէ օրէն 'ի լատին ծիսէ 'ի
 յոյն Ծէս անցանել և ոչ այցոյ՝ որք միան
 դամ 'ի յոյն կամ յարեւելեան ծիսէ անցին
 'ի լատինականն , պատեհ է դարձ առսել
 անդրէն յառաջին ծէսն յուսականն : ուր յայտ
 է 'ի մերմէ սահմանադրութե , (Թեպէտ և
 հոգովականն . 37. յօդ. 2. համար. 13. կոն-
 դակագրին մերոյ . հատոր. 1.) բայց Թէ դու-
 ցէ մասնաւոր ինչ պարագայք 'ի մեջ անկա-
 նկցին , որք համոզեցին տնօրինել յայդմ .
 ուր երբեմն յանցեալ ժամանակն , և արդ-
 Խսկ պատահի 'ի դպրոց մարտնաց՝ որ 'ի
 քաղաքի աստ մերում . քանզի բահանայ ոմն
 յընկերութիւն Տի , որ 'ի մտանել իւրում
 յընկերութիւն , տնօրինութիւն ընկալաւ 'ի լա-
 տին ծէս անցանելոյ , յորժամ գտանի 'ի
 դպրոցի անդ , տնօրինի նմա երբեմն՝ յեկե-
 ղեցւոյ այս դպրոցի՝ մատուցանել զպա-
 տարագ 'ի Ծէս ասորի և քաղղեական , և
 ըստ նոյն ծիսի զժամակարգութիւն կատա-
 րել . յայտէ Թէ զի ուսանողաց այս դպրոցի
 դքուն ծէսն ուսուցէ : Նոյնն յայտնի երեւի
 'ի յոգուոց վճարոց ժողովոյն սԲՅ պաշտա-
 ման , որոց մինն և զլէ 'ի 30. դեկտեմբերի .
 յամին , 1716. և միւսն 'ի 14. դեկտեմբերի .
 յամին , 1740. և յայլմէ ևս նորագոյն վճարոյ ,
 զոր մեք 'ի 19. օգոստոսի , յամին , 1752.

հրամայեցաք առնել :

Իսկ շատ ամ յազազս անցանելոյ ՚ի լա-
տին ծիսէ ՚ի յոյս ծէս : շատ արդ կամե-
ցեալ խօսել զանցանելոյ յաւելեիս կամ ՚ի
յոյս ծիսէ ՚ի լատին ծէս : Համարակ կարե-
ասել, Թէ այսպիսի անցումն ոչ այսպէս որ-
պէս առաջինս, է՛ արդելեալ : բայց սակայն
չէ բնաւ օրէն միտնարին՝ որ զյոյնս կամ
ղարեւելեանս ՚ի միութի ռզղափառ եկե-
ղեցւոյ դարձուցանել փափաքի, յորդորել,
զի զիւր ծէսն Թողցէ : զի զի յայսմ ոճոյ
վարելոյ ընդ նոսա, ուի փոքր մի յառաջ
նշանակեցաք, մեծամեծ վաստք կարեն յա-
ռաջանալ : Էկեղեան ռզղափառք յառաջ
մտադիւր ՚ի յոյս ծիսէ ՚ի լատին ծէս ան-
ցանելն : այլ արդեւաւ նոյ այն : զորչաշու-
ցեալ զմիտնարս, զի մի՛ յորդորեցեն զսո-
աւ այսպիսի անցումն : որոյ Թոյրտո՛ւնն
առաջերկուսն աթոռոյս դատման՝ պահեալ
է առանձինս, ուի յայտ է ՚ի մերմէ սահմա-
նադրուեանէ : (Օյանձնեալն . 85. յօդ. 35.
՚ի կոնդակագրի . Հատոր. 1.) (յոր առի .)
(Երարձեալ ամ մելեանոց ռզղափառաց
զյոյս ծէսս պահողաց ՚ի լատին ծէս անցա-
նել, յայսմ՛եալէ յայտնապէս արդելումք .
և ամ միտնարաց խստի՛ւ պատճ՛իբեմք՝ ընդ-
դատմօք ներքոյ գրելեօք, և ընդ այրովք ըստ
կանն մեր որոշելեօք, զի մի՛ զրք ՚ի անցանէ
առ

առ այսպիսի փոխումն 'ի յոյն ծիսէ 'ի լս-
 տին՝ յորդորել յանդդնւցին , և ոչ խկ
 խնդ-բողաց զայն , առանց հարցանելոյ առա-
 քելահան ամռոռոյն , Թոյլ տացննս) ԸՏԻԱ
 Բանին Ըստ այսմ զճիտք որբանոսի ութերոր-
 դի՝ նախորդին մերոյ՝ 'ի զի ծիսի յոյն բուսից ,
 արարեալք 'ի ժողովի տարած ման հաւատոյ՝
 առաջի նր խմբեցելոյ , 'ի 7. փետրվարի . և 'ի 7.
 յուլիսի , յամին 1624. Էւ Թէպէտ կարէր
 պատշաճ Թոճիլ , զի ետալացի յունաց հա-
 մարձակ հրաման տացի՝ անցանելոյ , և Թէ
 կամիցին , 'ի յոյն ծիսէ 'ի լատին ծէս , զի
 լինելոյ նց 'ի միջի մերում , և Ըստ հպատա-
 կու ԹԲ լատին եպիսկոպոսի . սակայն սահ-
 մանադրեցաւ , զի առ այս ամ իբոր պահան-
 ջըսցի առաքելահան ամռոռոյն հեղինակուի ,
 և Թէ բանն իցէ զեկեղեցականոյ , Թէ աշխար-
 հիկ իցնս , և Թէ կրօնաւոր . Իսկ և Թէ
 անաստիճանք և աշխարհականք՝ խնդ-իցին
 զայսպիսի փոխումն ծիսի , բաւական իցէ
 եպիսկոպոսին հրաման , զոր զի արդար և
 օրինաւոր պատճառաց՝ ոմանց անձանց չա-
 փաւորապէս կարօղ իցէ տալ . բայց ոչ եր-
 բէք բովանդակ հասարակութեւն . Օի առ
 այս գործ առաքելահան ամռոռոյն հեղինա-
 կութեւ պէտք են : ոսկ է տեսանել 'ի սուղ
 յնշատակեալ սահմանադրութե մերում .
 (Թէպէտ և հոգնուական . 17. յօդ . 2. հմբ . 14.

Կոնդակահարնս մերոյ . հատ 1.)

Ի՞նչ ալ ապա Թե որ ջատագորջել կամիցի ,
 Թե դարեւելեայս և գոյնս՝ զհրաժարեալս
 'ի հերեօհիսուսեթեց' և գրաբնեալս 'ի մի-
 ութի' յերուել և յորդորել և ստեպել , զի
 զիւրեանց ծէսս Թողեալ՝ զլատիսական ծի-
 սիւն ամիւն գիրիս արկանիցնս , իբր զի յայլ
 ստորմ հաւանեալ և զի , և արդ իսկ հաւա-
 նեալ լինի . զի արն էլեայց և յոյնք 'ի ծէսս
 ինչ՝ զլատիսացւոց զհետ ևրթիցնս , 'ի սլա-
 տասի և առ այդ սլատասիսանի : Օհ արեւե-
 լեայց և յուսաց են իբրև Թե ևրիու դասք :
 ալ ապիմնս է այնց՝ որք ոչ շատացնալ այ-
 նորիւք , որինչ յառաքելական ամոռոյ՝ առ
 սրահասուսեթի միուեթ Թոյլ ամէնալ է նց ,
 արտաքոյ քան զինսար համեսաուէ Յարհն
 ձորի , սանձացեալք՝ Թե որ ինչ յինքեանց
 դործի՝ բազ իսկ իրաւացի դործի . և Թե
 խաբիս լատինք , զի ոչ գոյնս դործ են : Օրի-
 նակ առ քեզ զբաղարջն : Յոյնք և արեւե-
 լեայք՝ ուր զի եցնս ուղղափառք , սարտին
 խոստովանել , Թե այնպէս բաղարջն՝ ուր
 խմորուն հացն են յարմար նի Թ խորհրոյ
 հաղորդուեթ . և Թե իւրաքանչիւրք զիւրոյ
 և կեղեցւոյ ծիսից սարտի զհետ ևրթալ .
 այնպէս՝ զի որք անարդէ զծէս լատիսացւոց
 և կեղեցւոյն՝ որ 'ի սրբացուցնան հաղորդու-
 Թեան վարի բաղարջ հացիւն , խոտորի 'ի
 ճշմար-

Ճնարտութիւն, և սահի՛ն մտարտութիւն: Իշխան
 ընծան մոնարխոս՛ի տրամախօսութիւն իւր, զոր
 զն. ան ալլատիոս՛ի յոյն բարբառոյ դարձոյց
 ՚ի լատին. (՚ի հատ. 1. ուղղափառ յուսաստանի.)
 տպագրեալ ՚ի տպարանի ժողովոյ տարածման
 հաւատոյ, յամին. 1652. (յէջն. 762.)
 գրէ այսո՞ւ: (Եւղայս դրեցի ձեզ, սիրելի
 յոյնք, նչ հացիդ ձերոյ, որու՛մ երկրպագեալ
 իբրև զմերս բաղարջ վերասպառնէմ,
 պարսաւադիր լեալ. այլ ցուցեալ, Թէ ոչ
 բարեք, և ոչ ու՞ր վայել է քրիստոնէի
 առնելք. յորժամ զլատինացոց բաղարջ
 քանիք և դորձողք ընդ վայս հարկանելք
 և Թշտամանելք. զի յերկոսին իսկ. ու՞ր
 սացաք՝ կայ ճնարիտ քն:) Էջով օրինակ
 նոյնպէս զաղատութիւն, որ Թողեալ է աբելի
 ան և յուսոյ եկեղեցւոյն. զի որք յայնմ
 զոք աստիճանս՝ և ս և զբահանայութիւն
 ընդունին, զհանայս՝ զորս յառաջբան
 զոք աստիճանս անեալ են, հարողիցեն պահել
 առ իւրեանս. ու՞ր յայտ է (՚ի հանունէ,
 որոյ սկիզբն է, Էջլաղգ. դանա. 31. և ՚ի
 գլ. քանդի հանխաւ. յղոս կղերիկոսոց
 ամուսնացելոց:) քանդի բահանայտպեաք
 հռոմայ տեսեալ Թէ ոչինչ հակառակի այն՝
 անային կամ բնական իրաւանց, այլ միայն
 եկեղեցական օրինադրութեց. պատշաճ վար
 հան այնմ սովորութե յաճախելոյ ՚ի մեջ յուսոյ

նաց և արե ելէսոյց՝ տանելէ զի մի՝ ՚ի միջա-
 մուս լինիլ առաքելական էջնանուծէ՝ ՚ի
 բառնալ զայն, առիծ աացի նց՝ ՚ի բաց կա-
 լոյ ՚ի միուծէ. սոյ բարեոք գրե արհողիսս
 (յիւր հանաձայնուծէ գիրս. 7. գլ. 33.) Եւ-
 սակոյն՝ (սարգիօք հաւատայցէ,) ոչ պա-
 հասեցան և ոչ պակասին ՚ի յուսաց և յա-
 րեւելեաց, որք զբարեան զբարեացուց
 Եկեղեցի՝ որպէս զիտիսանիչ պակի, յայն
 սակս՝ զի օրինակի առաքելոց զհետ Երթեալ
 ՚ի կիսապարկաւագուսս ՚ի սարկաւագուսս՝
 և յիւրեցուսս իւր պանկին կեանս պահեաց
 և պահէ. ԼԻՆ՝ս ՚ի գիրս Ինկիսարոսի հոս-
 մեցուց. (յերկրորդ հատ. գարծոց իւրոց.
 Թուղթ. 51.) Ըսկ զերրորդ օրինակ առ-
 նուսք շոմանց ՚ի խիտեաց, որոց ձեանս սահ-
 մանադրէ, զի յետ խորհրդոյ մկրտուծէ,
 նոյնհետայն աացի և զրոշմ. որ սովորուծի
 ոչ է յարե մտնան Եկեղեցւօջ. որ եքր ՚ի բա-
 ջուսն յըդուսոյս դրոշմի պահանջէ զայն
 պիտի հասակ, զի կարող իցեն որոշել զբարե
 և զչար. Եկեղեցին հոսովմեական՝ հոսոյ սո-
 վորուծեան խիտեաց ոչ հահառակի. Բայց
 (սարգիօք հաւատայցէ,) կան ՚ի նսոմանք,
 որք ՚ի մկրտուծենէ Եկեղոյ ՚ի բարեացուց
 խորին, յայն սակս՝ զի յետ մկրտուծէ ոչ
 իսկ և իսկ և խորհուրդ դրոշմին մատակա-
 րարեցաւ. Էլ անս այսորիկ ՚ի սահմանագե-
 րուծէ

բաւԹԷ մերում, 129. Երբորդի, որոյ սկիզբն է, (Թէպէտ ըսդ սյն Ճամանակս և կոնդապիպոս մերոյ հատոր. 1.) յերաւի 'ի մէնջ կշտամբին և դատապարտին, (յասելն.) (1774 հեղուԹԷ և երկայնտուԹԷ առաջելական ամբողջն վայել Թուի, մնալն խփտեաց՝ յիւրեանց վաղջուց ընկալեալ և 'ի սոյն ամբողջ Թողացուցեալ սովորուԹԷս, նոյնպէս անտանելի է նմա, զզուանօք և օտարամտուԹԷ խորչիլն նց 'ի մկրտուԹԷ եղևոյ լատինական ծիսով, և ուրոյն 'ի դրոյմէ:)

Երկրորդ դաս կացուցանեն այնքարնելնայք և յոյնք, որք պահեն մեծագոյն մասամբ զծէսս իւրեանց, և միանգամայն զարեմտեայց և զլատինացւոց ծէսս 'ի յարդի ունելով, յոմանս յայնց հետեին, 'ի հին սովորուԹԷ՝ յեկսաց իւրեանց նկատելոյ և հաւանեցելոյ, և յառաջելական ամբողջ և յայտնի կամ լռելեայն հաստատելոյ: Յայս դաս վերաբերել մարԹէ զհայս և զմարոնիս, որք զմտորունն լին. և զհաղորդուին իբւ և զլատինս բաղարջի՛ սրբացուցանեն. որպ ս վկայէ աբրահամ երեղացի (յիւրում ե՛ւտիդեան ջատագովուԹԷ. յէջն. 477:) զոր վարդապետուԹի հայոց՝ ոմանք ըսծ սյնս սբյն գրեգորի լուսաւորչին, առաջնոյ հայրապետի հայաստանեայց՝ որ 'ի սկիզբն չորրորդ դարուն, ընդ տրդատաւ արքայի՛ն, վկայական պսակ

սլասի ընկալաւ : իսկ այլք 'ի սԲՅս սեղբես-
 տրոսէ քահանայապետէ, կմ'ի սԲՅս գրեգորէ
 մեծէ ասն զայս առեալ, 'ի դաշնադրութիս
 արարելչս ընդ ազգին հայոց . որք յիշատակին
 'ի մեծ քահանայապետէն գրեգորէ իսնէրոր-
 դէ 'ի Թուղթս իւր առ Թագաւորն հայաս-
 տանեայց, ոսկ քերէ հռենալդոս, ('ի վր ամին
 քսի, 1139. համար. 82:) Եւ արդարեւ Թէ
 այս վարդապետութի 'ի հռոմեական եկե-
 ղեցւոյ 'ի հայս աւանդեցաւ, վկայէ նոցին
 իսկ հայոց՝ սոյ կաթողիկոսն գրեգոր՝ 'ի
 Թուղթն առ հայր լէոնի արքային հայոց՝
 հեթոմ, որ եղև վանական, (ըստ կղէմայ
 կալանի, 'ի զիրս միաբանութե եկեղեցւոյն
 հայոց ընդ հռովմեականին. հատոր Կ. յէջ. 449.)
 որեալ այսպէս : (ւրս այսորիկ մեք 'ի
 սԲ հռոմեական եկեղեցւոյ ղխառնութի ջրոյ
 (ընդ գինւոյ 'ի բաժակին,) արդ ընդու-
 նիմք, ոսկ 'ի նմանէ առեալ ունիմք դբա-
 ղարջն, զմիԹրն Եպիսկոպոսական, և ղիկրս
 խաչակնքելոյն :) Եւ այսպէս կարի իմն վաղն-
 ջուց և յանյիշատակ ժամանակէ հետէ է
 սովորութի բաղարջոյ՝ առ մարտնիս, ոսկ
 յայտ է 'ի մովրինասի (Տառաջաբանութիս,
 'ի վր ձևնադրութեց մարտնեաց, և 'ի
 դիւանադրէ արեւելեայց, զոր արարեալ է
 աստեմանի Երեցու. հատ. 1. յէջ. 410:) այլև
 յաղգայինն սիւսհոդոսէ խմբեցելոյ 'ի լերինս
 լիբա-

լիբանանու . յամին . 1736 . որ հաստատե-
 ցաւն իսկ 'ի մինջ 'ի սահմանադրութե մե-
 րում , (մասնաւոր . 31 . կոնդակագրիս մերոյ .
 հատ . 10 .) յորոյ ('ի դլ 12 . յաղաղս խորհրդոյ
 Հաղորդութե ,) յորժամ բան լինի դբաղար-
 ջոյ՝ որն սյապէս : (ԲԵ սովորութի 'ի մերս
 Եկեղեցի , և առ հայս Է-ս յարե ելն յանյի-
 շատակ ժամանակէ հետէ կայ . և սյսմ
 վկայեալ ապօտոյցս և ս կարոջ Եւք յառաջ
 բերել :) ԷՂ յստճիկ օրինակաւ հայոյ՝ Է մա-
 րոնեաց , բեսսարբոն կարգինալ , որում նախ
 յանն Եղեալ էր մեսաստան Երկաթակուռ
 քարանձաւին որ 'ի տոսկողնան Թեմին , ա-
 րար՝ զի յոյն միանձուսք 'ի նմա բուսկեալք ,
 բաղարջիւ սրբացուցնն , ուն Երեւ 'ի սահ-
 մանադրութե մերում , 33 . Երբոր 'ի ('ի մեջ
 բաղմաց : յօդ . ԷՂ յի = կոնդակագրիս մերոյ .
 հատ . 2 .) Նորոն մշտ պահեցաւ , և ցայսօր
 պահի 'ի միաբանաւոր Եկեղեցւոյ սքուհ
 ւոյն մարնամու (դրամիւայ) անտճանելոյ .
 որ 'ի մեսսանեան Թեմի . Թեպէտ ուխտ
 այսր Եկեղեցւոյ դյուսաց ծեսն ունի . ուն
 Երեւ 'ի սահմանադրութեան մերում , 31 .
 Երբոր . որոյ սկիզբն է . (Հարմիական Եկե-
 ղեցն . յօդ . 1 . կոնդակագրիս մերոյ , հատ . 10 .)
 Թեպէտ՝ ընդհանրապէս խօսելով , Երեցուսք
 իտալացի յոյք՝ պահն յիտալիա , և 'ի մեր-
 ձաւոր կղզիս զԵրեւանց աւանդութիւն և
 դժես ,

զծէս, սրբացուցանելոյ զհաղորդութիւն խմորուն հագիւն. և զգուշացուցանին սաստիկ քահանայք յոյն և լատին ծիսի, զի մի՛ զանց արասցեն իւրաքանչիւր ըստ իւրում ծիսի զհաղորդութիւն սրբացուցանել՝ և բաշխել. ուրի՛ բացատրի՛ ի սահմանադրութե՛ մերում, որոյ սկիզբն է. (Թէսլեա և հոգնակիւն. 57. յօդ. 5. համար. 2. և յօդ. 6. համար. 10. և յորս զինի. կոնդակագրիս մերոյ. հատ. 1.)

Ի՞նչ. Յոմանս դարս եկեղեցւոյ՝ այս սոփորութի՛ եղև, զի յետ մկրտութե՛ տային մանկանց, զխորհուրդ հաղորդութե՛, ոչ յայն սակս՝ ուր Թէ հարկ էր առ յաւիտենական փրկութի մանկանց, այլ սոսկ՛ ի ծննտոյ, և ՛ի սոփորութե՛ եղելոյ ըսդ այն ժամանակս, որպէս իմաստնապէս ուսուցին հարք արեղենտեան ժողովոյն. (՛ի 21. դուման. զլ. 4.) Տարեմտեան եկեղեցւոջ՛ չորքհարիւր և աւելի ևս ամաց հետէ, ոչ տո՛ւնալ լինի մանկանց հաղորդութի՛ յետ մկրտութե՛. լսակայն ոչ է մարԹ ուրանալ, Թէ՛ ի մաշտոցս արեւելեայոյ յիշատակի ծէսն տալոյ զհաղորդութի մանկանց յետ մկրտութե՛. Ղստեման կրտսերն. (յերկրորդ գիրս մատենի խորհրդատեարեց, յէջն. 149.) բերէ զկարգ կատարելոյ զմկրտութի՛ որ առ մելքեանս. և (յէջն. 309.) դրէ զկարգ մկրտութե՛ ասորւոց, զարարեալս փին

փնդորենայ մաբողջեայ միաբնակ էպիս-
 կոպոսի . և (յէջն. 306.) բերէ միւս և սկարգ ,
 հանել ՚ի հին մաշտոցէ սև երոսի պատրիար-
 գին անտիոքայ , յառաջագիմի միաբնակաց :
 և (յերբորդ գիրս Նոյնոյ մատենի , յէջն.
 95. և յէջն. 130.) Երկուս և սկարգս յիշա-
 տակէ , պահեալս ՚ի մեջ հայոց և խոտեաց ,
 ՚ի կատարման մկրտութե . յամենայն ՚ի սո-
 սա հրամայի , զի մանկանց յևա մկրտութե
 տացի հաղորդութե : և յս սովորութի առ
 յոյսս ոմանս՝ մինչև ՚ի ժամանակս մեր պա-
 հի , ասէ սբս Թովմաս . (3. մասն. խնդ. 80.
 սյր. 9. առ երբորդս .) Իսկ արկողիոս (յեր-
 բորդ գիրս , յաղագս խորհրդոյ հաղորդութե .
 գլ. 11.) գրէ , Թէ այս վարդապետութի է
 յունաց : այլ ոմանք ՚ի Նոցանէ առ սակաւ
 սակաւ զայն Թողին , վս անպատշաճութեց ,
 որք ՚ի աալ մանկանց զհաղորդութի յևա
 մկրտութե , դիպէին յոլովակի : Ի դործս
 սիւնհոդոսի՝ եղևրոյ առ սերգեաւ պատրիար-
 գաւ անտիոքայ մարտնեաց՝ ՚ի լեառնս լի-
 բանան , ՚ի 18. սեպտեմբերի , յամիւ 1596.
 որում նախագահ եղև հայրն երոնիմոս
 դանդենան յընկերութես յի , նո՛ւ իրակ մե-
 ծի քահանայապետին կղեմայ ութերորդի ,
 այս բանք ըսթ երցեալ լինին , (՚ի կօմսոնս. 7.)
 (քանզի դժո՛ւարին է՝ տղայոց առանց մե-
 ծի անվայելչութե , և սոսկալի խորհրդոյս

արհամարհութեւն, զարբաղան հաղորդութիւն
 քսի տալ, զպոչ լիցին յայտնեալէ ամ
 քահանայք, զի մի՛ զոք յառաջ քան զքանա
 վարութի, մերձեցուցին յայն,) Եւտա
 ննս ըսդ այսմ հարբ ժողովոյն գամոսկեայ
 խմբեցնելոյ յամին, 1720. (յօդ. 3. յղիս հա
 ղորդութեւն) Օսոյն հաստատելոյ ըսմեա
 նումբ ՚ի գործս լիբանանեան ժողովոյն, որ
 էզէ յամին, 1736. (ղլ. 12. յղիս ամենասէ
 խորհրդոյ հաղորդութեւն. համար. 13.) որոյ
 բանքն են տյոռքիկ, (Թեպէտ ՚ի հասոյն
 մաշտոցս մեր, ուր է ՚ի հին կարգ հաճմեա
 ձան, և ՚ի մաշտոցս յունաց յայտնապէս
 հրամայի պաշտօնէի մկրտութեւն, զի վաղ
 վաղակի յետ մկրտելոյ և միւռոսու ծծելոյ
 զտղայս, ջամբեցնին սոյ զխորհուրդ հաղոր
 դութեւն. սակայն առ պատշաճաւոր յար
 դութի այսր հրաշափառ խորհրդոյս, և զի
 ոչ է այն տղայոց և մանկանց հարկաւոր
 առ ՚ի միջութեւն, հրամայեմք զի տղայոց ՚ի
 մկրտել իւրեանց, մի՛ և մի՛ իւրի՛ք և ոչ ըսդ
 տեսակաւ արեան տացի հաղորդութեւն) Եւ
 նոյն սահմանեցիւ ՚ի սահմանադրութեւն վս
 իտաղացի յունաց, որոյ սկիզբն է, (Թեպէտ
 և հովոճական. 57. յօդ. 2. համար. 7. կոն
 դակագրիս մերոյ. հատ. ամ)

Եւն. Տարագս սովորութեւն մատակարար
 լելոյ զհաղորդութիւն ըսդ երկուքումբք ան
 սա

անկօր՝ ևս և աշխարհականաց, ըստ մասին
 արևելեայց և յուսաց վարդապետութե՛ ճո-
 խադոյն գրեցին արկողիտս (՛ի համաձայնութե
 արևմտեայց և արևելեայց ՛ի մատակարա-
 բութիս խորհրդոց, գերբ. 3. դլ. 4.) և զևոն
 ալլատիտս, (յառաջնում՝ նշանագրութե՛ յա-
 զոդս արևմտեան և արևելեան եկեղեցւոյ
 միաբանութե՛ յէջն. 1614. և յորս զհնի.) ՛ի
 դպրոցի յուսաց՝ զոր ՛ի հում՝ ուր ասացար,
 հանդնեաց գրեգոր երեքտասաներորդ, օրե-
 նադրեալ՝ զի յոյն ծէս ՛ի նմա սպահնոցի,
 ուր վկայէ նոյն զևոն ալլատիտս, (՛ի ճառե
 իւրում, յաղադս հասակի և միջոցաց (աս-
 տիճանաց,) յէջն. 21.) ըստ սահմանադրու-
 թեանց այսր դպրոցի, հաստատելոց ՛ի քա-
 հանայապետէն մեծէ՛ ութերորդ որքանո-
 սէ, պարտին ուսանողքն յուր աւուրս
 միանգամ զաղտս հոգւոյ լուսնալ խորհր-
 դով ապաշխարութե՛. և զսբ հաղորդութիս
 ընդունիլ ՛ի հնդեատասան աւուրս միան-
 դամ. սյլև ՛ի հանդիսաւոր տօնս, և յամ
 կիւրակէս գալստեան և քառասորդաց,
 ըստ լատին ծիսի. իսկ ՛ի տօնս հանդիսա-
 դոյնս, յի ՛ի զատկի, ՛ի պենտէկոստէի, և
 ՛ի ծննդեան տն հրամայի նոցա ընդունիլ
 զհաղորդութիս ընդ երկօրումք տեսակօր՝
 ըստ յոյն ծիսի, յի է՛ իմբուս, Թաղեալ
 յարեան, առ որոյ կատարումն՝ վարի քա-
 հա-

հանայն փոքրիկ դրդալաւ, զոր մատուցանէ
 'ն բերան ընդունողին զհաղորդութիւն. Էւ
 նոյն ծէս սրահի առ այլ ամ յոյնս՝ որք յա
 սացեալ անուրս ժողովին 'ն հանդիսաւոր
 նրատարագ: կամ որք յայլ անուրս տարւոյ
 յեկեղեցւոյ դպրոցի յունայն խնդրեն հա
 ղորդիլ ըստ յոյն ծիսի: Ասկայն իտալացի
 յունաց 'ն սահմանադրութեանդ, (Թէպէտ
 և հոգնուական, 57. յօդ. 6. համար. 15.) Թոյլ
 տո՛ւեալ լինի հաղորդիլ ընդ Երկոջումբէ
 տեսալօք՝ յայն տեղին միայն, յորս այսպէս
 հաղորդելոյ ծէս՝ սրահեալ կայ. բայց 'ն տե
 դի՞ ուր այն ծէս խափանեալ է, արդեւ
 նի հաղորդիլ ընդ Երկոջումբէ տեսալօք՝
 Տայսմ վարդապետութե կամ 'ն ծիսէ ըն
 դունելոյ զհաղորդութիւն ընդ Երկոջումբէ
 տեսալօք, Թէպէտ և ընդ ամ արեւելեան
 եկեղեցի՝ է ըսկալեալ. սակայն յոյք և ար
 քելեայք ոմանք՝ փոքր փոքր 'ն բաց կացին:
 Ղուկաս հոլատեսոս այք մեծանուն՝ 'ն
 Թուղթս առ բերտոյդոս նիմիսեան, որ
 տպեալ կայ 'ն յոյնու լատին մատենագրու
 Թիւսս զԼոսն ալլատեոսի, յէջն. 436. սրահ
 մէ Թէ հաղորդեցոյց 'ն վարդիպանեան հոյա
 կապ տաճարի գէրեց ոմն խաբշիկ, որ մա
 տուցեալն էր 'ն սբ սեղան ընդ այլոց 'ն
 հաղորդիլ և յետ հաղորդեցուցանելոյ զսա
 ընդ մի միայն տեսակաւ հացի, սպա հա
 ցեալ

ցեալ ցնա , և ցայլ ևս մարդիկ Եթէ ովպաց-
 ւոց Եկեղեցւոյս , Թէ ըստ Խրեանց հայ-
 բնսի ծիսից՝ ունեցին արդեօք սովորութի՛ն
 ըսդ միմիայս տեսակաւ հայն հաղորդել ,
 Եթէ՛ ՚ի հանդիսական սպասաւորութե , և
 Եթէ՛ ՚ի հանսպաղօշեայ ընդունելութեան
 հաղորդութե , կամ յորժամ ՚ի վերջին հիւ-
 անդութե բերեալ լինէր առ սն ՚ի Թոշակ .
 վկայէ , Թէ այսպիսի ետուն ինձ պատաս-
 խանի : սրբազան հաղորդութիւն ըսդ միմիայս
 տեսակաւ հայն՝ մեզ միշտ մասակարարն ,
 և զոյս աւանդութի վազնձուց ունի Եթով-
 պիական Եկեղեցին : ՚Է ինդիրս առաջար-
 կեալս ծայրագոյն քահանայապետին դրն-
 դորի Երեւտասաներորդի՛ն պատրիարկէ
 մարտնեաց , գտանն այս բան . (Ընք մատու-
 ցանեմք զպատարագ լոկ բաղարջիւ , այլ աշ-
 խարհականք մեր ըսդ Երկոցումք տեսակօք
 հաղորդինս) որում բահանայապետն այսմ
 ետ պատասխանսն . (Եթէ կամին բաղարջիւ
 սրբացուցանել , ոչ պատշաճ Թուի արդե-
 լուլ . այլ աշխարհականք ՚ի հաղորդութե ըսդ
 Երկաբանչիւր տեսակաւ փոքր փոքր զսպե-
 ցին . զի բովանդակ քս կայ ըսդ միով տե-
 սակաւ . և զի ՚ի վարել զսկիհն , մեծ վտանգ
 որոյ հեղմանս .) ում է տեսանել ՚ի վերոյիշա-
 տակեալ գործ Թովմայն յսեանս : (յղնս դար-
 ձի ամ ազանց . յէջս . 436 . և յորս զինն)

և շլ և հարբ շնքանանեան ժողովոյն եղև
 լրջ յամին 1736. (մասն 2. դլ. 12. համար. 21.)
 այսմ իրատու անսացևալ այսօր սահմանե-
 ցին : (և պա՛սորին սրջ հռոմեական եկեղեց-
 ւոյ օրինադրութեց զհետ երթևալ, պատ-
 ունիք և խտին հրամայեմք, զի մի՛ու-
 մի ք աշխարհականի կամ կղերիկոսի՛ն փոքր
 աստիճանս եղև լրջ՝ ընդ երկոքումբք տեսա-
 կօք տացի հաղորդութի, այլ ընդ միով միայն
 տեսակու հացի.) միայն սարկաւազաց Թոյլ
 տուեալ զի ՚ի հանդիսաւոր պատարագի՛
 զհաղորդութիւն ընդ երկօքումբք տեսակօք
 ՚ի քահանայէն ընդուսիցին. այս է՛ նախ
 ընդ տեսակու հացի, ապա ընդ տեսակու
 դիււոյ, սակայն առանց գործածութե վե-
 րոյիշատակեալ դրգալի : (Բայց արկաւազաց
 շնորհեմք և Թոյլ տամք, զի գնշխար Թա-
 ցեալ յարեան ՚ի քահանայից՝ մանաւանդ ՚ի
 հանդիսաւոր պատարագի, կարօզ իցեն ըն-
 դուսի, միայն Թէ մի՛ իցէ գործածութիւնս
 դրգալի, զոր ամ իրօք խափանել սահմա-
 նեմք :)

Իդ. Տետ այսր ամի, ՚ի խորհրդոյ հա-
 ղորդութե ոչինչ կարն հեռացեալ, խօսես-
 ցուք արդ զայլմէ ծիսէ արեւելեայց և յու-
 նաց, յի՛ն, որով քահանայն յետ սրբօցուց-
 ման՝ և նախ քան զճաշակումս, սակաւինչ
 եղկ ջուր արկանէ ՚ի բաժակն : Վատնէոս
 վլաստր

վլաստր յայբուբէնական սինդակմայս (Գլ. Ե. հատ. 2. ՚ի վն սիւնհոդոսաց յունաց, յ Փն. 153.) զայս ծէս յիշատակէ, և գնորին նշանակութիւն յառաջբերէ : Էւթիմիոս տիւրոսի և սիդոսի արհեսպիսկոպոս՝ յամին 1716. մեծի քահանայապետին՝ կղենայ մտասաներորդի, խնդիրս ինչ առաջարկեաց՝ որոց մինն էր, արդեօք մելքեանց ասորեստանի և պաղեստինոյ, պարտ իցէ արգելուլ, զի մի՛ արկցեն զեղկ ջուր յամային արիւնն՝ յետ սրբացուցման, որում տո՛ւաւ պատասխանի, յաւելլել զզգուշաւոր և զբացայայտ հրահանգ՝ ՚ի նոյն քահանայապետէն հաւանեալ, և նորին հրամանաւ յղեալ, առ դիտաւորս առաքելութեց երկրին սբյ, դամասկոսի, տիւրոսի, և սիդոսի : և հրամայեցաւ արհեսպիսկոպոսին, զի մի՛ արգելցէ զայս. որովհետև զհին ծիսէ է բանս, որ յառաջելիական աթոռոյ է նկատեալ, և քահանայից յունաց՝ և ս՛ի հոօմ Թոյլ տո՛ւեալ. որով նշանակի եռանդն հաւատոյ, որում մեծասկես պարտ է վառիլ առ այս մեծահրաշխորհուրդ : Ըմին նման ՚ի 31. մարտի. յամին 1729. հրամանաւ բննեդիկտոսի պպին երեքտասաներորդի. տո՛ւաւ պատասխանի կիւրղի անտիոքայ պատրիարդին յունաց : Եոյն ծէս և իտալացի յունաց Թոյլ տո՛ւեալ լինի ՚ի վերոյիշատակեալ սահմանաց :

նադրութեն 57. (Թէպէտ և հովո՛ւհանս .
 յօդ. 6. հմբ. 2. հոնդ-ակադրիս մերոյ . հատ. ար.)
 և շատ յետ այսորեկ՝ ի բրե՛ն ժողովս և զեալս
 վն սրբադրութե՛ն և կեղեցական գրոց արեւն
 լեան և կեղեցւոյ՝ զամ զդուշաւոր փոյծ՝ ի
 մեջ առեալ՝ բազում և յերկար վիճաբա-
 նութիք լինեին , Թէ արդեօք պահտ իցէ ար-
 գելլուլ զձեան՝ և զի ջուր արկանելոյ ՚ի բա-
 ժակն , յետ սրբացուցման , Թէպէտ հոմ-
 բերտ կարդինալ լուսավայրեանց՝ յանցեալ
 ժամանակս բաղունս բողոքեաց ընդդէմ այսմ
 ծիսի , սակայն տո՛ւաւ պատասխանի ՚ի 1.
 մայիսի . յամին 1746. Թէ (սչինչ և նորոգե-
 լիս) որ և գրեալ ապա ՚ի մենջ հաստատե-
 ցաւ ։ քանզի տեսաւ , Թէ ՚ի պատճառսն
 յսուաջ բերեալս ՚ի կարդինալէն՝ չկայր ինչ
 դօրութի՛ն ։ Բայց սակայն հարբ ժողովոյն
 խմբեցելոյ ՚ի զամոսկեայ քաղաք , յամին
 1720. վն ծանր ծանր պատճառաց՝ արդե-
 լին բահանայիցն սուսաց՝ չարկանել զեղի
 ջուր ՚ի բաժակն յետ սրբացուցման . ուն
 գրեալ կայ , ՚ի յօդ. 4. յաղագս մատուցման
 պատարագաց . (Լվն ծանր պատճառի ար-
 գելլու և խափանէ զԹողացուցեալս արեւն
 լեան և կեղեցւոյ զսովորութի , արկանելոյ ՚ի
 սրբացուցեալ տնտեսիս բաժակին և զի ջուր ,
 յետ սրբացուցման , յսուաջ քան զճաշ-
 կումն .)

Թէ՛ք : ԷՂԿա՛ ՚ի սոսի՛ն , և յայլ այսպիսի
 օրհնակո՛ , զորս գիւրի՛ն էր շեղձակուտել ,
 ապաստանել հարնն , որք յօժարամիտքն ևս
 առ անցուին յարեւելեան՝ և ՚ի յոյն ծիսէ ,
 յարեւմտեան և ՚ի շատնահաւնս : Կամ որք
 հարձեան իրաւացի ինչ զորձել , յորժամ ՚ի
 գարնուցանել զարեւելեան հերձու՛ած օրն ՚ի
 միուեթի եկեղեցւոյ , ջանան քեցել զոյն ՚ի
 ծիսէ ինչ , զոր ուսեալս էր պահել , մինչ չե
 միաբանեալ էր ըսդ մեղ . որ և յայլ անա
 բեւելոց և յուսաց՝ ըստ վաղեմի աւան
 դուԹԷն սինդ հալեալ պահի : Աստուայն ոչ
 վերոյգրեալ օրհնակք , և ոչ այլք՝ զորս հասար
 էր ՚ի մեջ բերել , սպաստեն ինչ նոցին կար
 ձեաց : մի՛ զի ըսդ անցանելս յարեւելեան
 և ՚ի յոյն ծիսէ՛ յարեւմտեան և ՚ի շատն
 ձեւ , բառնի ամենեկն՝ որ ինչ ՚ի յոյն ծիսէ
 անտի կարգեալ կայ , և որ ինչ ըսդ մեր ձեւ
 ոչ միաբանի , որ ոչ հանդիպի յօրհնակոն՝
 զորս փոքր մի յառաջ բերաք : Իբր զի նոքօք
 եթէ մասնաւոր իմն հանդիսաւորուԹիւն
 յոյն ծիսի բառնի , ստիպս բուն ձեւն , և
 այլ ամենայն՝ որ ինչ ՚ի ծիսէ անտի կարգեալ
 իցէ , անարատ պահի : Ե՛րկ՝ զի և զմասն ինչ
 հատանելս ՚ի ծիսէ իմեքէ պահմամբ սյուց
 մասաց այսր՝ ծիսի , ոչ է մասնաւոր ստին ,
 այլ հրատարակական հեղինակուԹԷ հարկ
 է ըսդ մեջ մտանել . այսինքն է , գերագոյն

զլիտոյ ընդհանուր Եկեղեցւոյ . որպիսի է
 քահանայապետան հռովմայ : քանզի առա
 քելական աթոռն է , որ նախապետական իմն
 իրաւամբբ , բանիցս անդամ բանաւոր Թոճե
 ցաւ նմա՝ յարեւելեան Եկեղեցւոյ զձէսս
 ինչ էառ , և յարեւմտեան ծէս փոխանցեաց .
 կամ Թոյլ ետ զձէսս ինչ յուսաց՝ վարել յե
 կեղեցի ինչ լատինացւոց : Եւ նոյն առա
 քելական աթոռն՝ քանիցս անդամ ետես
 զվտանդաւոր կամ զանպատեհ ինչ ծէս
 յարեւելեան Եկեղեցի սպրդեալ , զայն դա
 տապարտեաց՝ մերժեաց և զգործածուԹի
 նք արդել : Եւ վերջապէս՝ նոյն առաքելա
 կան աթոռն յորժամ ետես զարեւելեայ կամ
 դոյն ժողովուրդ ինչ՝ ի գործածուԹե կամ
 ՚ի ջատագովութեան լատինական ինչ ծիսի
 կարի իմն հաստատեալ , մանաւանդ՝ յորժամ
 ծէսն ՚ի վաղնջուց ժամանակաց ՚ի նս ձգեալ
 եղև , յամենեցունց առ հասարակ ընկալեալ ,
 և յայտնի կամ լռելեայն յեպիսկոպոսաց
 հաւանեալ , զայն ծէս ներեալ նոցա , և
 այսպէս հաւանեալ հաստատեաց :

Ինչ ՚ի լատին և ՚ի յոյն խորհուրդա
 տետրս ընԹերցեալ լինի հանգանակն . և
 զայն ասել ՚ի մատուցման սրատարադի՝ սահ
 մանեցաւ նախ յարեւելեան Եկեղեցի . և
 տպա անցուցաւ յարեւմտեանս , ուր հաւաքի
 յերբորդ ժողովոյն Թոլեոտոյ՝ եղև լոյ յամին ,

589. ('ի կանոնս. 2. հատ. 5. քաղաճածոց լաբ-
 բեայ. յէջն. 1009.) որոյ այս են բանք : (Օր
 ըստ ամ Եկեղեցիս սպանսիոյ կամ դադղէ
 կիոյ , ըստ օրինակի արեւելեան Եկեղեցեաց ,
 ժողովոյս կոստանդնուպօլսի , ի հարեւր յի-
 սուէն հայրապետաց՝ հանդանակն հաւատոյ
 ասացի . զի՝ նախքան դասելն զտէրուսական
 աղօթս , լսելի ձայնի՛ն ժողովրդեանն Եր-
 դեսցի .) ւշոր՝ վս զի հարք ժողովոյս Թո-
 շեսոյ՝ ի սահմանելն զվարդապետութիւնս ա-
 րեւելոյ զհանդանակն ի մատուցման սրատու-
 րագի , ի ծէս արեւելեան Եկեղեցեաց դիմե-
 ցին , այն բաւական է ի ճանաչել , Թէ սյս
 վարդապետութիւնս նախ յարեւելս սահմանել՝
 անպա յարեւմուտս տարածեցաւ . ուր զրեւ
 հարդեանալ բնաւ : ('ի վր խորհրդատեարի
 իրաց . դերք. 2. դր. 3. համար. 2.) և զեորք
 (յաղագս խորհրդատեարի քահանայապե-
 տին հռօմայ . հատ. Բ. դր. 20. համար. 2. էջ
 176.) ւշ յի վիք մատեցուք այլ յառաջ . ւշ-
 մաղար ('ի դերս . յղգս ամային պաշտամանց .
 դր. 14.) յետ որոյ յեցեալ ի վկայութիւնս վրս
 պաւ ինոսի ի Թուղթն (առ սեւրոս ,) պատ-
 մեաց՝ Թէ միայն յուրբաթու աւագ շաբաթի
 սովորութիւն Եր յեկեղեցւոյ Երուսաղէմաց
 ւոց՝ ցուցանել յերկրպագութիւնս ժողովոյս
 դեան զխաչափոյսն՝ յոր բեւեռեցաւ Քս
 այսմ յուսակն սովորութեանս զծէսն երկօր

պաղութօք սբյ խաչին , որ 'ի պաշտամունս
 աւար ուրբաթու՝ յամ ևկեղեցիս լատնաց-
 ւոց մինչև ցոյսօր հատարի : Երդս Լրեք
 սրբեան , (սբ ամ , սբ և Կոր , սբ և ան-
 մա , որորմեաց մեղ .) բարեպաշտական իմն
 է , և աղօթք յաճախեալ 'ի պաշտամունս
 յունաց . ոսկ ուղիղ դրե դովարեոս 'ի նշա-
 նադրութիս առ մաշտոց նց 'ի վն պատա-
 բադի սբյն յօհաննու ոսկէ բերանին : (յեջս .
 109 .) Էջսր աղօթից ծաղումն՝ առեալ
 լինի 'ի սբանչլիկաց , որ 'ի կէս հինգերորդ
 դարուն պատահեաց յարքայանխա բաղա-
 քին կոստանդնուպօլսոյ : զի 'ի ժամանակի
 իբրև Թեոդոս կայսրն և պատրիարհս պրոկի ,
 և ամ ժողովուրդն հրապարակաւ աղերս
 մատուցանէին առ ամ , զի ապրեսցին 'ի
 սպանալեաց կոտորածին , որ 'ի վն կայս
 նց յանհարկն գեանաշարժութեց , մանուկ
 մի յանկարծակի Լրե Եցաւ յափշտակիլ յեր-
 կինս , որ յետ սակաւ միոյ յերկիր վայրա-
 բերեալ , պատմեաց՝ Թէ լուեալ էր 'ի հրեշ-
 տակաց՝ զայն երեքօրբեանս երդիլ : սակս
 որոյ իբրև հրամանաւ պրոկի պատրիար-
 դի ժողովուրդն ամ ջերմեանդութօք զոյն
 երդեցին , դադարեց Լրիկր յահագին շարժ-
 մանց . որովք սասանիւր . ոսկ պատմե նի-
 կէփօրոս . (զերբ . 14 . 71 . 46 .) և ուղիղ հաս-
 տատե մեծ քահանայապետն փեղիքս եր-

բորդ, 'ի Թուղթն Երրորդ՝ առ պետրոս
 Թափիչ. որ գտանի ('ի հատ. 4.) բաղուն
 ծոց լաբբայ: Արդ այս երեքսրբեան յա-
 րևմտեան եկեղեցւոյ յուրբաթու աւագ
 շաբաթի երդի յուսարէն և լատիններէն.
 ուր իսկուԹԷ դրէ կարդիսալ բոնա, ('ի վժ
 խորհրդատեարի երաց. դերք. 2. զլ. 10. հա-
 մար. 5.) Օրհնութիւն ջրոյ 'ի հսկման յայտ-
 նութե՝ է 'ի բուն ծիսէ եկեղեցւոյն յու-
 նաց, ուր բաղմօք ցուցանէ գովարիոս 'ի
 մաշտոցի յունաց. և արդ իսկ 'ի նմին աւ-
 ուր 'ի հռոմ յեկեղեցւոյ յունաց կատարի
 այս հանդէս. գորմէ 'ի վերոյիշատակեալ
 սահմանադրութե մերում. (57. յօդ. 5. հա-
 մար. 13.) յիշատակուի լինի, և միանդամայն
 Թոյլ տուեալ լինի, զի հաւատացեալք այ-
 նուիկ օրհնեալ ջրով ցողեսցին: Տաղադս
 անցանելոյ այսք ծիսի յարեւելայց յարե-
 մտեան եկեղեցիս ոմանս՝ մարԹ է տեսանել
 զոր ինչ հաւաքեաց մարտենէս գիտնաւոր,
 ('ի հատ. 7. յաղադս նախնի աւանդութեց
 եկեղեցւոյ 'ի կատարմանս անայինս պաշ-
 տամանց. զլ. 7. համար. 2.) և որ ինչ բերի
 'ի ճառս հօրն սեբաստիանոսի պողոսեան՝ որ
 'ի միաբանութե տիրամօրն, ապադրեալս 'ի
 նէպոսիս՝ յամին 1719. որոյ մակագիրն է.
 (յաղադս ծիսի եկեղեցւոյն ներիտեանց՝
 երգմանցուցանելոյ զՋուր 'ի յայտնութե.)

ուր վսիյերորդ մասին, (յէջն. 177. և յորս
 ղիսի) պատշաճապէս յուչ առնէ Եպիսկոպոս
 սաց յորոց 'ի Թեմս 'ի բազում ժամանակաց
 հետէ ծէսք ինչ յեկեղեցւոյն յուսաց յա
 ռազնկեալ սարդեցին, զի զայնս մի' սյուչափ
 ճկաւեսցին բառնալ 'ի միջոյ. զի մի' աղմուկք
 լինիցին. և զի մի' Երեւեսցին մի թէլ ղիկբալ
 վարելոյ առաքել լսիսան գահին, որ Թեմակա և
 քաջ դեաւը' զայնց ծիսից 'ի Ներքս սարդիչ
 սակոյն Թոյլ ետ պահել զայնս, և հանա
 պաղորդել 'ի նոյնս: և յառաջ բերէ ևս:
 (յէջն. 203.) զԹուղթ կարդնարինս սանկ
 տորն' անճանկոյ սքուհւոյն սեւրինեայ
 ղարեալն յամին, 1580. առ փորնար Եպիս
 կոպոս Ներնեմեանց՝ յաղազս սյսր զուցոյ
 և յաղազս օրհնութե ջրոյն 'ի յայանութե
 որ յայնմ Թեմս կատարի: Նոյնպէս յուսաց
 ծէս է' մերկել և լոճանալ զսեղանս 'ի հինգ
 շաբաթի ընթրեաց ա՛ն: Օայսր ծիսի ղի
 շատակ ինչ է' գտանել 'ի հինգերորդ դա
 րուս. զի զայնմանէ յիշատակէ յեւրում գա
 ղափարադրի, կամ 'ի կարգաւորութե կա
 տարելոյ ղեկեղեցական ժամերգութիս ըսդ
 ամս որջոյն, սքն սաքայ. որ ըստ վիսյելոյ
 ղեռնի ալլատիոսի, (յաղազս դրոց եկեղեց
 ւոյն յուսաց. ճառ. ւս. էջ. 9.) վախճանեցաւ
 յամին, 451. Էթէ ստուգիւ հաստատել
 հնար էր, Թէ կարգաւորութին հռոմական
 'ի հիտ

'ի հիտտորպեայ արարեալ, սԷյն զելասիոսի
 քահանայապետին հրամանաւ՝ յօրինել իցէ,
 ծէսն լուսնայոյ զսեղանս 'ի հինդշաբաթի
 ընթրեաց տն, նախասացեալ սովորութե
 յունաց՝ լինէր դրեթէ ժամանակակից՝ 'ի լա
 տին և կեղեցւոջ. որովհետև սԷն զելասիոս
 քահանայապետ փոխեցաւ յամին 496. Բայց
 քանզի անստոյգ է, թէ կարգաւորութիւն
 հռօմեակսն 'ի հիտտորպեայ հանդիսացու
 ցեալ՝ այնչափ վաղնջականութե արդեամբք
 առաւելելալ իցէ. և զի, մեկուսեալ զայն,
 սԷն խիղորոս Եպիսկոպոս հիսսպղիոյ 'ի մեջ
 լատինացւոց Եղև առաջինն, որ խօսեցաւ
 զայսմանէ ծիսէ. և նոյնն (յամին. 636.)
 փոխեցաւ յայնչարհէ. շատ իցէ այն զի
 հաստատի թէ յարեւելից յարեւմուտս փո
 խանցեալ է ծէսս այս. որ մինչև ցայսօր
 յեկեղեցիս ինչ լատինացւոց պահի, հաւա
 նութԷ քահանայապետացն հռօմայ. և մա
 նաւանդ 'ի վաղիկանեան հոյակապ տաճարի
 հանդիսութԷ բաղմաւ՝ 'ի հինդշաբաթի
 ընթրեաց տն ամ յամէ կատարի. Առեարէս
 Եպիսկոպոս վասիոփլեցի, աթոռակալ նոյնոյ
 հոյակապ տաճարի, և յօհան քրիստոստոմ
 բատտեղոս՝ արհեսպիսկոպոս ամասիոյ, որ
 ըսդ կրտսեր Թոշակաւորս այնր տաճարի էր
 կարդեալ, բաղմաջան աքսութԷ Լրիուս
 ճառս զրեցին, որովք զայս ծէս յայտնի դոր
 ծէ.

Ծեցին : Եւ զի այս այսպէս է , օրինակօք
 և դորձովք յայտ յանդիման ցուցանի՝ զոր
 փոքր մի յառաջ ասացաք , այսինքն , Թէ ա-
 Թոսն Եռաբնիական ոչ զանց արար՝ քանիցս
 անդամ բանաւ որ Թուեցաւ 'սմա , կամ առ-
 նուի յընդհանուր եկեղեցին լուծեսահան
 զձեռս ինչ , որք յուսաց եկեղեցւոյն էին .
 կամ Թոյլ տալ , զի մասնաւոր ծէսք ինչ
 որք յեկեղեցւոյն յուսաց բղիւնցին , 'ի լա-
 տին եկեղեցիս ոմանս սահեցցին :

Ի՞նչ . Էջտաքէն փոքր մի յառաջ խօսեցաք
 զանն երեքսրբննն , և վն քրտնչէլի՞ օրն
 'սակին , որով այս երգ մուծաւ 'ի սրբադոս
 պաշտամունս եկեղեցւոյն յուսաց = Բայց
 եբրեւ իշխեաց պետրոս Թաղիկն մական
 ունախ : կնսփեցի , ջատագով հերձուածոյն
 սպողիմասականաց՝ որք Իծաշարչարքն ան-
 ուննն , յաւելոյլ յերեքսրբնանս զայս բան .
 (որ խաչեցար վն մեք .) ոսի բազմօք յի-
 շատակէ Թէողորոս վերձանօղ . (զերք . Թ .
 քաղոնածոց .) և եբրեւ ըսկալուն ոմանք յե-
 կեղեցեաց արեւելեայց , և մանաւանդ ասո-
 րիք և հայք , 'ի ձեռն յակոբայ ուրումն ա-
 սորւոյ դյարտորուի զսյնսին՝ ըստ վիւյն-
 լոյն 'սիկեփորոսի . (զերք . 18 . զԼ . 52 .) ոչ
 հեղգացան քահանայապետք հոռմայ . ըստ
 անքուն ինամոց և հոգատարութե , զոր
 յայսպիսի ինս սովոր էին ունիլ , մօլորու-
 ԹԼանն

Թեանն ճարտիկերոյ շնորհէմ դառնալ, և դար-
բարորութիւն արարեալ յերեքսրբեանն՝ ար-
դելուլ, մերժեալ զմեկսութի սյոց, որք
վերաբերեալ զերեքսրբեանն միայն յանձն
որդւոյ և ոչ յերես անձիւս անձայիսս, զիսմ
կասկած մարորութե բառնալ պարծիւն և
ւէն՝ զի միշտ մնայր վտանգն զհետ երթալոյ
հերետիկոսական աղանդոյն. Եւ՛ Եկի՛ զի
մարդկային մտաց վտանգութի ոչ կարէք
միայն ՚ի քս վերաբերել զերգն՝ ՚ի հրեշտո-
կաց ՚ի պատիւ ամենասք երրորդութեան
՚սու՛ աղեալ. ոսկ ուղիղ դրէ լոբոս, (՚ի ծա-
նուցմունս առ 81. երրորդ կանոնս տրբու-
ղեան.) ուր յետ ցուցանելոյ Թէ յարագը-
րութիւն արարեալ յերեքսրբեանն դատա-
պարտեալ է ՚ի փելիքսէ երրորդէ, և ՚ի հոս-
մեական սիւնհոդոսէ, յարէ և (Սերգն՝ մի-
այն ամենասք երրորդութե միշտ ՚ի սքց հրեշ-
տակաց ՚սու՛ աղեալ, առ յսյ և ՚ի հրեշտո-
կաց անտի սքց՝ մանկամբս յիշատակելով և
կեղեցւոյ աւանդեալ. նահանջմամբ չարեացն
՚ի վն հասելոց արքայական քաղաքն՝ հաս-
տատեալ, և նովին մտօք՝ և օրինակաւ ՚ի
բովանդակ քաղկեդոնեան սիւնհոդոսէ հա-
ւանեալ, հաստատութի սխտեն, (խօսի,
Թէ զկաթիկոպոսաց յայն ժողով խմբեցելոց,
և Թէ զայլոց՝ դարբարութիւն արարեալ
յերեքսրբեանն՝ մերժողաց.) Թէ չէր մարմ-
մարդ.

մարդկային վստահութիւն միայն 'ի քի վր
 շրջել :) ԱԷ՛ն գրեգոր եօթներորդ . սովին
 կրօնասիրութիւն զյարադրութիւն զայն մեր
 ժեպոց 'ի Թուղթն իւր առաջին . գիրք . 8.
 քրեալ առ արհեստակոստոս կամ կաթու
 ղիկոսն հայոց . Սոյն արար գրեգոր Երեք
 տասաներորդ , 'ի Թուղթս ինչ իւրս՝ գրեալս
 'ի ձև նամակի առ պատրիարքն մարտնեաց .
 'ի 14. փետրվարի , յամին . 1577 . Իսկ 'ի Ժո
 դոնի տարածման հաւատոյ , որ խմբեցաւ
 'ի 30. յունվարի . յամին 1635 . Իբրև քննուի
 եղև խորհրդատեարի հայոց . և 'ի մեջ այ
 ընց զգուշագոյն զնսութիւն կշռեցաւ , Թէ
 արդեօք յարադրութեն յաւելելոյ յերեքսըս
 բնանս՝ կարելի իցէ տանիլ , վս վերոյիշա
 տակեալ պատճառն , իբր զի Երևի Թէ ,
 զայն առ անկն որդւոյ միայն՝ հնար է վե
 րաբերել . սո՛ւաւ պատասխանի , Թէ չէ
 պարտ Թոյլ տալ այդմ . և զյարադրութիւն
 ամենեւն պարտ է աքսորել : Ծայրագոյն
 քահանայապետն գելաստոս իննեփո 'ի Թղթի
 իւրում առ Եպիսկոպոսս լուկանիոյ , (ղլ. 26.)
 մերժեաց զԹիւր սովորութի ինչ մուծեալ
 'ի նս . որով կանայք 'ի պատարագել քահա
 նայի՝ սպասաւորէին . և իբրև նոյն անկարգ
 սովորութի էանց 'ի յոյնս , Ենովկենատոս
 չորսորդ 'ի Թուղթն , զոր յղեաց առ Եպիս
 կոպոսն արսկողայ , զնոյն սաստիճ տարս
 զբրեաց .

դըրեաց : (Այլ կանայք , ասէ , մի' իշխեսցին
 սպասաւորել առ սեղանոյ . այլ 'ի սպասա-
 ւորութիւնս ամենեւին մերժեսցին :) Լուղին
 բանիւք և 'ի մեծ արդելանի , 'ի մերում
 ստէպ յիշատակեալ սահմանադրութիւն (Թէ
 սէտ և հովուական , յօդ. 6. համար. 21.
 հատ. 5. կոնդակագրիս մերոյ :) 'ի հինգ
 շաբաթի աւագ շաբաթուն 'ի յիշատակուի
 տէրունեան ընթրեաց՝ մատուցանի սպաս-
 րող , յորում սրբացուցանի հաց , որ ըսդ
 ամն ողջոյս պահի , զի յայնմանէ հաղորդե-
 ցին ախտացեալքն մահաբեր հիւանդութիւն ,
 որք զսր հաղորդութիւն խնդրեն իւրեանց 'ի
 Թոշակ : և երբեմն 'ի վր'նոյն սրբացուցեալ
 հացն և դոյզն ինչ մասն սրբացուցեալ գին
 ւոյ հեղանի : Էյս ծէս դրի 'ի զեռնէ ալ-
 լատիսէ 'ի ճառս իւր , (յաղագս հաղորդուե-
 արեւելեաց ըսդ միմիայն տեսակաւ , համար.
 7.) Ծայրագոյն քահանայապետն Լնովին
 տիոս չորրորդ 'ի Թղթի անդ առ Եպիսկո-
 պոսն Կոստանոյս զայն ծէս արդել յունաց
 բանիւքս այսոքիւք : (Օսրբութիւն յօր ընթ-
 րեաց տն սրբացուցեալ , մի' պահեսցին ցկա-
 տարիլ տարւոյն , պատճառանօք հիւանդաց ,
 իբր զի յայնմանէ զսն հաղորդեսցին :) և յա-
 ւելու , զի միշտ զպատրաստական հաղոր-
 դութիւն ունիցին վր' հիւանդաց . բայց զայն
 'ի հնգետասան աւուրս միանգամ չորրորդե-
 ցին :

ցենս (ւշրկող-իոս 'ի ճառն յաղփս մտաբանութե արեւմտեան և արեւելեան եկեղեցւոյ . գերբ . 3. գլ. 55. և 56.) զանտեղութիւնս՝ որք՝ 'ի ծիսէ անտի յառաջ զայնս , ոչ զանց արար ցուցանել , աղաչելով զբահանայապետն հռոմայ , զի զայս իսպառխափանեսցենս . ւշրար զայս կղեմէս ութերորդ , 'ի հրահանգս իւր . զնոյս և մեք արարաք 'ի մերում սահմանադրութե : (Թէպէտ և հովո՛ւնահանս . 57. յօդ . 6. համար . 3. և յորս զկննս) 'Ի՞ր ժողովն զամոսկեայ , որ քննեցան յերկուց ժողովոց , ի՞նչ սիւնհողոսի , և տարածման հաւատոյ , յօդ . 3. (յազագաս հաղորդութե :) Ընթերցեալ լինի այս սահման . զի Թէ ուրեք դեռ կայցէ ծէան սրբացուցանելոյ զհաղորդութի 'ի հինգշաբաթի ընթերեաց տն , յայնմ'նեռն՝ արկանել 'ի նա զկաթիլ ինչ արեան , և պահել զս հիւնանաց ըսդ ամն ողջոյս , ամենեին 'ի բաց Թողցի : այլ ժողովրդապետք զհաղորդութի վս հիւնանդաց պահեսցեն , շորոգեալ զայն յուր աւուրս՝ կամ 'ի հսդետան աւուրս միանգամ : Օտոյն սահմանեցին հարբ լիբանանեան ժողովոյն , 'ի մենջ հաստատելոյ . ոսկ յայտ է ('ի գլ . 12. յաղփս խորհրդոյ հաղորդութե . համար . 24) Երբովք օրնսախօք յայտնի ցուցանի , Թէ անոռն աւաբէլական ոչ երբէք զանց արար՝ արդելուլ յու

յուսաց զձէսս ինչ, Թէպէտ և վարդուց հաստատեալս առ նս, յորժամ տեսանէր, Թէ քնասակար և յոռի էին, կամ լինիլ կարէին :

Ն. Տողագոս բղխման հողւոյն սբյ ՚ի հօրէ և յորդւոյ, ոսկի վերագոյն շշանակեցաք, առաւելապէս վիճմունք եղն, քանիցս անդամ ջան եղև վս միաբանութե եկեղեցւոյն յուսաց՝ և արեւելեայց, ըսդ լատին և արեւմտեան եկեղեցւոյ : Էջսր մասին զնսութի իբրև երես առաջս ունի, և վս այսր՝ յայտարիկ երես զլուսս եղև վերածեալ : Եւսն Թէ արդեօք բղխումս հողւոյն սբյ ՚ի հօրէ և յորդւոյ, իցէ վարդապետութի հաւատոյ և առ առաջին այս զլուս հաստատութե տո՛ւաւ միշտ պատասխանի, Թէ ամի՛ւ անտարակոյս՝ բղխումս հողւոյն սբյ ՚ի հօրէ և յորդւոյ, ըսդ վարդապետութիս հաւատոյ է Թո՛ւեալ, և Թէ չէ իսկապէս ուղղափառ, որ ոչ ըսդունիցի, և դաւանեսցի զայս Երկրորդ՝ եղեալ Թէ իցէ սա մի՛ ՚ի վարդապետութեց հաւատոյ, ա՛րդեօք արժան էր ՚ի հանդանկ պատարագին՝ յաւելլուլ զբանս (և յորդւոյ) Թէպէտ և ոչ ՚ի նիկիոյ և ոչ ՚ի կոստանդնուպօլսի սիւնհողոսն գտանիցի, այն զի ՚ի տիեզերական սիւնհողոսն եփեսոսի վճռեցաւ, զի մի՛ ինչ յաւելլիցի ՚ի հաղանակն նիկիական : (Լահմանադրեանց սբ սիւնհողոսն :

դոսն , զի մի՛ ու մեք օրէն իցէ զայլ հաւատ
 յառաջբերել կամ գրել , կամ շարադրել , բաց
 ՚ի սահմանելոյն ՚ի սքց հարց , որք ՚ի նիկիայ
 հողուով սքզ գումարեցան :) Եւ այս երկրորդ
 գրուի՝ հաստատեցաւ , Թէ ոչ միայն օրէն ,
 այլ և յոյժ սլառաշաճաւոր եղև , զայս յա
 րագրութի ասնել ՚ի հանդանակն նիկիա
 կան : զի ժողովն եփեսոսի արդել միայն դյա
 րագրութիս հակառակեալս հաւատոյ՝ կամ
 դանդաղաշաւորս , և զի հասարակաց սովո
 րութէ շեղեալս . սյլ ոչ զուղղափառականս ,
 և զայնս՝ որովք մասն ինչ հաւատոյ ՚ի հան
 դանակի սնդ լռելեայն պարուսակեալ , բա
 ցատրադոյն յայանի : Եւ երրորդ՝ երեալ
 Թէ անտարակոյս վարդապետութի հաւա
 տոյ իցէ՝ բղիսուծս հողոյն սքց ՚ի հօրէ և
 յորդուոյ , և ծանուցեալ ևս՝ Թէ էր յեկե
 ղեցուջ իշխանութի յաւելլոյ ՚ի հադանակն
 դձայնս՝ (և յորդուոյ ,) անբեւք մարտեր Թոյլ
 տալ արեւելեայց և յուսաց , զի ՚ի մատուց
 ման պատարագի ասասցնս զհանդանակն այն
 պէս , սոյ յառաջագոյն՝ սախբն զհերձո՛ւածս
 սովոր էին ասել . քի , զանցարարեալ զբա
 քիւն՝ (և յորդուոյ :) Ըստ այս վերջին գրուի՝
 ոչ միշտ միօրինակ եղև առաքելական աթո
 սոյս վարդապետութի . քանզի երբեմն Թոյլ
 էտ արեւելեայց և յուսաց՝ ասել զհանդա
 նակն առանց բառիս , (և յորդուոյ .) քի յայն
ժամ ,

Ժամ, յոր Ժամ ստուգի՞լ յայտ էր, Թէ զա-
 ւաջին երկու գլուխսն կամ զմասունս ըս-
 դունէին նորս. և զիտէր՝ զի Թէ ոչ Թողա-
 ցուցի ոչ այն, զոր ամ կամօք Խոգրէին,
 փակիւր ամնսն ին մուտ ըղձալի միաբանու-
 Թեանս. Իտի երբեմն կամեցաւ ամ իրօք,
 զի զհանդանակն հանդերձ յարադրուԹԷ,
 (և յորդւոյ,) ասացին արեւելեայք և յոյսք,
 չի յոր Ժամ յիրաւի էր կասկածիլ զսոցանէ,
 Թէ վս այսր ոչ կամին նորս զհանդանակն,
 յարադրուԹԷն ասել. զի զհետ երթան մե-
 լորուԹէ այսց, որք կարծէինս և ասէին.
 Թէ հոգին ոք ՚ի հօրէ և յորդւոյ ոչ բղիւ.
 կամ Թէ յարադրուԹին այն (և յորդւոյ,) ՚ի
 հանդանակն, ոչ կարէր լծուիլ յեկեղեց-
 ւոյ. Երկու ծայրագոյն քահանայապետք,
 չի երանելին գրեգոր տամբերորդ, ՚ի Ժողովս
 լողդոնեան, և Ե՛՛ղիմէոս չորրորդ, ՚ի Ժո-
 ղովս փլորենտեան. վս ասացեալ սլատճա-
 ւաց՝ զառաջին եղանակ վարելոյ կալան ընդ-
 յոյսս, ոս յայտ է (՚ի հատ. 7. քաղո՛ւածոյ
 Ժողովոց, զոր աշարեալ է հարդո՛ւնոյ. էջ.
 698. դ. և ՚ի հատ. 9. նոյնոյ քաղո՛ւածոյ.
 էջ. 395. դ.) Իտի զերկրորդ եղանակս՝ վս
 սլատաճառաց նոյնպէս վերողրելոց՝ կալաւ
 և սլահեաց ծայրագոյն քահանայապետն
 նիկողայոս երրորդ, ՚ի ստգտանել իւրում
 զմիքայէլ կայսրն, Թէ ոչ մտերմուԹԷ դնա-

ցեր . և . Ըջ յայնս կացեր , զորս խոստացարն
 'ի լինիլ միաբանութե , զոր ընդ բահանայա
 պետին գրեգորի տասներորդի , նախորդին
 մերոյ կատարեցեր , և հաստատեցեր : Էջ յսր
 իրի սպարոյց 'ի վարեհանեան դիւանէ հա
 նեալ տպեցաւ 'ի տարեգիրսն հանաւորսն ,
 ('ի վր ամիս քի , 1278 . յօդ . 7 .) Ծնոյն ծանա
 պարհ հարան մտրտնոս չորրորդ , և նիկո
 դայոս երրորդ . Էւ Թեպէա զայսց բահա
 նայտպետաց 'ի վր սյոց իրց պատմիչք պէս
 պէս աւանդեցին . սակայն պատիւմեր , որ
 յայնմ ժամանակի զկոստանդնուպօլսի պատ
 մուին յեազոյց յիշատակադրէր (զիւր . դ .
 դր . մի .) յայնս վ'այլ , Թէ սոքա նախոր
 դոց եւրեանց գերիբաւախոհութե ոչ եղին
 հետեօր . սյլ կամեցան զի յարն ելեայց և 'ի
 յունաց հանգանակն ասասցի հանդերձ յա
 րադրու Էն , (և յօդ . ւոյ) զի 'ի մեջ անկեալ
 երկրոյն Թին զուղղապա հառատոյ նց ,
 բարձցի . (աւ 'ի առնուլ զստոյդ փորձ հա
 ւատոյ և մտացն յունաց , և այնմ բաւական
 առհսէապաշտայ եղիցի (աւէ ,) Եթէ և նոքա
 իբրև դրասինս սասցեն զհանգանակն :)
 Նոյն բահանայապետն Է՛ղիսէոս , որ 'ի փլո
 բնտեան ժողովն յորհեալ էր արեւելեայց ,
 զի առանց բառիս (և յօդ . ւոյ ,) ասասցին
 զհանգանակն . իբրև յեառյնր ընկալլէ զհայս
 'ի միուելի սք եկեղեցւոյ , պատուէր ետ նց ,
 զի

զի յաւելնամբ օյսր յօրադրուԹԷ ասացնն
 զհանդանակն, ուր երեւի ՚ի քաղոճածն ժո-
 ղովոյ՝ արարեալ ՚ի հարդոճնոյ. (հատ. 9.
 յէջն. 435: Բ.) Թերևս զի ետես, Թէ հոյք
 ոչ հաւասար յունաց՝ այնմ յարադրուԹԷ
 հակառակէին. Այոյսպէս կալիստոս երրորդ,
 քահանայապետ հռոմայ, իբրև առաքեաց
 զՖրա սիմէոն ՚ի կարդէ քարոզչաց, զկոչու-
 ցեալն քննիչ, ՚ի կրեաւէ կղզի, յոր անկեալ
 էին բազում յոյք՝ փախուցեալք ՚ի կո-
 տանդնուպօլսէ, որում երկու ամօք յառաջ
 տիրեալ էին տաճիկք, հրամայեաց նմա օն-
 քուն փոյթ ունիլ, զի այսք յոյք ասացնն
 զհանդանակն յարադրուԹԷն՝ (և յորդոյ.)
 որպէս պատմէ գրիգոր արապղոնեցի, (՚ի
 Թուղթն իւր առ կրեատացիս. հատ. 10. ուղ-
 ղափառ յունաստանի, առ արլատիոսի. էջ.
 537.) որ և հաստատի (յեքարտէ. հատ. 10.
 պատմչաց կարգին սքյն դոմինիկոսի. յէջն.
 762.) Թերևս զի կասկածէր քահանայա-
 պետն, Թէ դուցէ այսք յոյք, իբր զի ՚ի
 կոստանդնուպօլսէ եկեալ էին, յայնմ վար-
 դապետուԹԷ հաւատոյ ոչ յոյժ հաստա-
 տուն իցնն. Յերկուս ևս դաւանուԹԷ
 հաւատոյ, զորս վերադոյն իսկ յիշատակե-
 ցաք, զորոց զմինն գրիգոր երէքտասանե-
 րորդ վս յունաց՝ և զմիւսն որբանոս ուր-
 երորդ վս արեւելեայց՝ սահմանեցին, ոչ իսչ

այլ պարունակի, բայց միայն որ ՚ի փլորեն
 տեան ժողովն կարգեցաւ . Յերկուս սահ
 մանադրութիս, որոց մինն է կղեմայ ութ
 Երուրդի . որ է, 34. Երրորդն, (Կսոյ Կոօ
 մեական կոնդակագրի . Կատ. 3. յօդ. 6.) և
 միւսն մեր, որոյ սկիզբն է, (Թէպէտ և Կով
 ունական . յօդ. 10. կոնդակագրիս մերոյ .
 Կատ. 10.) երկուքին իսկ արարեալ վս լատին
 էպիսկոպոսաց, յորոց ՚ի Թեմս բնակին յոյք
 կամ աղուճաք՝ զյուսաց ծէսս պահօղք,
 միայն Թէ խոստովանեսցին սբա՝ Թէ Կո
 դին սբ Բղիսի ՚ի Կօրէ և յորդւոյ, և ծա
 նիցեն՝ Թէ ունէր Եկեղեցի զիշխանութի
 յաւելլոյ ՚ի Կանդանական զբառս՝ (և յորդ
 ւոյ,) ոչ Կրամայի նոցա ասել զԿանդա
 նական այնուհիկ յարադրութի . Եթէ ոչ գու
 ցէ ընդ զանց առնելն զսյսու, զայթակ
 զուծի զհետ զայցէ, կամ ՚ի տեղւոջ ուրեք
 մասնաւոր սովորութի արդէն լեալ իցէ՝ ա
 սելոյ զԿանդանական Կանդաւերձ յարադրութիս,
 (և յորդւոյ,) և կամ Կարկաւոր Կամարես
 ցի, ասել նոցա զԿանդանական այնուհիկ յա
 րադրութի, առ ՚ի ընծայել զաներկբայ ցոյց՝
 ուղիղ Կաւատոյ նոյ . Եւ կարի իսկ քաջ՝ ոչ
 միայն Կարք ժողովոյն զամսսկեայ . (վերսա
 դին, 10. յղիս ուղղափառ Կաւատոյ,) այլ և
 Կարք յիբանանեան ժողովոյն . (մասն 10. ՚ի
 նմին վերսագրի . Կամար. 12.) ՚ի բառնալ
 զամ

զամ խնդ՝ խոհեմաբար սահմանեցին, զի ամ
բահանայք՝ օրինաց նոցին հպատակեք, զհան-
դանակն՝ ըստ սովորութե հռոմեական և կե-
ղեցւոյ, վարեցն հանդերձ մասնկամբս,
(և յորդւոյ ։)

Ըն Յայտցանէ, որք ցայսվայր ասացան,
լինով Եզրակացոցանի ։ Թէ աԹոռն առս-
քելրական յայսմ իրողութե երբէմս՝ ի մաս-
նաւոր ինչ պարագայից, և հայեցեալ ընդ-
բնաւորութի աղղի իրիք, հաւանեալ եցէ,
զի որոշ Եզանակ ինչ վարեցի, զոր սակայն
այլոց՝ վս այլ և այլ պարագայից, և պէս-
պէս բնաւորութե տեղեաց, և ժողովրդոց,
ոչ իւրիք իրօք Թոյլ տուեալ է վարել ։ Ասկս
որոյ՝ կամեցեալ զյանձն առեալ աշխատու-
թիւնս՝ ի գլուխ հանել, ոչ այլ ինչ մասյ՝
բայց և Եթ ցուցանել, Թէ երբէմս նոյն ա-
Թոռն առաքելական՝ տեճեալ զժողովուրդ
ինչ արեւելեաց և յունաց, Թէ պիտո կոց
՝ ի վարել զձեռն ինչ լատինական, զայսր ծիսի
կիրառութի Թոյլ ետ նմա ներողապէս ։ մա-
նաւանդ և Թէ զայսպիսի ծեսս վարելոյն
սովորութի, ՝ ի վաղջոց ժամասակաց եր-
յաճտեալ, և Եպիսկոպոսք ոչ միայն չէին
երբէք այսմ հակառակեալ, այլ և լռելեայն
կամ յայտնի հաւանեալ ։ Է՛յլ քանզի զայս-
մանէ յայտնի օրինակք արդէն վերագոյն ի
մեջ մատուցան, ՝ ի Խօսել մեր զայսմ դասե-

առևելեայց և յուսաց, որք զձէսս իւրեանց
 մեծագոյն մասամբ պահեալ, բայց և զլա-
 տինացւոցն իբրև զարևելեայց ծէսս՝ ՚ի
 յարդի ունելով, ինչ ինչ ՚ի ծիսից մերոց
 յիւր՛անս ընկալան. վս՝ այն յաւելորդ-կըրկ-
 նաբանութե՛ս խորշիցուք. յայս վայր վերա-
 բերեալ, զոր ինչ վերագոյն ՚ի դրե աստ լինով
 սուսջի արարաք: Երկուս միայն օրինակս
 ՚ի մարտնեաց առեալ՝ յարեցուք յայսս, զորս
 յսոաջն ՚ի մեջ մատուցաք: Տոմանց դարուց
 հետե՛ մարտնիք՝ զբահանայապետական և
 զբահանայական զղեստս վս բն ըստ ձևոյն,
 զոր լատին ծէսն սահմանադրէ. որպէս ՚ի
 ստեպ յիշատակեալ ժողովն լիբանանեան,
 որ եղև յամն՝ 1736. ընթերցեալ լինի, (ղԼ
 12. յղնս խորհրդոյ հաղորդութե՛ս. համար.
 7.) Օի բահանայապետն մեծ ենովկենտիոս
 Երրորդ՝ ՚ի Թուղթն յղեալ առ Երեմիաս
 պատրիարդ, յամն 1215. որոյ սկիզբն է.
 (բանդի Իմային իմաստութե՛ն բարութի.)
 յորդորեաց զնս՝ նմանիլ լատինացւոց Էկե-
 ղեցւոյն ՚ի բահանայապետակն՝ զարդս. և լս
 որոյ իսկ Թե՛՛ նոյն բահանայապետն, և Թե՛՛
 յաջորդք նր յղեցին առ նոսա զսրբազան
 զղեստն՝ զսկիհս և զմաղղմայս ՚ի պարղև.
 որպէս պատմէ պետրոս պատրիարդ յերկուս
 Թուղթս յղեալս առ զնոն տասներորդ,
 ո.ք Բերին (՚ի հատորն. 14.) քաղո՛ւածոյ

Ժողովոց՝ զոր արարեալն է լաբբեայ. (յէջն. 346. և յորս զինի.) Իսկ ՚ի մօտ ժամանակս ՚ի իբանանեան Ժողովի անդ. 91. 13. միաբան կամօք, և մերոյ հաւսնուեալ ՚ի վրէկաւորութիւն, նոյն մարտնիք ՚ի մաւին նախասրբացուցելոց պատաւազն՝ զլստին ապանն ծէս յիւրեանս ընկալան. զայն պատարագ աւագ ուրբաթի միայն պահելով. Թողեալ վօ արդար՝ և ծանր պատճառաց զվարդապետութիւն յունաց. որք յաւուրս քառասնորդական պահոց, միայն զնախասրբացուցելոց պատարագ մատուցանեն. բաց ՚ի շաբաթուց և ՚ի կիւրակէից, և բաց ՚ի տօնեաւետեաց սբ կուսին, եթէ ՚ի քառասնորդաց պահս դիպեացի, ըստ սահմանադրելոյ (տրուղեան կանոնին. 52.) Օի յայտոսիկաւուրս բահանայն զհացն սրբացուցեալ յայնչափ մատուցս բաժանէ, որչափ են հետագայ աւուրք, յորս նախասրբացուցելոց պատարագ մատչի. յորս իսկ ճաշակէ զհացն հաղորդութե՛ն՝ զոր յառաջն սրբացոյց, պահեալ ՚ի սրբատփին զայլ սրբացուցեալ մատուցս, զի ՚ի յաջորդ աւուրս՝ յորս զպատարագ նախասրբացուցելոց մատուցանելուն, յայնց ճաշակեաց. և ընթերակայիցն և սինդրոդաց՝ մատակարարեաց. որպէս ճոխագոյն յիշատակէ զեոն ալլատիոս ՚ի նախերդանս. առ դաբրիէլ նախդէոս (Յաղագս

սլա

պատարադի նախասրբացուցելոց , յէջն .
1531. համար. 1.)

ԸՔ. Այսմ մերոյ Թղթոյ յայսմ վայրի՝
Թերեւս ումիք պատշաճ Թուէիցի՝ վախճան
առնել, իբր զի՝ ի սմա եղև արդէն պատաս-
խանատուութի առ խնդիրսն՝ ի բարսոյեան
միտնար բաճանայէ առաջարկելալս , այ-
սիւքն , (Թէ ոչինչ է նորոգելի ,) և զի ցու-
ցան և ս , հաստատուն կանոնք՝ զորոց զհետ
էրթալ պարտն միտնարք , ուք զարեւելայս
՛ի հերձուածոյ և ՛ի մոլորութեց , ՛ի միու-
թիւն և ՛ի սԷ ուղղափառ հաւատ դարձու-
ցանել ջանան : զի ոչ ըստ երաւանց կանո-
նաց և առաքելական սահմանադրութեանց
դսայ , որ ՛ի դարձուցանելն զարեւելայս ,
զձէսն և ս զարեւելեան , և զյունական , ըստ
այոց՝ որք յառաքելական աթոռոյ տարեալ
լինին և Թողացուցանին , ձկտի ՛ի միջոյ բռն-
նալ . կամ դուն գործէ , զի ուք դառնանն՝
զցայնվայր սրահեալ ձէսն Թողցեն . և զյա-
տինականաւ գիրկս արիանիցն . շահայս
այսու ամի՛ , յառաջ քան զվախճան առնել
Թղթոյս , կարի վայելուչ է խօսիլ և դրե-
Թոց ինչ , որք հայաւորքն են խոգրոց ՛ի մի-
սոսարէ անտի առաջարկելոց . առ որս առնաւ
պատասխանի , (Թէ ոչինչ է նորոգելի .)

ԸԷ. Էւ արդ՝ ԼԹէ ՛ի բարայ քաղաքի
դասանն ուղղափառք արեւելայ ծեսովք ,
հայք

հայք կամ ասորիք , որք չունելով զսեպհա
 կան եկեղեցի , ժողովին յեկեղեցի լատին
 միտնարաց , ուր քահանայք արեւելեայ ծի-
 սովք զպատարագս մատուցանեն . և զայլ
 արարողութիս ըստ ծիսի իւրեանց կատա-
 րեն . իսկ աշխարհականք յանդիման լինին
 մատուցման պատարագի , և զխորհուրդսն
 ընդունին . ոչինչ դժուարին է իմացուցա-
 նել , Թէ ոչ ինչ է նորոգելի . ուր քաղմիցս /
 գրեցաւ . և Թէ որինչ էրն յառաջ , զնոյն և
 յայնմհետէ պարտ է պահել . Թոյլ տալով
 այսց քահանայից և աշխարհականաց , զի ՚ի
 լատին եկեղեցւոջ հանապազորութեանցն զնոյն
 դործել , զոր մինչև ցայսօր գործէին : Օ
 Թէսկտ այս սահման կայ ՚ի կանոնական
 իրաւանց , Թէ զարեւելեան և դյուսական
 ծէսս չէ պարտ խառնել ընդ լատինականին .
 ուր է տնտանել ՚ի վճռադրի կելեստինոսի
 Երրորդի , առ գոնաղէսի , (գլ . քանդի
 ըստ : յղ րո ժամանակաց ձեռնադրութեց .)
 և ՚ի վճռադրի Ենովկենտինոսի Երրորդի . (գլ .
 Իրջամի : յաղագս սովորութե : գլ . վն զի .
 յաղագս Պաշտօնի դատաւորաց տեղեաց :)
 և ՚ի վճռադրի ոնորիոսի Երրորդի . (գլ .
 զԹուղթս : յաղագս մատուցման պատարա-
 գաց :) Բայց ոչինչ իրաւամբք հաստատել
 կարէ , Թէ խառնութի ծիսի՝ առաքելական
 իմն սահմանադրութե արդելեալ ՚ի մեջ ան-
 կա-

կանիցի, յայսմանէ և ԵԹ, ԵԹէ հայ որ կամ
 մարոնեան, կամ յոյն, ըստ ծիսի իւրում
 յեկեղեցւոյ լատինացւոց պատրագ մատու-
 ցէ, կամ զայլ արարողութիւն ըսդ համածէս
 ժողովրդեան վարեսցէ. կամ անդրադար
 ձեալ լատին որ յեկեղեցւոյ արեւելեայց
 զնոյն առնիցէ. մանաւանդ յորժամ օրինա-
 ւոր ինչ պատճառ կայցէ, ուր անտարակոյս
 երեւի լինիլ յայդմ աւարման. որովհետեւ
 այնք արեւելեայք ՚ի բարա քաղաքի չունին
 զսեպհական եկեղեցի. այնպէս զի Թէ ոչ
 գոյր ոչ մուտ ՚ի լատինացւոց եկեղեցի,
 յայտնի իսկ չիայր տեղի՝ յոր զպատարագս
 մատուցեն, և ըսդ համածէս ժողովրդեան,
 զայլ պաշտամունս իւրեանց կատարեսցեն,
 առ ունելոյ և տածելոյ զնոսա ՚ի սբ միս-
 բանութի:

Ըր. Ղրդարեւ արդելեալ խառնութիւնս
 ծիսի լինէր, ԵԹէ լատին որ խմորուն հա-
 ցիւ սրբացուցանէր. և զհաղորդութիւնս
 խմորուն հացիւ սրբացուցեալ լատինացւոց
 մատակարարէր. և զնոյն է ասելի, ԵԹէ
 այնք արեւելեանք, որք ոչ երբէք զսոփո-
 բութի բաղարջի ընկալան, բաղարջիւ մա-
 տուցանէին զպատարագ. և ազդի իւրեանց
 զսբ հաղորդութիւն բաղարջիւ բաշխէին.
 Էլ յ զպուշութիւն փոյժ ունել պարտ է ա-
 ռաջնորդայ ևս լատինացւոց, որք ունին
 ըսդ-

ըստ հպատակութեան զիտալացի-յոյսս . (զի
 լատինք միշտ բաղաբնիւ , իսկ յոյսք ուրու-
 րեք զսեպհական ժողովրդապետութիւն ու-
 նին , խմորաւն հացիւ հաղորդեցեն .) ուր
 հրամայի 'ի սահմանադրութեան մերում . (Թէ-
 պէտ և հովոնական . 57 . 104 . 6 . համար . 14 .
 կոնդակագրես մերոյ . հատ . 10) Եւրոպէս
 արդէլեալ խառնութիւն ծիսի լինէր , և Թէ
 լատին բահանայ որ երբեմն ըստ լատին , և
 երբեմն ըստ յոյն ծիսի . կամ յոյն բահանայ
 որ երբեմն յոյն և երբեմն լատին ծիսիւ
 մատուցանէր զպատարագ : Օի այս արդե-
 լեալ լինի 'ի սահմանադրութեան սբյս պիոսի
 հինգերորդի , որոյ սկիզբն է . (տեսչութե .)
 որ և է (21 . երորդն . հատ . 4 . մասն . 2 . նորոյ
 կոնդակագրի ,) տպեցելոյ 'ի հռոմ . ուր ամ
 իշխանութիւն , որ բարեցեալ ժամանակս ոմանց
 երկնաց վս այս շնորհեցան , իսպառ նա-
 հանջին : Ըստ այսմ սահմանադրութեան սբյս
 պիոսի հինգերորդի , միաբանի և մերս նա-
 խայիչատակեալ սահմանադրութի . (104 . 7 .
 համար . 10 .) Ըստ և Թէ երկնաց ըսկե-
 րութեան Տի , որք վերակացուք են դպրո-
 ցաց արեւելեան ազանդ 'ի առուցելոց 'ի հռոմ .
 և որք զասացելոց ըսկերութեան զկանոնադ-
 րութեան ըսկալեալ 'ի յոյն ծիսի 'ի լատին
 ծէս փոխեցան , Թողացուցաւ , ուր վերա-
 դոյն նշանակեցաք , զի մատուցեն երբեմն
 զպա

զսպասարագ արեւելեան և յոյն ծիսող . այս
 վն այնորիկ եղև , ուն և նախ ծանուցար ,
 զի ուսանողքս որք զյուանաց և զմարտնեաց
 ծէսս վարել պարտաւորին , զսպասարագն
 այսո՛ւնիկ ծիսի՛ւ ուսցին մատուցանել , և
 ըստ նոյնոյ զանային պաշտամունս յամ ըս-
 թացս կենաց իւրեանց կատարել . Լսակայն
 մասնաւոր պարագայք այսր եղական դիպ-
 ունածոյս՝ քաջայայտ ցուցանեն , Թէ չէ
 մարԹ զայն յօրինակ բերել , վն զմասն ներ-
 մունս ընդունելոյ . որ այսպէս ճշմարիտ
 է , մինչ զի Թէպէտ կարդինալ լէոպոլդոս
 կողոնից , կղեմայ մետասաներորդի , նա-
 խորդի մերոյ եցոյց՝ Թէ յոյժ օգուտ լինէր
 ուղղափառ կրօնի , և Թէ Թոյլ տո՛ւնալ լի-
 նէր լատին միսոնարաց ՚ի հունդարիա՝ յոյն
 ծիսի՛ւ պատարագել , բանիցս անգմ՝ Թո՛ւնի-
 ցի պահանջել զայն հարկին , Թողեալ նոցա
 զազատութի անդրէն ՚ի լատին ծէս դառ-
 նալոյ . Բայց քահանայապետին զմտաւ ա-
 ծեալ՝ Թէ պարտ է իւրաքանչիւր ումեք ըստ
 կանոնական օրինադրութեց՝ յիւրում ծիսի
 մտալ . և Թէ չէ՝ օրէն քահանայի երբեմն լա-
 տին և երբեմն յոյն ծիսի՛ւ պատարագել .
 դ՛րամանն՝ զոր խնդրէր կարդինալն , ոչ
 յանձն էառ տալ . ուն յայտ է ՚ի Թղթոյ նր՝
 յղելոյ ՚ի ձև նամակի առ նոյն կարդինալ ՚ի
 9. մայիսի յամին 1705. որև կայ ՚ի (ւ . հա-
տոր .

տոր . ընտրելագոյն Թղթոց և նամակաց հոյս
քահանայապետին , տպագրելոց . յէջն . 205 :

Ընդ յարեւելի և այլ բարեւոյն օրինակք ,
դորս դիւրին էր բարդել , վերաբերին առ
խառնութի ծիսի , որ արդելեալն է յեկեղեց
ւոյ օրնաց : Բայց ուր արդ ասացաք , ոչ
երբէք արդելեալ խառնութի ծիսի կարէ
անուանի , եթէ վս օրնաւոր ինչ պատ
ճառի՝ քահանայ որ արեւելեան ծիսի , յա
ռաքելական աթոռոյն հաւանեցելոյ՝ ընկա
լեալ ինչի՝ ի լատինացւոց եկեղեցի . զի անդ
պատարագ մատուցէ , և զայլ պաշտամունս
կատարեսցէ , և զխորհուրդս ժողովրդեան
ազգին իւրոյ մատակարարեսցէ : Օայս յայտ
նի տեսանեմք ինիլ ՚ի հռոմ , ուր քահա
նայք հայոց , և խփտեաց , մելքեանց և յու
նաց՝ համարձակ մուտ ունին ՚ի տաճարս
մեր ՚ի պատարագել , զի բարեպաշտութե՛նց
նշ իղձ կատարեսցին . Թէպէտ և ունին իւրեանց
մասնաւոր եկեղեցիս . յորս կարէին պատա
րագել : միայն Թէ զսրբազան զգեստս՝ և
զայլ որինչ պիտոյն իցէ առ մատուցութե
պատարագի , ըստ ծիսի իւրեանց՝ ընդ իւր
եանս ունիցին . միանգամայն և զսպասաւոր
յիւրեանց ազգէ , որ ՚ի պատարագել նոցա
սպասաւորեսցէ : Էւ ՚ի պահապանաց և
՚ի լուսարարաց պատշաճաւոր զգուշութի
լինիցի . զի մի՛ առ նորութե՛ն իրացն՝ աղ
մուկ

մուկ շփոթի 'ի շրջակայս ծագեսցի . որպէս շիոզ գրեալ կայ 'ի Հրամանագրի , որ վասն արեւելեան եկեղեցականաց՝ և աշխարհապանաց 'ի հոօմ եղելոց . 'ի 13. փետրվարի . յամին , 1743. մերոզ Հրամանաւ Հրատարակեցաւ , 'ի ձեռն յարգելի եղբոր մերոյ յօհաննու անտոնի , որ յայսժամ սրբոցն սեղբեստրոսի և մարտիրոսի , 'ի լերինս , աւադէրէց անո՛ւնեալ . և այժմ եպիսկոպոս տոսկողայ , սբյ հոօմեական եկեղեցւոյ կարդինար՝ դո՛ւադոգնի յորջորջեալ . և մեր 'ի քաղաքիս և 'ի մերձաւոր սահմանս նորա ընդհանուր աթոռակալ . Բայց առ այս մեր բան քաղում նպաստ մատուցանէ , զոր ինչ նշանակել ունիմք յառաջակայդ . Սհասարակածաւ չորեքտասաներորդ դարուն , ոսյ և յայտ է , մահմէտ երկրորդ , զկոստանդնուպօլիս բանուեթ պաշարեալ էառ . և ոմանք 'ի յունաց , ո ք 'ի մոլորութեց հերձո՛ւածողաց զատուցեալ , զհաղորդութի ընդ լատինացւոց եկեղեցւոյս պահեալ էին , անկեալ 'ի վնսիտիկ և անդմացին : Յոր քաղաք իբրև նհաս իսիդոքոս կարդինալ ազգաւ յոյն , առաջի արար ծերակուտին դհոօմայ քահանայապետին զաղերս . զի արանցն այնոցիկ 'ի յոյն ծէսս եղելոց տաճար ինչ սահմանեսցի , 'ի կատարել նյ անդր զիւրեանց պաշտամունսս . ' Բ

դուԹ

գրութիւնսն աղատեալ ծերակուտին շտորն
 էաց ժողովրդեանս փախստէի զեկեղեցին սբյս
 վլասայ, ուր ընդ միջոցս բազում ամաց յոյսք
 ՚ի մասնաւոր ինչ խորանի այնք եկեղեցւոյ
 զամօայինս պաշտամուսս յոյս ծնող կատար
 րէին: Իսկ յայլ խորանս լատինք լատին ծն
 սող. ուր վկայէ փրամինոս կուռնելիոս պատ
 միչ անուանի, (՚ի 14. դեկտ. վննետիկեան
 եկեղեցեաց. յէջ. 359: Էւ այսպէս (ասէ,))
 երկոցուսց ծնից պաշտամուսք զանս ինչ ՚ի
 միում եկեղեցւոյ, Թէպէտ յայլ և այլ խո
 քանս կատարէին:) որ և տեւաց ցայս վայր,
 մինչև ՚ի բազմանալ յուսաց, այնմ եկեղեց
 ւոյ սբբոյս վլասայ, որ լատինացւոց և յու
 սաց էր հասարակ, այլ տաճար փոխանա
 կեցաւ, յուսաց սեպհական:

Ըզ և յս բանք են վասն յուսաց. որոց
 տոճեալ ինի մուտ յեկեղեցիս լատինացւոց
 ՚ի պատարաղել: Ըսկայն զի առաւել ևս
 յայտնադոյն ծանիցի Թէ յայնմանէ ոչ ինի
 ինչ խառնութի ծնից տարադրեալ յեկե
 ղեցւոյ օրնացս, ոչ անմարթ Թոճի խօսիլ
 և զլատինացւոց, որք ՚ի մատուցանել ըզ
 պատարադ և ՚ի կատարել զամօայինս պաշ
 տամուսս, յարդար պատճառաց ինչ ընկա
 լեալ ինիսն յեկեղեցիս յուսաց: ԲՐ ոչ միայն
 զառաջեղեալ գրութիս հաստատէ, այլ և
 բաղունս նպատէ առ սպացուցանել, Թէ

քանի՛ հարկաւոր իցէ՛ ՚ի միջ ուղղափառաց՝
 Թէպէտ և յայլ և այլ ծէսս իցին, առ մի
 մեանս միակամութի, և քաղցրութի. ՚ի
 լիթ՝ վանեանսս ուսաստանս ուղղափառ. ուստի՛
 զորս միաբանեալս կոչին, բաղումս ունին
 և կեղեցիս, իսկ լատինք սակաւս, և այնք
 և սկարի տարակացք՝ ՚ի Թաղից լատինացւոց՝
 ՚ի ուսաց միջի բնակելոց. լատինք երբեմն
 ընդերկար մնային առանց լատինական սյա-
 տարադի, զի՛ ՚ի տուրև առս իւրեանց զբա-
 ղեալք, ոչ կարէին զայնչափ երկար ճանա-
 սարհ հատանել, զի՛ ՚ի լատինացւոց և կե-
 ղեցիս դայցին. էւ ոչ լատին երկրունք
 դեւրաւ կարէին յայն սակաւ և կեղեցիս լա-
 տինացւոց, որք՛ ՚ի լիթ՝ վանեանսս ուսաստա-
 նի էին, քնալ ՚ի պատարագել, վս զի և կե-
 ղեցիքն իսկ ՚ի բնակութե՛նց՝ հարուստ մի-
 ջոցաւ բացաձիգ էին. շարս զի մի՛ լատինք
 ՚ի պատարագաց լատին ծիսիւ՛ մատուցելոց
 զրկեսցին իսպառ, այս մի ինչ մնայր, զի լա-
 տին քահանայք՝ առ լատինացւոց դիւրութի,
 զլատինական պատարագս ՚ի ուսաց և կե-
 ղեցիս մատուցին. Լատինս և յայսմ այս
 ինչ դժո՛ւարութի ընդառաջ լինէր, զի սե-
 ղանք յունաց չունին զսք վեմ. զի պատա-
 րագեն սրբա ՚ի վս փոքր սփռոցաց, որք ևս
 կտաւ ք ինչ յեպիսկոպոսէ օրհնեալք. որոց
 յանկիւնս հաստատեալ ևս նշխարք սրբոց,
 վասն

վանս որոյ լատին քահանայք զսուրբ վէմն հարկէին ըսդ իւրեանս շրջեցուցանել , ոչ միտք աշխատութեմ , և զդուշութեմ . զի մի բեկցի 'ի ճանապարհին : Էյս ամենայն դրժ թնւարութեանց 'ի վախճանի՝ օգնականութեմ ան՝ դատաւ պատշաճական հնար . քանզի հաւանութեմ և նոցին իսկ ռուսաց՝ շարհեցաւ լատին երիցանց , մատուցանել զպատարագ լատին ծիսով 'ի ռուսաց եկեղեցիս , և 'ի վերայ փոքր սփռոցաց նոցա : և այս թուեցաւ վայելչական . զի և ռուսաց բարհանայք եկեալ երբեմն 'ի լատինացուոց եկեղեցիս՝ մատուցանել անդ պատարագ , 'ի վերայ մերոց սք վիմաց պատարագէին : Էյս ամենայն յայտնի լինի 'ի սահմանադրութենէ մերմէ , (որոյ սկիզբն է .) (եղեւոյ 'ի վթ մեր . որ և է քառասներորդ երբորդ . կոնդակագրիս մերոյ , հատոր . երբորդ :)

Ընդ Եոյնպէս ասացոյց է մերոց բանից այն՝ զոր ասել ունիմք յառաջիկայդ : Էլիճին ըսդ միմեանս գիտնաւորք , Թէ արդեօք 'ի հոյակապ տաճարս արեւմտեան եկեղեցւոյ մի միայն սեղան կայր ըստ հին աւանդութեան , Թէ բազում : Օտարալինս հաստատէ սքեղեստրատոս . (մասն . ան . գործոց արեւելեան եկեղեցւոյ . գլ . 2 . յաղագս առանձնական պատարագի լատինական եկեղեցւոյ :) այլ ըսդդէմ այսմ կարդինալն բոնա . ('ի վթ

խորհրդատեարի երաց : դերք. 1. դր. 14. հա
 մար. 3.) ապաստանեալ 'ի վիայուէն փաղ-
 վրեղեայ . (դր. 7.) ցուցանէ Թէ բազում սե-
 ղանք էին 'ի հռօմեակիս հոյակապ տաճարի
 սբյն պետրոսի : Լաւայն էթէ զտաճարաց
 և զհոյակապաց արեւելեայց և յունաց ըն-
 նիցի բանն , յայտնի երևի , Թէ մի միայն
 սեղան կայր 'ի սն . և արդ իսկ եբբ 'ի բա-
 ղումս կայ . ուն հաւաքի 'ծ նկարագրութե-
 սցսպիսի տաճարաց . զոր 'ի մեջ բերին դով
 կանդիսս ('ի վր քրիստոսնէութե կոստանդը-
 նուպօլիս :) Բեզբեղիսս 'ի ծանուցմունս (առ
 պանդեկատյս կանոնաց .) և գոգարիսս , ('ի
 վր մաշտոցի յունաց .) Բայց բանդի 'ի տաճա-
 րի սբյն աթանասի՝ եղելոյ 'ի հռօմ 'ի ձեռս
 յունց , բազում սեղանք կան . զիսն ալլատիսս
 'ի Թուրքն առ յովհաննէս մովրնիսս գրեալ ,
 (յաղագս տաճարց 'սորոց յունաց , համար. 2.)
 ոչ երկմտեաց ասել , Թէ յայնմ եկեղեցւոջ
 ոչինչ ըստ ձեոյ յունաց դասնի , բաց ('ի
 բեմե .) իմ յանջրպետէ , որ դուադ սեղանն
 յայլոց մասանց եկեղեցւոյ որոշէ : Էջրդ յայն
 սեղանն , յորում քահանայն մատոյց զպատա-
 ցագ , ոչ կարէ այլ քահանայ 'ի նմին աւուր
 միւսանդմ պատարագ մատուցանել : Օայս
 մանէ վարդապետութե յունաց՝ խօսին դիօնի-
 սիսս բարսաղիբէսս յակովբեն՝ ամթոյ եպիս-
 կոպոս , ('ի մեկնութե պատարագի .) և կիւ-

բակոս պատրիարք յակոբեանց, առ գրե-
 դորի բարհեբրեոսի, որ ՚ի յակոբեանց ան-
 տի, (յիւրում ճահագրութեւ) զորս յիշա-
 տակէ աստեման (՚ի հատ. 2. դիւանագրե-
 արեւելեաց. յէջ. 184. և ՚ի հատ. 7. մասն.
 1. յէջ. 248.) Ս վարդապետութե զսյսմա-
 նէ կարդինալ բոնա, (՚ի վերոգրեալ զլ. 14.
 համար. 3.) այսպէս և թող գրեալ: (Սմի մի-
 այն սեղան ունին յեկեղեցիս իւրեանց. և
 ոչ օրինաւոր համարին ըսդ ցանդով նոյնոյ
 տաճարի, ՚ի նմին աւուր և րհրորդէլ զպատա-
 րագ.) Եւ թիմոս տիւրոսի և սիդոնի ար-
 ջնակնկապոս, և կիւրեղ անտիօքայ պատ-
 ըհարդ յունաց ՚ի քահանայապետութե կղե-
 մայ մեծաւաներորդի, բնեդիկոսսի Երեք-
 տասաներորդի, և կղեմայ Երկոտասաներոր-
 դի, բաղում անդամ հարցին թէ պա՛րտ իցէ
 նոյ թողուլ զզօրացեալ զայս վարդապետու-
 թիւն, որ արդելու, զի մի Երկրորդ պա-
 տարագ ՚ի նմին աւուր և ՚ի նոյն սեղան
 մատուցի: Բայց միշտ տո՛ւաւ նոցա պա-
 տասիւանի, թէ ոչինչ է նորոգելի և այլ հին
 ծէնն ամենեւին է պահելի: Է՛լ յլ քանզի
 արածեալ էր մտորութի ՚ի ռամիկս, թէ
 վն այն ոչ մատուցանի Երկրորդ պատարագ
 ՚ի նմին աւուր, և ՚ի նոյն սեղան յորում այլ
 քահանայ պատարագեաց. զի թէ այլ քահա-
 նայ յետ նր պատարագեաց, և զնոյն հան-

դերևս սրբութե՛ն՝ զոր զգեցեալ էր առաջնոյն
 զգեցցի , լուծանէ զձո՞նս . վսկ ՚ի մերում
 հանրական Թղթի գրեցելում առ անտիրոջայ
 պատրիարհոյ մելքեան յու՞սաց . և առ ուղ-
 զափառ եպիսկոպոսուսս հարատակելն Կոնստան-
 տինոյն , հրամայեցաք նոյն , զի ամենայն Չանիւն՝ փոյթ-
 կալցին զմտրութիւն զայն բառնալ ՚ի ժողո-
 վրդեանէս . սակայն անխախտ պահեալ զվար-
 դապետութիւն , որով ՚ի սեղանս , ուր քա-
 հանայ ոք պատարագեաց՝ այլում բահանայի
 ՚ի Կոնստանտնուպոլսոյ մատուցանել՝ ար-
 գելանի . ուր էրևի ՚ի սահմանադրութե՛ն մե-
 բում , որոյ սկիզբն է . (Օյանձնեալն . 87 .
 կոնստանտնուպոլսոյ մերոյ . հատ . 10)

Ընդ վերջապէս , կանխառ հասարակ
 ծէս եղև արեւմտեան և արեւելեան եկե-
 ղեցւոյ . զի երկոցունք ՚ի միասին ընդ եպիս-
 կոպոսի մատուցանելին զպատարագ . Օյսր
 երկ զցոյցս հաւաքեաց քրիստինոս լուսոս
 (՚ի յաւելլովածն ՚ի վր Քաղկեդոնեան ժո-
 ղովոյն . հատոր . 10 . առ ընդհանրական և
 դաւառական ժողովս . առաջոյ տպագրու-
 թեան յէջն . 994 .) ՚ի մեկնելն զայսոսիկ բանս
 բասիլիանոսի . (Ընդ իս պատարագս մատու-
 ցաներ . և ընդ իս հաղորդէր .) Եւ գէորգ
 (՚ի հատ . 2 . բահանայապետական խորհրդ-
 դառաւորի . յէջն . 1 . և յորս զինի . և ՚ի հատ .
 3 . յէջն 10 . և յորս զինի .) Ծէսն ՚ի միասին

պատարագէլոյ այժմ յարեմտեան Լիւզէց
 ւոջ խափանեցաւ . բայց յայնմանէ , զոր 'ի
 ձեռնադրութե քահանայից կատարէ Եպիս-
 կոսոսն . և յօրհնութեն Եպիսկոպոսոսց ,
 Եպիսկոպոսն ընդ այլ երկուս ընթերակայ
 Եպիսկոպոսունս . Բայց յարեւելեան Լիւզ-
 ղեցւոջ աւեւաց և աւեւ արդ ևս՝ յաճախ
 սովորութի պատարագէլոյ երիցանց ընդ Է-
 պիսկոպոսին , կամ ընդ այլում քահանայի ,
 որ զգլխաւոր մատուցողի ցուցանէ զանձն .
 և այս սովորութի վերաբերի 'ի սահմա-
 նադրութիսն՝ սնուանեալս առաքելական .
 (գիրք. 8.) և առ ութերորդն 'ի կանոնաց՝
 որք ասին , առաքելոց . շնոր ուր ուրէք կայ
 այս սովորութի 'ի մեջ յունաց և արեւե-
 շեայց , ոչ միայն հաւանեալ լինի , այլ և
 հրամայի պահել : որպէս յայտ է 'ի վերո-
 գրեալ սահմանադրութենէ անտի մերմէ .
 (Օյանձնեալս յօդ. 9.)

ԸՅ. 'ի յունական և յարեւելեան ծիսե-
 աստի , զոր ցայսվայր յիշատակեցաք , ոմանք
 առիթ առին երկբայելոյ , Թէ արդեօք ա-
 թանձնական պատարագք որք 'ի միոջէ քո-
 հանայէ մատուցանին , 'ի յարեւելեան և 'ի
 յունաց Լիւզէցւոջ ունիցին զաւելի . որով-
 հեւաւ 'ի տաճարս յունաց՝ որպէս առադար ,
 մի միայն սեղան կայ , և մի միայն 'ի սեղա-
 նի անդ պատարագ մատչի . և քահանայքս

ընդ Եպիսկոպոսին 'ի միասին մատուցանեն ,
 կամ ընդ քահանայի՛ որ զաւագ Երեցու ունի
 զտէղի : Վնացան այ՛ լուաւերեանք զխոս-
 տովանութիւն զօրոսանան , յորում առանձ-
 նական պատարագք բառնին , առ Երեմիաս
 պատրիարք կոստանդնուպօլսի յղել . և զնա
 յընդունելութի նորին հրատուրել : Բայց
 քանզի առանձնական պատարագի սովորու-
 թիւնն և վարդապետութիւն յարեւելեան
 եկեղեցւոյ՝ առեալ լինի և Չատագոյնի ('ի 31 .
 Երորդ կանոնն) տրուղեան ժողովոյն , և 'ի
 ծանուցանաց , զորս 'ի վր այնր շարագրեաց
 Թէոփորոս բաղսամոյն . վսի և Տէ՛ս ստէպ
 պատարագելոյ քահանայից ընդ Եպիսկո-
 պոսին , և միանդամայն առանձնական պա-
 տարագաց սովորութի՝ անխախտ մնացին
 յարեւելեան եկեղեցւոյ . Էլ անայտորիկ 'ի
 դերեւելին Չանք լուաւերեանց , որոց տուաւ
 պատասխանի՛թէ դատապարտեն այ՛ արեւե-
 լեայք իբրև զարեմտեանսն զԹիւր սովո-
 րութի այնց , որք 'ի զօջաքաղութի որոր-
 մութե մղին 'ի սեղան . այլ ոչ զայնց՝ որք
 վայելչական երկիւղածութի , և կրօնասի-
 բութի , առանձնն պատարագեն . զի մա-
 տուցեն այ՛ պատարագ ընդունելի : Է՛լ յս
 ամ յայտ է ('ի գործոց արեւելեան եկեղեց-
 ւոյ ընդդէմ լուաւերեանց .) զոր արարեալ
 է ոչեղեստրատոյ . (զլ . 1 . յաղագս առանձ-
 նա)

նական պատարագաց : յեկեղեցւոց յունաց ,
մօտ 'ի վերջն :) Էւ ՚ի դիւրութի բահա
նայից՝ որք զառանձնական պատարագս մա
տուցանել կամին , պահելով միշտ զսովո
րութիւն՝ առ մի սեղան մի միայն պատարագ
մատուցանելոյ յաւուրն , սկսան սահմանել
յոյնք (ոմբոլոնս ,) զորոց խօսի զւոն արլա
տիոս , ('ի վերոյիշատակեալ Թուղթս՝ առ
յօհաննէս մովբիոսս :) Բնկ ոմբոլոնք ոչ այլ
ինչ են . բայց աղօթատեղիք ինչ՝ կիցք ընդ
եկեղեցւոյն , յորս կանգնեալ կայ սեղան ,
ուր մատուցանեն բահանայք զպատարագ ,
զոր ոչն կարէին մատուցանել յեկեղեցւոց ,
յայն սակս՝ զի 'ի սեղանն կանգնեալ 'ի նմա ,
այլ բահանայ առդէն պատարագեաց :

Իսկ Բնկ ոմանք յայսմ վարդապետութե
արեւելեայց և յունաց՝ յերուի համարեցան
խիթալ , մի գուցե լատին բահանայք 'ի մա
տուցանելոյ զպատարագս 'ի յունաց եկե
ղեցիս՝ իսպառ արտաբնեցին , յայն սակս
զի որպէս վերագոյն ասացաք , միմիայն սե
ղան կայ 'ի նոսա . ուր 'ի նմին աւուր մի
միայն բահանայ կարէ պատարագել . և այն
զի լատին երիցուրք ոչ կարէին պատարա
գել (յոմբոլոնս) իբր զի վս յունաց միայն
էին կառուցեալ : Լատիայն առ բառնալոյ
դայս կասկած , 'ի յունաց եկեղեցիս դայսու
ժամանակօք իբր 'ի բազումս կանգնել երեւի
Բ 5 երկ

Երկրորդ սեղան , զի մատուցանելոյ անդ-
 լատին քահանայից զանձային պատարագն :
 Երես ևս տաճարաց յուսաց նկարեաց գո-
 ղարեոս , ('ի զի մաշտոցի յուսաց .) որոց
 երրորդն ունի զերկրորդ սեղան՝ կառուցեալ
 զս լատին երեսաց , որպէս նոյն ինքս գո-
 ղարեոս , ('ի նմին տեղւոջ ,) յիշատակէ . և
 սքեղեատրատոս , ('ի վերոյիշատակեալ վայ-
 րի , յէջն . 887 .) հաստատէ : Յեկեղեցիս աղ-
 դին մարտնեաց և յուսաց՝ եղեալս 'ի հոսմ ,
 բաց յաւադ սեղանոյ՝ կան և այլ սեղանք ,
 յորս լատին քահանայք պատարագեն . և 'ի
 մերում սահմանադրութե , (Թէպէտ և հո-
 ղոճական , 57 . յօդ . 6 . համար . 8 . և 9 կոս-
 դակագրիս մերոյ . հատոր . 1 .) որով իտա-
 լացի-յուսաց ապահով գաղափար աւանդի
 վարելոյ , արգելեալ լինին լատին քահանայք
 'ի տաճարս յուսաց՝ յաւադ սեղանի պատա-
 րագել , եթէ ոչ մի իրօք հարկն պահան-
 ջեսցէ դայն , և յոյն ժողովրդապետին հա-
 ւանութի 'ի զի դայցէ : և անդ շնորհի և
 յուսաց , զի 'ի տաճարս իւրեանց՝ բաց յա-
 ւադ սեղանոյ , և այլս սեղանս կարող իցին
 կանգնել . յորս լատին քահանայք՝ եթէ կա-
 միցին , կարող իցին պատարագ մատուցանել :
 խա Տայսմ մմէ , որ մինչև յարդ ասա-
 ջաւ՝ յայտնի ասպացուցեալ երևի , Թէ ոմ
 յաւազքան դայս , նոյնպէս և յայսմհետէ .

պարտ է Թոյլ ասլ սւղղափառ հայոց և ա
 սորւոց որք ՚ի բարա խառն ըսդ լատնս
 բնակն , և չունն զանպհական և կեղեցի ,
 զի ՚ի լատնացւոց և կեղեցի ժողովեսցին . և
 յայնմ իւրաբանչիւր ըստ իւրում ծիսի զան
 այն սաշտամուս կատարեսցն : և այս
 առաւել վնկ , զի ոչ միայն ոչ ծագի ինչ
 անդուստ խառնութի ծիսի առաքելական
 սահմանադրութի դատապարտեալ . այլ և
 մարդասիրութի կատարին դորժք , մանա
 շանդ Թէ ըստնն հրամանք հաւատարա
 կանք՝ իրաւանց , որ պահանջէ , զի չուն
 զին զպատշաճ տեղի , ՚ի կատարել զայնս՝
 դորս իրաւամբք ինչ հրամայեալ է առնել :
 տեղի ինչ յօժարամատ շորհեսցի : և վնկ ոչ
 այլնչ մասյ , բայց պատճիրել . զի ամ ինչ
 ըստ պարտաւորեալ սիրոյ օրինացն պահան
 ջեսցի . զի խորան ինչ արեւելեայց նշանա
 կեսցի . և կամ մասն ինչ և կեղեցւոյ , յոր
 խմբեսցին զպաշտամուսնսն իւրեանց կատա
 րել : և ըստ կարի մոյթ լիցի : զի յայլ ժամ
 լատնք և յայլ ժամ արեւելեայք զպաշտա
 մուսնսն իւրեանց կատարեսցն : Ըի Թէ այլ
 աղդ ինչ լինի դիպեսցի , մերձաւոր առիթ
 ՚ի ներքս անկանի հակառակութեց : որք զեր
 կուս նախորդս մեր զղեւոն տասներորդ . և
 զկղէմէս եօթներորդ , մեծապէս աշխատ
 քարին : յորժամ յետ դաշտադրութեցն եղի

լոց 'ի վիրենաւեան ժողովս առ ԵՇ գինեոսին
 չորրորդ-աւ , զի մի' ներդուծի ինչ հասուսցի
 յուսաց 'ի պահպանութիս ծիսից և արա-
 բողութեց իւրեանց , ազդեղն աշտոցիկ քա-
 հանայապետաց , Թէ ոմանք 'ի լատինացւոց
 Երթեալ յեկեղեցիս յուսաց , 'ի սեղան նոց
 լատին ծիսով պատարագս մատուցան' ինչ
 աշտու մտօք , զի խափան լինիցին քահա-
 նայիցս յուսաց , առ 'ի չկարելոյ նոցս ըստ
 իւրեանց ծիսի զպատարագ մատուցանել' և
 զիւրեանց պաշտամունսն կատարել . մինչև
 յուսաց երբեմն անպատարագ մեալ և յաւ-
 ուրս տօնից . (Բ'չ գիտեմք , յորմէ հոգւոց
 առաջնորդեալք , (զլատին երիցարց է բանն .)
 երբեմն զսեղանս ժողովորդատի եկեղեցւոցս
 ածապարեալ զրաւեն . և անդ ընդդէմ կա-
 մաց նոցին իսկ յուսաց , պատարագս մատու-
 ցանեն , և Թերևս և զայլ անային պաշ-
 տամունս կատարեն . մինչ և բողոմ անգամ
 այնց յուսաց' դառնացեալ սրտիւք' մեալ ա-
 ռանց լսելոյ զպատարագ 'ի տօսս և յայլ
 աւուրս , յորս սովոր էին լսել .) Օայս դան-
 դատ քահանայապետաց 'ի մեջ բերէ յիշա-
 կաբանս , որոյ սկիզբս է ; (տեսչութե մե-
 թոյ .) և կայ յինքրիտիոնս յուսաց' տպագ-
 բելոյ 'ի բնակներս , յամին 1717 . (յէջս . 86 .)
 և զպս թն յիւրաւի էր յայսս և զմերս խառ-
 նել դանդատս , որք ոչ Թեթեւ լինէին , և

տչ ՚ի Բաղարաճ դեղոց պահասեալ, Թէ ադդ
լեալ էր մեզ երբէք, Թէ ՚ի բասրոյ լատինք
մեր արդելուն զարեւելեայս, զի մի՛ ՚ի լա
տինացւոց եկեղեցիս կարօղ իցեն զիւրեանց
պաշտամունս կատարել ։

ԽԷ ւՂյօմ առաջին խնդրոյս յաջորդե
կրկորդն՝ վերաբերեալ առ նոյն հոյս և
ասորիս, որով խնդրի Թէ արդեօք նոյնք ՚ի
ժահմանել զժամանակ զատկի, և այլոց սօ
նից՝ նմին հետեւակց, կարօղ իցեն վարել հին
տօմարաւ, Թէ մանաւանդ պարտիցին նոր և
ուղղեալ տումարի հետեւիլ, յորժամ ՚ի լա
տինացւոց եկեղեցիս զպաշտամունսն կատար
են ։ և ոսյ զի նց օրինաւոր դրեսցի հնոյս
տումարի կիրառութի, արդեօք այս սահման
պարտաւորիցէ և զոյսս արեւելեայս, որք
Թէպէտ ունին իւրեանց եկեղեցի, բայց այն
չափ անձուկ և փոքրիկ, մինչ զի վս ոչ կա
րելոյն ժողովիլ ամենեցուն անդր՝ բազումք
՚ի նոցանէ ՚ի լատինացւոց եկեղեցիս ստի
պին դալ ։

ԽԸ Տայտ է ամենեցուն, որ ինչ ՚ի նք
քահանայապետացն հռօմայ ՚ի պիտտէ և ՚ի
վիկտորէ, ևս և ՚ի նիկիոյ ժողովոյն յա
ղադս ուղիղ կատարման զատկի օրինադրե
ցաւ ։ Նոյնպէս յայտ է առ ամենեօն, Թէ
՚ի տրիդենտեօն ժողովոյն, հռօմայ քահա
նայապետին սլահեցաւ հոգաբարձուի ուղ
ղութի

դուժե տուժարի . և հուսկ յետոյ առ քա-
 հանայապետութե՛ գրեգորի երեքտասանե-
 քորդի , այս երբ ամի՛ն վճարեցան : ւլն որոյ
 բուխերնոս . (՚ի միկնութե յաղաղս ուս-
 մանց ժամանակաց ,) ՚ի յառաջաբանութե
 քու ընթերցողն , գրէ այսպէս : (Յաղաղս
 ստուգութե հաշուին զատկականի առ յա-
 պայն , հրամանաւ գրեգորի երեքտասանե-
 քորդի քահանայապետին , լիով հոգացաւ
 մերս կլաւոս :) Ըստ էր քահանայ յընկեր-
 ութէն Յն , քաջահմուտ ՚ի մաթէմատի-
 գականս . որ յուղղութե տուժարին նպաստ
 մեծ մատոյց քահանայապետին . ւճռաջի
 մատուցան նք և հաշիւ՛ք ուրումն ալոսին
 սի լիլեանց , որ զբազում ամս ծախեալ էր
 ՚ի յօրինել զնոյնս : ւճպա կշռեալ և զննեալ
 զամ սարագայն ՚ի բազում ժողովս , և ՚ի
 խորհուրդ կոչեալ զամ արս քաջահմուտս ,
 յամին 1582 . էլ սահմանադրութի կանոնա-
 դրօղ զտեպ տուժարի , որոյ սկիզբն է , (՚ի
 մեջ ծանուց . ՚ի կարգի 74 . երորդ , ՚ի հին
 կոնդակագրի . հատոր , երկրորդ :)

Խն : ւճպա ՚ի խափանել հնոյն տուժ-
 րի՛ն այսո՛ւնիկ սահմանադրութե՛ քահանայա-
 պետականաւ , հրամայեցաւ սրատրիարգաց ,
 առաջնորդապետաց , արհեստիսկոպոսաց , և
 պիսիպոսաց , սրբայնց , և այլոց առաջնոր-
 դօց . զի զնոք և զուղղեալ տուժար վարի-
 ցեն .

ցեն . որպէս 'ի նմին սահմանադրութե ըն-
 թերցնալ լինի . և ճոխագոյն ևս քաղի 'ի
 տարեդրութեց նոյնոյ քահանայապետին՝
 տպագրելոց 'ի հռօմ , (յամին . 1742 . հատ .
 2 . յէջն . 271 .) Բայց քանզի 'ի սահմանադր-
 ութե ոչ ինչ բան եղև զարեւելեաց . յայս-
 մանէ ինդիեր լինի , թէ այն սահմանադրութի
 արդեօք և զարեւելեայս պարտաւորիցէ . որ
 խնդիր ոչ միայն 'ի վարդապետաց դնի . ոսկ
 է տեսանել առ ազորիօսի , ('ի բարոյակիան
 հրահանգս , հատ . ւն . դերք . 5 . գլ . 11 . խնդ . 7 .)
 և առ բաղդելիսի , (յիւրում բարոյակիան
 անծաբանութե , հատ . ւն . դերք . 5 . վիճա . 41 .)
 այլ և առաջադրեալ և քննեալ եղև 'ի ժո-
 ղով մեծարդի արանց՝ խմբելոց 'ի 4 . յուլի-
 սի , յամին 1631 . յապարանս կարգինալին
 պամիիլեայ . որ 'ի ծայրագոյն քահանայա-
 պետութի ամբարձեալ կոչեցաւ Ենովկեն
 տիոս տասներորդ . Եւ այսպիսի ել յայն-
 ժամ որոշուին . (Հպատակք չորից պատ-
 ընարգաց արեւելից ոչ պարաւանդին նորովք
 սահմանադրութեք քահանայապետաց , բայց
 միայն յերիս դիպո՛ւածս , նախ 'ի նիւթ վար-
 դապետութեց հաւատոյ . երկրորդ , եթէ պատն
 յայտնապէս 'ի սահմանադրութիս իւր զյի-
 շատակութի և զկարգադրութի ինչ արաս-
 ցէ զնոցանէ . երրորդ՝ եթէ լուելեայն 'ի սահ-
 մանադրութինս յայնոսիկ կարգեսցէ ինչ վն
 ցն ,

նոյ, որպէս 'ի դիպողածն բողոքմանց առ
 ապագայ ժողով .) և յս որոշուին 'ի մեջ
 բերի 'ի բերկեղայ, ('ի յերրորդ գիրս յաղագս
 առաքելական միտնարուԹԵց . խն. 83. հա-
 մար. 4.) և 'ի մենջ իսկ 'ի գիրս մեր, (յա-
 ղագս կանոնականութե սԷց . գիրք. 2. դԼ
 38. համար. 15.)

ԽԵ. Օայսու խնդրով մէք զանց առնելի,
 որովհետև ոչինչ հարկ 'ի վր կայ արդ վի-
 ճաբանել զայնմանէ քանզի շատ է մեզ ցու-
 ցանել, զինչ յայսմ մերում իրողութեան,
 արարեալ իցէ աԹոռն առաքելական . որով-
 հետև նոյն իսկ յառաջեալ գործք յայտ
 առնեն, եԹէ իմաստութեամբ պատասխա-
 նի եղև խնդրոյն, (Թէ ոչինչ է նորոգե-
 լի .) Իտալացի յունաց, որք 'ի մերում միջի
 կեան, և ըսդ կառավարութե ևն լատին
 եպիսկոպոսաց, յորոց 'ի Թեմս հաստատեալ
 ունին զքնակութի, հրամայեցաւ յառաքե-
 լական աԹոռոյ՝ ըստ նորոյ տօմարի դնալ .
 որպէս Երեւի 'ի վերոյիշատակեալ սահմա-
 նադրութե մերում, (Թէպէտ և հոգուա-
 կան . 57. յօդ. 9. համար. 3. և յորս զկնի . կոն-
 դակագրիս մերոյ, հատ. ամ .) Եւ արդարեւ
 ուխտ միաբանաւոր եկեղեցւոյ սբուհ-
 ւոյն լմարիամու (գրափեայ) 'ի քաղաքին
 մեսսանայ, որ զյունաց ծէսն ունի, ամ
 զգուշութե զնոր տօմարն պահէ, ոսկ է տե-
 սա

Եանել յայլում սահմանադրութե մերում.
 (Հռոմեական եկեղեցի. որ է Յ1. Էրորդն.
 յօդ. 1. 'ի նոյն հատ. ամ. կոնդակադրիս մե-
 րոյ) սակայն ոչ այնպէս խստի՛ն հրամայե-
 ցաւ սյն. այլ Էրբեմն 'ի պահանջել ծանօ-
 րատճառաց՝ դերերաւատնութե տունէն
 տեղի. Բլ կամէին ուղղափառ հայք բնա-
 կեալք 'ի լիդուսնա՝ ըսդ դրիդորեան տօ-
 մարաւ մտանել. դրեալ աղաչանս առ ենով-
 կենտնոս երկոտասաներորդ, զի Թողացուս-
 ցէ նոցա վարել հին տօմարաւ. քանզի 'ի
 Ժողովն սԲ յաշտաման, 'ի չորեքշաբաթի,
 'ի 20. յունիսի. յամին 1674. լեալ էր վճիռ
 այսպիսի. (Ըսդ առաջագրելն միւսանդամ՝
 դրոց առաքելական նո՛ւիրակին միլորենտնոյ,
 յղելոց 'ի 10. ասորելի, յաղադս հայցո՛ւածոց
 Էղելոց նմա 'ի հայոց, աղօթելոյ 'ի պատա-
 րադի վն կաթուղիկոսին հայոց, և յաղադս
 կատարելոյ զղատիկն և զայլ տօնս ըստ
 Էւրեանց ծիսի, յի ըստ հին հաշո՛ւին, որ
 էր յառաջան դուղղութիւն տօմարին, և
 կատարման դատիկն, և այլն = 22 յլ և ըսդ
 առաջագրել դրոյս յղեցելոյ 'ի սԲ Ժողովոյն
 տալածման հաւատոյ, 'ի վերայ Էղանակի
 աղօթելոյն 'ի սասարադի վն կաթուղիկո-
 սին հայոց. Էրբեսցի (ասէ) անդրէն առ-
 նո՛ւիրակն յաղադս Թոյլտո՛ւութե աղօթե-
 լոյ 'ի սպասաւորութե պատարադի՝ վասն
 կա-

Կաթուղիկոսին հայոց, Թէ ս'է ժողովն Եկաց
 'ի վճիռն Եղևալս 'ի 7. յունիսի յամին .
 1673. Կ' Թէ չէ արժան . և ամենեւին ար-
 դելցի . Էսկ յաղաղս կատարելոյ զգատիկն ,
 և զայլ տօնս , և այլն : Նոյնպէս կացին 'ի
 վճիռս . այսինքն Թէ 'ի կատարման զատկի
 և այլոց տօնից՝ հայքն Եղևալք 'ի լիգուռ-
 նայ , ամենայն իրօք պարտին պահել զգրե-
 դորեանս ասմարն :) Էլ պա իբրև ոչ յանձն
 առին այնքիկ հայք՝ այսմ վճռոյ հնազան-
 դիլ , աղդ Եղև զայսմանէ մասնաւոր ժող-
 վոյս կարդինալաց գերակայից յիմաստս .
 յորոց միջի էին կարդինալ յօհաննէս ֆրան-
 ջիսիկոս ալբան . որ ասլա զբահանայապե-
 տուԹէ ամոռն կարաւ . և կարդինալ նորի
 կոս նորիսիոս , մեծանուն 'ի մեջ գիտնաւո-
 րաց : Էլ որ այս ժողով , որ Եղև 'ի 23. սեպ-
 տեմբերի , յամին 1699. զայսպիսի արար
 վճիռ , 'ի վերոգրեալ քահանայապետէ 'ի
 նմին իսկ աւուր հաստատեալ : (Էլ Ելալի
 տուԹեանի խորհեալ զիրոյ , և ամենայն
 պարագայից 'ի վերայ հասեալ , 'ի դէպ հա-
 մարեցան , ըստ այնց՝ որք առաջարկինս ,
 զիջմամբ դնալ ընդ ուղղափառ հայս բնա-
 կեալս 'ի լիգուռնայ , որք զսեպհական Եկե-
 ղեցի ունին , 'ի վերայ կերտուուԹեան հոյ
 տօմարի , մինչև արամադրեսցին նորս առ
 կատարեալ պահպանուԹի գրեգորեանս տօ-
 մարի .

մարի . այլ յայսմ վայրի հաճոյ եղև առա-
քելական սթոռոյն զսյս ևս պայման յաւե-
լոււ . զի 'ի հրամայեալ տօնս , ըստ գրիդո-
րեան տու մարի դիպեալս , 'ի ծառայական
գործոց 'ի բաց կալ , և պատարագ տեսա-
նել ամենեւին պարտաւորք իցին .)

Խզ . Ի՞՞սկ Եթէ զարեւելեան յունաց իցն
բանն , յայտ է Թէ երբեմն առաջադրեցաւ
նց , զնոր և զուղղեալ տօմարն վարել . սա-
կայն ոչինչ ելս ունեցաւ . 'ի սրբակս և 'ի
պայմանս առաջադրեալս ուսուց' 'ի միա-
բանութեն խորհրդելոյ և աւարտելոյ առ-
կղեմաւ ութերորդիւ , եղաւ և ընդունումն
տօմարի , որում տո՛ւաւ պատասխանի =
(Օսոր տօմարն , եթէ հնար իցէ ըստ հնոյն
լինել , ընկալցուք .) որպէս ընթերցեալ լինի
'ի գործս յնեանն Թովմայի . (յէջն . 329 .) Եւ
Թէպէտ այս պատասխանատո՛ւութի զերկ-
սայրութի իմն ընդ-իւր բերէ . սակայն զայս-
մանէ այլ ոչինչ դատանեմք խօսեցեալ . և ոչ
'ի վերայ այսր մասին դատումն ինչ արար
անձաբանն կարգեալ առ զնսութիւնս այսց
երաց . որպէս յայտ է 'ի նոյն գիրս . (յէջն .
335 . և յորս զհնի .) Էւսկայն երբեմն արեւե-
լեայք ինքնակամ զնոր տու մարն ընկալան ,
որպէս երևի 'ի ստեպ յիշատակեալ դաւա-
ռական սիւնհոդոսն մարտնեաց , որ Էզե-
յամին . 1736 . (Թէ 'ի սլահս , և Թէ 'ի տօնս

տարւոյն շարժականս, համ անշարժականս, զտումարն հռոմէական զուղղեալն ՚ի գրի-
 դորէ երեքասասներորդէ ծայրագոյն քահա-
 նայապետէ, որ բարերարն է ազգիս մերոյ, յամենայն
 Լիեղեցիս մեր պահել խստեւ պատուհրեմք, և զհանդամանս և զգոր-
 ծածուծի սյսր տումարի, որպէս և զեկե-
 ղեցական երգս, յամենայն Լիեղեցիս հրա-
 մայեմք վարդապետաց, ուսուցանել ման-
 հանց.) և յլ յորչափ արեւելեայք ոչ հաւա-
 նեցան. և յորչափ արդար հասկած հայր ՚ի
 միջի, Թէ դուցէ տղմուկք և սարաձայնու-
 Թիւնք լինիցին, և Թէ հրամայեսցի նոցա
 դսոր տումարն վարել, տարաւ աթոռն ա-
 ռաքելլական, զի արեւելեայք և յոյնք ՚ի հե-
 ռաւոր դաւառս բնակեալք, զիւրեանց հին
 աւանդութիւն հալցին. սյսինքն, զառաջին
 տումարն պահեսցն, սպասելով դիպող առ-
 Թի մուծանելոյ զգործածութիւնս և ուղ-
 ղեալ տումարի: Տորում միաբանին և վճիռք
 ժողովոց տարածման հաւատոյ, և սրբոյ
 քննութե, որպէս ՚ի վերոյ առաջնոյն զը-
 տանի ՚ի վճիռս Լիւալս ՚ի 22. օգոստոսի,
 յամին 1625. և ՚ի 30. սպրելի, յամին, 1631
 իսկ ՚ի վերոյ Երկրորդին, ՚ի վճիռս՝ որ ՚ի
 18. յուլիսի, յամին 1613. և ՚ի 14. դեկտեմ-
 բերի, յամին 1616. վնասաւանդ երբևին
 ջայսվայր ժամանեցին իրքն, մինչև միտ-
 նա

հարաց Թոյլ տու՛աւ զհին տու՛մարն վարել, ջորչափ մնային 'ի գաւառս, յորս հնոյն տու՛մարն դորձածու՛թին միայն կայր. ույ Երեւ 'ի վճիռս ինչ ժողովոյն տարածման հաւաք տոյ, հրատարակելալ 'ի 16. ապրիլի, յամին 1703. և 'ի 16. դեկտեմբերի. յամին 1704.

ԽԷ. Մնայ արդ խօսիլ զվերջն խնդրոյ, յի զպահոց. Ղսորիք և հոյք ուղղափառք ըստ իւրեանց ծիսեց' յաւուրս պահոց ժուժկալին յուտելոյ զձուկն. բայց տեսեալ Թէ լատինք դուտն զայն. և զի յայլմէ կողմանէ' բնկարելի կամ դո՛նէ դժու՛արին Թու՛ի ժուժկալել նց 'ի ձկանց, զորս տեսանն լատինացւոց ուտել. վասն այսորիկ իբրև բանաւոր իմն առաջագործի, զի հրաման տալի միտոսարաց' անօրինել նց. սակայն զգուշութեամբ, և առանց ինչ դայթակողութի դնելոյ, և դբարեպաշտական ինչ գործ փոխանակելով 'ի տեղի ժուժկալելոյ 'ի ձկանց. Այսրի իսկ 'ի դէպ էր յայտ վայրի խօսիլ զվաղն զանաւորութի պահոց առ արևելեայս, և զօրինաց նր, որ Թէպէտ խստի՛ւ բայց հատարելապէս միշտ պահեցաւ. և յլ զի մի՛քան զարժանն յերկարեցին բանքս, զայս մի ինչ ասասցաւք. և Թո՛ռն առաքելական ընդդէմ Եկաց պատրիարկաց, բանիցս անգամ զհին խստութի պահոց' զեդեալն 'ի վր հպատակաց նց Թուլաջուցանել կամեցան :

ցան . Պետրոս պատրիարք մարտնեաց շորհ-
 հեաց արհեսպիսկոպոսաց և եպիսկոպոսաց
 իւրոց հպատակաց , ուտել միս իբրև զաշ-
 խարհականսն . Թէպէտ ըստ հին վարդա-
 պետութե՝ ժողովակին նորա ՚ի մոց . իսկ
 համօրէն ժողովրդեան ՚ի բառասնորդոց պահս
 Թոյլ ևտ ձուկն ուտել և դինս ըմպել , Թէ-
 պէտ և արդելեալ էր նոց այն . և շլ քահա-
 նայապետն պօղոս հինգերորդ դրեալ առ
 պատրիարհն յաջորդ պետրոսի՝ Թուղթս
 առաքելականս ՚ի ձև նամակի ՚ի 9. մարտի .
 յամին . 1610. հրամայեաց , զի խափանեալ
 զամ զոր ենչ շորհեալ էր պետրոս պատրի-
 արհն , անդրէն յառաջին սահման հաստա-
 տեսցին իրքն . ՚ի քահանայապետութե մն-
 բում ՚ի քննութի նին կարի իմն զիջանո-
 ղութն և ներողութն և Թիմոսի արհե-
 պիսկոպոսին տիւրոսի և սիդոնի . և կիւր-
 ղի անտիոքայ պատրիարհին առ մելքեան
 յոյսս . և բարելի ցուցաւ . որպէս յայտ է
 ՚ի սահմանադրութե մերմէ : (Օյանձնեալն .
 87. յօդ. 6. կոնդակագրին մերոյ . հատ. 1 .
 (ւէէք զայնպիսի փոփոխութիւն և զպա-
 հոց Թուլացուցումն և զխստացուցումն ,
 (տեսեալ Թէ շրջի ՚ի մեծ յիսսս նախնոյ վար-
 դապետութե եկեղեցւոյն յունաց ,) Թէպէտ
 և յայլմէ կողմանէ իսկ ոչինչ զօրութի ու-
 նէին , չունելով զառաքելական օթոռոյն հե-
 ղինս

զինսակուժի, սակայն հեղինակուժի մերով
 յայտնապէս յետս հոչեմք. և զոչինչ ներ-
 գործուծի ունիլ առ յապայն, և ոչ իւրիք
 իրօք ՚ի գործ դնել, այլ զմտ անդրէն յառա-
 ջին հարգն հաստատել հրամայեմք. այլ և
 ՚ի բովանդակ սահմանս պատրիարքուժի
 անտիոքոյ գգովելի սովորուծին ՚ի նախնեց
 յառաջնիկի, ժուժկալելոյ յիւրաքանչիւր չո-
 բը շաբթի և ուրբաթու տարւոյն ՚ի ձկանց,
 որ և յայլ սահմանակեց ժողովրդոց նոյնոյ
 յուսական ծիսի սնվրէս պահի, նոյնօր (նաև
 պահել հրամայեմք.) շաբա դժպատեհ իմն
 է ասել, թէ յերաւել է շորհել զսնորինուծն,
 կամ մանաւանդ զժողովանս հրաման
 սնորինելոյ. իբր զի տեսեալ արեւելեաց,
 թէ լատիւք ուտեն ձուկն ՚ի ժամանակս պա-
 հոց, յայտնակ և ինքեանք յորդորին՝ ոչ ար-
 համարհանօք ինչ, այլ ՚ի տկարուժի բնուժի
 յաղթեալք ուտել ձուկն յաւուրս պահոց.
 Օհ այդու ձեռնարկուժի՝ եթէ արժէր ինչ,
 նախ առաջին մտ իրօք մտանէր խանգարու-
 թիւն ծիսեց. և երկրորդ եթէ ունէր այդ
 զտեղի. ապա և լատիւք տեսեալ թէ յոյք
 սեպհական իմն օրէսս ունին, որ ոչ թողա-
 ցուցանի լատիւացւոց, այլ մանաւանդ ար-
 դելեալ է նոյն, կարէին սնորինուծն խնդրել,
 զի և ինքեանց օրէն իցէ առնել, զոր ինչ
 տեսանեն յուսաց առնել, ասելով թէ ժո-
 դու

դուսին զձեան լատինական . բայց առ տիպ
բուժէ բուժէ ոչ կարեն պահել զայս ընդ-
երկար . և յս բանք են՝ զոր ձեռնարկաբ մեկ-
նել յայտմ մերում հանրական Թղթի , ոչ
միայն ՚ի յայտ առնել զհիմունսն , յորս հաս-
տատին պատասխանատու թիւնք եղեալք
առ միտնարն , որ զստադրեալ խնդիրսն
առաջարկեաց . այլ և զի ամենեցուն ծա-
նեցի բաղդրութիւն , որով ամուսն առաքե-
լական խանդաղատեալ գիրկս արեանէ դա-
րեւելեան ուղղափառօք , ՚ի պատուհիբել իւր-
ում , զի ամենեւին պահեսցին հին ծէսք ոց .
որք ոչ ուղղափառ կրօնի՝ և ոչ համեստու-
թեան են հակառակք . և ոչ ՚ի հերձուճա-
ծողաց յուղղափառ միութի գարձելոց պա-
հանջէ , զի զիւրեանց ծէսս Թողցեն . այլ զի
՚ի հերձուճածօց միայն ՚ի բաց կացցեն և խոր-
շեսցին : մեծապէս տեսչացեալ , զի զանազան
ազգք ոց պահեսցին , և ոչ Թէ եղծցին . և
(՚ի համառօտ բովանդակեալ) զի ամենեքին
ուղղափառք իցեն , և ոչ Թէ լատինք ինիցին :
և զպա զթուղթ մեր զայս յաւարտ հասու-
ցեալ , ամենայնի որոց ընթեանուցունսն զսա՛
չսորհէմք զառաքելական օրհնութի :

Արեւալ ՚ի հոտմ . առ ևճադ սուրբ
ևճածանին ՚ի 26 . Յուլիսի , Յամին . 1755 .
՚ի հսգեբաասաներորդ ամի քահանայապե-
տութե մերոյ :

